

RETTENS DOM (Sjette Udvidede Afdeling)

16. juni 2011 *

I sag T-240/07,

Heineken Nederland BV, Zoeterwoude (Nederlandene),

Heineken NV, Amsterdam (Nederlandene),

ved advokaterne T. Ottervanger og M. de Jong,

sagsøgere,

mod

Europa-Kommissionen, først ved A. Bouquet, S. Noë og A. Nijenhuis, som befuldmægtigede, derefter ved A. Bouquet og S. Noë, bistået af advokat M. Slotboom,

sagsøgt,

* Processprog: nederlandsk.

angående en påstand om delvis annullation af Kommissionens beslutning K(2007) 1697 af 18. april 2007 vedrørende en procedure i henhold til artikel 81 [EF] (sag COMP/B/37.766 — Det nederlandske ølmarked), og subsidiært en påstand om nedsættelse af den bøde, sagsøgerne er blevet pålagt,

har

RET TEN (Sjette Udvidede Afdeling)

sammensat af dommerne V. Vadapalas (refererende dommer), som fungerende afdelingsformand, A. Dittrich og L. Truchot,

justitssekretær: fuldmægtig J. Plingers,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 25. marts 2010,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

- ¹ Sagsøgerne, Heineken Nederland BV og Heineken NV, tilhører Heineken-koncernen (herefter »Heineken«), som er beskæftiget med fremstilling og forhandling af øl. Heineken NV står i spidsen for koncernen, mens Heineken Nederland er et selskab, som fremstiller øl. Heineken NV ejer via sit helejede datterselskab Heineken Nederlands Beheer BV samtlige aktier i Heineken Nederland.

- 2 Heineken er en af de fire hovedaktører på det nederlandske ølmarked. De største andre bryggerier på dette marked er for det første InBev-koncernen (herefter »InBev«), som før 2004 var kendt under navnet Interbrew, og som ledes af selskabet InBev NV, og hvis produktion varetages af datterselskabet InBev Nederland NV, for det andet Grolsch-koncernen (herefter »Grolsch«), som ledes af selskabet Koninklijke Grolsch NV, og for det tredje selskabet Bavaria NV.

- 3 Sagsøgerne og de tre andre største bryggerier på dette marked sælger deres øl til den endelige forbruger navnlig via to distributionskanaler. Der må således foretages en sontring mellem dels »horeca«-distributionen, dvs. hoteller, restauranter og cafeer, hvor øllet indtages på stedet, dels »food«-distributionen, som sker via supermarkeder og vin- og spiritus-butikker, hvor øllet købes med henblik på indtagelse i hjemmet. Sidstnævnte sektor omfatter også segmentet i form af øl, som sælges under distributørens varemærke. Blandt de fire omhandlede bryggerier er det kun InBev og Bavaria, som er aktive inden for dette segment.

- 4 Disse fire bryggerier er medlemmer af Centraal Brouwerij Kantoor (herefter »CBK«). Sidstnævnte er en sammenslutning, som i henhold til sine vedtægter varetager sine medlemmers interesser, og består af en generalforsamling og diverse udvalg, såsom det udvalg, der er beskæftiget med »horeca«-spørgsmål, og finansudvalget, som nu udgør direktionen. For de møder, som afholdes inden for CBK, udarbejder dens sekretariat mødeindkaldelser og officielle referater, som nummereres fortløbende og tilsendes de deltagende medlemmer.

Den administrative procedure

- 5 Ved skrivelser af 28. januar 2000 og af 3., 25. og 29. februar 2000 afgav InBev en række erklæringer vedrørende oplysninger om former for restriktiv handelspraksis på det

nederlandske ølmarked. Disse erklæringer blev afgivet under en undersøgelse gennemført af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber bl.a. i 1999 vedrørende former for samordnet praksis og et eventuelt misbrug af dominerende stilling på det belgiske ølmarked. Samtidigt med afgivelsen af disse erklæringer indgav InBev en anmodning om at blive omfattet af samarbejdsmeddelelsen i overensstemmelse med Kommissionens meddelelse om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 1996 C 207, s. 4, herefter »samarbejdsmeddelelsen«).

- 6 Den 22. og 23. marts 2000 foretog Kommissionen efter erklæringerne fra InBev kontrolundersøgelser i sagsøgernes lokaler og i lokalerne hos de øvrige berørte virksomheder. Kommissionen fremsendte yderligere anmodninger om oplysninger til sagsøgerne og de øvrige berørte virksomheder i perioden fra 2001 til 2005.
- 7 Den 30. august 2005 fremsendte Kommissionen en klagepunktsmeddelelse til sagsøgerne og de øvrige berørte virksomheder. Ved skrivelse af 24. november 2005 fremsendte sagsøgerne deres skriftlige bemærkninger til denne meddelelse. Ingen af de berørte parter har anmodet om at blive hørt.
- 8 Ved skrivelser af 26. januar og 7. marts 2006 oplyste Kommissionen sagsøgerne om yderligere dokumenter. Det var navnlig tale om anmodninger om oplysninger til InBev og svar herpå.
- 9 Den 18. april 2007 vedtog Kommissionen beslutning K(2007) 1697 vedrørende en procedure i henhold til artikel 81 [EF] (sag COMP/B/37.766 — Det nederlandske ølmarked, herefter »den anfægtede beslutning«), hvoraf et sammendrag er offentliggjort i *Den Europæiske Unions Tidende* af 20. maj 2008 (EUT 2008 C 122, s. 1), som blev forkyndt for sagsøgerne ved skrivelse af 24. april 2007.

Den anfægtede beslutning

Den omhandlede overtrædelse

- ¹⁰ Den anfægtede beslutnings artikel 1 bestemmer, at sagsøgerne og selskaberne InBev NV, InBev Nederland, Koninklijke Grolsch og Bavaria i perioden fra den 27. februar 1996 til den 3. november 1999 har deltaget i en sammenhængende og vedvarende overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF, som består i en række aftaler og/eller former for samordnet praksis, som har til formål at begrænse konkurrencen på fællesmarkedet.
- ¹¹ Overtrædelsen har bestået for det første i en koordinering af priser og prisstigninger på øl i Nederlandene både i »horeca«-sektoren og i sektoren for indtagelse i hjemmet, herunder hvad angår øl solgt under distributørens varemærke, for det andet i en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som blev tilbudt de individuelle kunder i »horeca«-sektoren i Nederlandene, såsom lån til virksomheder, og for det tredje i en lejlighedsvis koordinering af fordelingen af kunder både i »horeca«-sektoren og i sektoren for indtagelse i hjemmet i Nederlandene (artikel 1 i og 257. og 258. betragtning til den anfægtede beslutning).
- ¹² Bryggeriernes konkurrencebegrænsende adfærd fandt ifølge den anfægtede beslutning sted under en række multilaterale uofficielle møder, som jævnligt samlede de fire hovedaktører på det nederlandske ølmarked, samt under supplerende bilaterale møder mellem samme bryggerier i diverse konstellationer. Ifølge den anfægtede beslutning skal disse møder forsætligt have fundet sted i hemmelighed, idet deltagerne vidste, at de ikke var tilladt (257.-260. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 13 Således afholdtes for det første i perioden fra den 27. februar 1996 til den 3. november 1999 en række multilaterale møder benævnt »Catherijne-Overleg« (»Catherijne-samordningen«) eller »agendacommissie« (udvalget for løbende anliggender). Det fremgår af den anfægtede beslutning, at disse møder, som fokuserede på »horeca«-sektoren, men som også kunne vedrøre sektoren for indtagelse i hjemmet, hovedsageligt havde til formål at koordinere priserne og prisstigningerne på øl, at drøfte en begrænsning af rabatter og fordelingen af kunder og at koordinere visse andre handelsbetingelser. Prisen på øl solgt under distributørens varemærke blev også drøftet under disse møder (85., 90., 98., 115.-127. og 247.-252. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 14 Hvad angår bilaterale kontakter mellem bryggerierne anføres det i den anfægtede beslutning, at InBev og Bavaria den 12. maj 1997 mødtes og drøftede en stigning på prisen på øl solgt under distributørens varemærke (104. betragtning til den anfægtede beslutning). Ifølge Kommissionen mødtes sagsøgerne og Bavaria desuden i 1998 for at drøfte restriktioner vedrørende salgssteder i »horeca«-sektoren (189. betragtning til den anfægtede beslutning). Kommissionen har angivet, at der også fandt bilaterale kontakter sted den 5. juli 1999 mellem sagsøgerne og Grolsch angående kompensationer indrømmet kunder i sektoren for indtagelse i hjemmet, som gennemførte midlertidige prisnedsættelser (212. og 213. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 15 Endelig fremgår det af den anfægtede beslutning, at der fandt bilateral kontakt og udveksling af oplysninger sted i 1997 mellem InBev og Bavaria, som vedrørte generelle drøftelser af prisen på øl, og drøftelser, som snarere vedrørte distributørens varemærke. Den bilaterale kontakt i form af udveksling af oplysninger vedrørende distributørens varemærker skulle også have involveret belgiske bryggerier i juni og juli 1998. Kommissionen har præciseret, at disse drøftelser fandt sted under tilstedeværelse af sagsøgerne og Grolsch (105., 222.-229. og 232.-236. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 16 Det blev fastslået, at Heineken NV var ansvarlig, med den begrundelse, at Heineken Nederland i den periode, hvor overtrædelsen fandt sted, direkte eller indirekte var et helejet datterselskab af Heineken NV, idet denne omstændighed, som understøttedes af andre forhold i sagen, viste, at Heineken NV har udøvet en afgørende indflydelse på sit datterselskabs handelspolitik (400.-414. betragtning til den anfægtede beslutning).

Den bøde, som sagsøgerne er blevet pålagt

- 17 Den anfægtede beslutnings artikel 3, litra a), pålægger sagsøgerne in solidum en bøde på 219 275 000 EUR.
- 18 Med henblik på beregningen af bøden anvendte Kommissionen artikel 23, stk. 2, i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 [EF] og 82 [EF] (EFT 2003 L 1, s. 1) og den fremgangsmåde, der er angivet i retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i Rådets forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i [EKSF] (EFT 1998 C 9, s. 3, herefter »retningslinjerne«) (436. og 442. betragtning til den anfægtede beslutning). I henhold til denne fremgangsmåde fastsattes den bøde, som sagsøgerne blev pålagt, på grundlag af overtrædelsens grovhed og varighed (437. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 19 Navnlig blev overtrædelsen anset for »meget alvorlig«, for så vidt som den hovedsageligt bestod i en egentlig koordinering af priser, prisstigninger og andre handelsbetingelser og i en fordeling af kunder (440. betragtning til den anfægtede beslutning). Kommissionen tog også hensyn til den omstændighed, at den konkurrencebegrænsende adfærd var hemmelig og forsætlig, og til det forhold, at hele det nederlandske område og hele ølmarkedet, dvs. såvel »horeca«-sektoren som sektoren for indtagelse i hjemmet, var blevet påvirket af overtrædelsen (453. og 455. betragtning til

den anfægtede beslutning). Desuden præciserede Kommissionen, at der i den foreliggende sag ikke var blevet taget hensyn til den konkurrencebegrænsende adfærds egentlige indvirkning på det nederlandske marked, eftersom den var umulig at måle (452. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 20 Desuden behandlede Kommissionen sagsøgerne forskelligt for at tage hensyn til deres egentlige økonomiske formåen og deres individuelle indflydelse med hensyn til den konstaterede konkurrencebegrænsende adfærd. Kommissionen anvendte herved sagsøgernes salgstal for øl i Nederlandene i 1998, dvs. det sidste hele kalenderår, hvor overtrædelsen bestod. På grundlag heraf blev sagsøgerne klassificeret i den første kategori svarende til et udgangsbeløb på 65 000 000 EUR (462. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 21 For at sikre en tilstrækkelig afskrækkende virkning blev der på dette udgangsbeløb anvendt en multiplikationskoefficient på 2,5 under hensyntagen til Heinekens betydelige omsætning (464. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 22 Eftersom sagsøgerne havde deltaget i overtrædelsen fra den 27. februar 1996 til den 3. november 1999, dvs. i løbet af en periode på tre år og otte måneder, blev udgangsbeløbet forhøjet med 35 % (465. og 466. betragtning til den anfægtede beslutning). Grundbeløbet forhøjedes således til 219 375 000 EUR.
- 23 Endelig indrømmede Kommissionen en nedsættelse af bøden på 100 000 EUR, for så vidt som den anerkendte, at varigheden af den administrative procedure i den foreliggende sag havde været urimelig (495.-499. betragtning til den anfægtede beslutning).

Retsforhandlinger og parternes påstande

- 24 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 4. juli 2007 har sagsøgerne anlagt den foreliggende sag.
- 25 Ved beslutning af 10. februar 2010 har Retten henvist sagen til Sjette Udvidede Afdeling i overensstemmelse med artikel 14, stk. 1, og artikel 51, stk. 1, i Rettens procesreglement.
- 26 Som led i foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse har Retten den 12. februar 2010 stillet Kommissionen en række skriftlige spørgsmål, som denne har besvaret inden for den fastsatte frist.
- 27 Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten under retsmødet den 25. marts 2010.
- 28 Da den refererende dommer havde forfald efter afslutningen af den mundtlige forhandling, er sagen blevet henvist til en ny refererende dommer, og de tre dommere, som har underskrevet denne dom, traf afgørelse i sagen i henhold til procesreglementets artikel 32.
- 29 Sagsøgerne har nedlagt følgende påstande:

— Den anfægtede beslutning annulleres helt eller delvist, for så vidt som den vedrører sagsøgerne.

— Den bøde, sagsøgerne er blevet pålagt, annulleres eller nedsættes.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

³⁰ Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgerne tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Retlige bemærkninger

³¹ Sagsøgerne har til støtte for søgsmålet fremsat 11 anbringender vedrørende for det første en tilsidesættelse af princippet om god forvaltningsskik og artikel 27 i forordning nr. 1/2003 hvad angår Kommissionens nægtelse af at give dem indsigt i de øvrige virksomheders svar på klagepunktsmeddelelsen, for det andet en tilsidesættelse af princippet om god forvaltningsskik, af »princippet om omhu« og af kontradiktionsprincippet som følge af en angivelig mangel på en omhyggelig og upartisk undersøgelse, for det tredje en tilsidesættelse af uskyldsformodningen, for det fjerde en overskridelse af den rimelige frist inden for rammerne af den administrative procedure, for det femte utilstrækkelige beviser for overtrædelsen, for det sjette en mangel på aftaler og/eller former for samordnet praksis som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF, for det syvende en urigtig fastlæggelse af overtrædelsens varighed, for det ottende en tilsidesættelse af artikel 23, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, af retningslinjerne, af ligebehandlings-, retssikkerheds- og proportionalitetsprincippet samt en begrundelsesmangel

vedrørende fastlæggelsen af bødens størrelse, for det niende en urigtig vurdering af formildende omstændigheder, for det tiende betydningen af den administrative procedures varighed for bødens størrelse og for det ellefte, at Kommissionen ikke har indrømmet en tilstrækkelig nedsættelse af bøden under henvisning til den administrative procedures udstrakte varighed.

- ³² Det er Rettens opfattelse at det femte, sjette og syvende anbringende, som i det væsentlige bestrider, at der er sket en overtrædelse, må undersøges først, dernæst det første, andet, tredje og fjerde anbringende vedrørende angivelige procedurefejl og en tilsidesættelse af retten til forsvar, og endelig det ottende, niende, tiende og ellefte anbringende, som vedrører fastsættelsen af bødens størrelse.

Om det femte og sjette anbringende vedrørende henholdsvis utilstrækkelige beviser for overtrædelsen og en mangel på aftaler og/eller former for samordnet praksis som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF

Parternes argumenter

- ³³ Sagsøgerne har inden for rammerne af det femte anbringende i det væsentlige gjort gældende, at de af Kommissionen i den anfægtede beslutning påberåbte beviser ikke er tilstrækkelige til at godtgøre, ud over enhver rimelig tvivl, at der er sket en overtrædelse af artikel 81 EF. Kommissionens konklusion herom er således i strid med uskyldsformodningen og begrundelsespligten.

- 34 Sagsøgerne har herved anfægtet bevisværdien af erklæringen fra InBev, som udgør grundpillen i den anfægtede beslutning, med den begrundelse, at den er meget vag og selvmodsigende, og at den delvist er baseret på oplysninger fra tredjeparter. Desuden foreholder de Kommissionen ikke at have analyseret, om denne erklæring er blevet afgivet efter kvalificerede og grundige overvejelser, og ikke at have fulgt op på de dis- kulperende erklæringer, som den indeholder.
- 35 Det er herudover sagsøgernes opfattelse, at de håndskrevne notater udarbejdet af re- præsentanterne for de nederlandske bryggerier under de påtalte møder, idet de er fragmentariske, ikke er tilstrækkelige til at godtgøre, at der foreligger en konkurren- cebegrænsende adfærd.
- 36 Inden for rammerne af det sjette anbringende har sagsøgerne anfægtet relevansen og Kommissionens fortolkning af visse dokumentbeviser, der ligger til grund for konklusionen om, at der foreligger en række aftaler og/eller former for samordnet praksis, som er konkurrencebegrænsende.
- 37 Sagsøgerne har bestridt, at kontakterne mellem bryggerierne er udmundet i en aftale, eftersom der mellem dem aldrig har været en samstemmende vilje til at fastlægge retningslinjer for en bestemt adfærd på markedet.
- 38 De har ligeledes bestridt, at der foreligger en samordnet praksis. De har herved gjort gældende, at de beviser, som foreligger, ikke angiver, at kontakterne mellem brygge- rierne har fjernet eller i det mindste betydeligt formindsket usikkerheden med hen- syn til deres fremtidige adfærd på markedet. Det er derimod deres vurdering, at de i tilstrækkelig grad har godtgjort, at bryggeriernes adfærd på markedet blev fastlagt selvstændigt.

- 39 Sagsøgerne har desuden gjort gældende, at de påtalte møder aldrig har haft et konkurrencebegrænsende mål. Drøftelserne under disse møder vedrørte en lang række legitime emner, således at drøftelserne vedrørende situationen på markedet, herunder forbrugerpriserne på markedet for indtagelse i hjemmet og tilbudene til enkelte »horeca«-kunder, alene fandt sted lejlighedsvis og var af uformel karakter.
- 40 Endelig har sagsøgerne gjort indsigelse mod, at de tilregnes drøftelserne mellem Interbrew og Bavaria vedrørende det ølsegment, som sælges under distributørens varemærke, et segment, inden for hvilket de ikke driver virksomhed.
- 41 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

- 42 Med det femte anbringende foreholder sagsøgerne i det væsentlige Kommissionen, at den ikke retligt fyldestgørende har ført bevis for de faktuelle konstateringer, på grundlag af hvilke den har konkluderet, at der er sket en overtrædelse. Med det sjette anbringende bestrider sagsøgerne kvalificeringen af den omhandlede adfærd som aftaler og/eller samordnet praksis som omhandlet i artikel 81 EF. Da disse to anbringender anfægter konstateringen af, at der er sket en overtrædelse, bør de behandles sammen.
- 43 I henhold til artikel 81, stk. 1, EF er alle aftaler mellem virksomheder, alle vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og alle former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem medlemsstater, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for fællesmarkedet, uforenelige med fællesmarkedet og er forbudt.

- 44 For at der er tale om en aftale i henhold til artikel 81, stk. 1, EF, er det tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 256, og af 20.3.2002, sag T-9/99, HFB m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 1487, præmis 199).
- 45 En aftale som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF kan anses for indgået, når der består en samstemmende vilje med hensyn til selve princippet om at begrænse konkurrencen, selv om specifikke elementer af den planlagte begrænsning stadig er genstand for forhandlinger (jf. i denne retning dommen i sagen HFB m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 44, præmis 151-157 og 206).
- 46 Begrebet »samordnet praksis« omhandler en form for koordinering mellem virksomheder, hvorved disse ikke går så langt som til at slutte en egentlig aftale, men dog bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et indbyrdes praktisk samarbejde (Domstolens domme af 8.7.1999, sag C-49/92 P, Kommissionen mod Anic Partecipazioni, Sml. I, s. 4125, præmis 115, og sag C-199/92 P, Hüls mod Kommissionen, Sml. I, s. 4287, præmis 158).
- 47 Artikel 81, stk. 1, EF er herved til hinder for enhver direkte eller indirekte kontakt mellem økonomiske aktører, som kan påvirke en faktisk eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller over for en sådan konkurrent afslører den adfærd, man har besluttet eller overvejer selv at udvise på markedet, når disse kontakter har til formål eller til følge at begrænse konkurrencen (jf. i denne retning dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, nævnt ovenfor i præmis 46, præmis 116 og 117).
- 48 Det bemærkes, at hvad angår fremlæggelsen af bevis for en overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF skal Kommissionen føre bevis for de fastslåede overtrædelser og for, at de omstændigheder, som udgør overtrædelser, faktisk foreligger (Domstolens dom af

17.12.1998, sag C-185/95 P, Baustahlgewebe mod Kommissionen, Sml. I, s. 8417, præmis 58, og dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, nævnt ovenfor i præmis 46, præmis 86).

- 49 Det er således nødvendigt, at Kommissionen har indsamlet et tilstrækkeligt præcist og samstemmende bevismateriale til, at det kan fastslås, at der har fundet en overtrædelse sted (jf. i denne retning Rettens dom af 6.7.2000, sag T-62/98, Volkswagen mod Kommissionen, Sml. II, s. 2707, præmis 43 og den deri nævnte retspraksis).
- 50 Det må imidlertid understreges, at hver enkelt af de af Kommissionen fremlagte beviser dog ikke nødvendigvis skal opfylde disse kriterier i forhold til hvert enkelt led i overtrædelsen. Det er tilstrækkeligt, at den række indicier, som nævnte institution har påberåbt sig, bedømt i deres helhed opfylder dette krav (jf. Rettens dom af 8.7.2004, forenede sager T-67/00, T-68/00, T-71/00 og T-78/00, JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 2501, præmis 179 og 180 og den deri nævnte retspraksis).
- 51 Da forbuddet mod at deltage i konkurrencebegrænsende aftaler er almindeligt kendt, kan det desuden ikke kræves, at Kommissionen fremlægger dokumenter, der udtrykkeligt viser en ulovlig kontakt mellem de pågældende erhvervsdrivende. De brudstykkeagtige og spredte dokumenter, som Kommissionen er i besiddelse af, burde i hvert fald kunne suppleres ved at rekonstruere visse enkeltheder ved hjælp af følgeslutninger. Den omstændighed, at der foreligger en konkurrencebegrænsende praksis eller aftale, skal derfor udledes ved en slutning ud fra et vist antal sammenfaldende omstændigheder og indicier, der, når de betragtes samlet, og i mangel af en anden logisk forklaring, kan udgøre beviset for en tilsidesættelse af konkurrencereglerne (Domstolens dom af 7.1.2004, forenede sager C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 123, præmis 55-57).

- 52 Når Kommissionen har påberåbt sig dokumentbeviser til støtte for sin konstatering af, at der foreligger en konkurrencestridig aftale eller praksis, påhviler det de parter, som anfægter denne konstatering for Retten, ikke alene at fremlægge et sandsynligt alternativ til Kommissionens opfattelse, men tillige at påvise, at de i den anfægtede beslutning anvendte beviser er utilstrækkelige til at bevise overtrædelsen (dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 187).
- 53 Hvad angår omfanget af domstolsprøvelsen fremgår det af fast retspraksis, at Retten under et annullationssøgsmål vedrørende en beslutning om anvendelse af traktatens artikel 81, stk. 1, EF generelt skal udøve fuld kontrol med, om betingelserne for at anvende artikel 81, stk. 1, EF er opfyldt (jf. Rettens dom af 26.10.2000, sag T-41/96, Bayer mod Kommissionen, Sml. II, s. 3383, præmis 62 og den deri nævnte retspraksis).
- 54 Såfremt der hos Retten foreligger en tvivl, skal dette komme den virksomhed til gode, der er adressat for beslutningen, hvorved en overtrædelse fastslås, i overensstemmelse med princippet om uskyldsformodning, der som et almindeligt princip i EU-retten navnlig finder anvendelse på sager vedrørende tilsidesættelser af konkurrencereglerne, der gælder for virksomhederne, som vil kunne føre til at pålægge bøder eller tvangsbøder (dommen i sagen Hüls mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 46, præmis 149 og 150, og Rettens dom af 27.9.2006, forenede sager T-44/02 OP, T-54/02 OP og T-56/02 OP, T-60/02 OP og T-61/02 OP, Dresdner Bank m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 3567, præmis 60 og 61).
- 55 Det er i lyset af disse betragtninger, at det i den foreliggende sag må undersøges, om Kommissionen retligt fyldestgørende har godtgjort, at sagsøgernes adfærd udgjorde en overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF.

— Om erklæringen fra InBev

- 56 Det bemærkes for det første, at Kommissionen i vid udstrækning (jf. navnlig 40.-62. betragtning til den anfægtede beslutning) støtter sig til erklæringen fra InBev afgivet i forbindelse med selskabets anmodning om at blive omfattet af samarbejdsmeddelelsen ved skrivelser af 28. januar og af 3., 25. og 29. februar 2000, suppleret ved erklæringerne vedlagt som bilag fra fem direktører i InBev (34. og 40. betragtning til den anfægtede beslutning, herefter samlet set »erklæringen fra InBev«).
- 57 Det fremgår af den anfægtede beslutning, at erklæringen fra InBev angav, at der forelå »forskellige former for samordning [...] mellem bryggerierne på det nederlandske ølmarked«, idet der foretages en sondring mellem officielle møder i CBK's generalforsamling, uformelle møder i finansudvalget i CBK og »andre møder«, der er parallelle, kendt under betegnelsen »Catherijne-samordningen«, hvis sammensætning varierede, og med hensyn til hvilken InBev har erklæret ikke at have fundet skriftlige spor. De »andre møder« kunne navnlig underopdeles i: »i) møder mellem horeca-direktørerne for de fire største bryggerier (Heineken, Interbrew, Grolsch og Bavaria) [...], ii) fællesmøder for horeca-direktørerne og direktørerne med ansvaret for indtagelse i hjemmet (to i 1998) og iii) møder mellem direktørerne med ansvaret for indtagelse i hjemmet (et i 1999 [...])« (41.-46. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 58 Ifølge erklæringen fra InBev »havde finansudvalget en officiel dagsorden, men udgjorde også et forum for drøftelser af fastsættelsen af priser for sektoren for indtagelse i hjemmet og horeca-sektoren. Der foreligger ingen referater af disse drøftelser« (43. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 59 Ifølge samme erklæring omfattede emnerne drøftet under de »andre møder« også såvel »horeca«-sektoren som sektoren for indtagelse i hjemmet og øl solgt under distributørens varemærke (47. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 60 Hvad for det første angår »horeca«-sektoren blev to hovedemner drøftet: »[D]er var en grundlæggende enighed med hensyn til fastsættelsen af de maksimale volumenrabatter for horeca-sektoren [...] et andet emne, som drøftedes, vedrørte investeringerne foretaget i horeca. Tanken var at bevare status quo i sektoren og at undgå, at andre bryggerier overtog kunder.« (48. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 61 En direktør fra InBev har angivet, at han ikke kender det nøjagtige indhold af nævnte aftale, og en anden direktør beskriver den som »en meget kompleks og vag aftale om skalaer (rabatter indrømmet horeca), som vi aldrig har deltaget i«, idet han har angivet, at »[s]amordningen bestod i et møde, som fandt sted hver anden måned mellem horeca-direktørerne, under hvilket de drøftede kendte tilsidesættelser af »reglen« (selv om denne var vag, idet man talte om markedsoverskridelser)« (48. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 62 Hvad for det andet angår sektoren for indtagelse i hjemmet vedrørte drøftelserne ifølge erklæringen fra InBev såvel det generelle prisniveau som det specifikke emne øl solgt under distributørens varemærke.
- 63 Hvad angår det generelle prisniveau har en af direktørerne fra InBev erklæret, at »et bryggeri normalt hævdede sine priser efter først at have underrettet de andre bryggerier herom [...]. Initiativet kom altid fra et af de store bryggerier og almindeligvis fra Heineken. I sådanne tilfælde havde de andre bryggerier den nødvendige tid til at indtage et standpunkt. Selv om bryggerierne i store træk indrettede deres priser efter hinanden, havde og fastholdt hver enkelt imidlertid sin egen prispolitik« (51. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 64 Hvad angår øl solgt under distributørens varemærke har InBev angivet, at der siden 1987 havde fundet drøftelser sted vedrørende priser mellem de nederlandske aktører i segmentet (Bavaria og Oranjeboom, som senere er blevet købt af Interbrew). InBev har desuden anført, at »de to parter forstod efter også at have drøftet det indbyrdes,

at de ikke ville acceptere nogen indblanding i deres respektive kundekredse for øl solgt under distributørens varemærke, som ville resultere i et formindsket salg« (52. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 65 Hvad angår Heinekens og Grolschs involvering i denne sektor følger det af erklæringen fra InBev, at »[d]et nederlandske marked er kendetegnet ved et betydeligt skel mellem priserne på øl solgt under distributørens varemærke (»varemærkerne B«) og [andre mærker (»varemærkerne A«)]. Heineken, som ikke er aktivt i segmentet for distributørens varemærker, har altid nægtet at hæve priserne for varemærkerne A, så længe priserne på øl solgt under distributørens varemærke ikke steg. På denne måde udøvede det et indirekte pres, navnlig på producenterne af øl solgt under distributørens varemærke som Bavaria og Interbrew« (53. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 66 InBev har forklaret, at priserne på øl solgt under distributørernes varemærker også blev drøftet mellem de fire bryggerier, dvs. også med deltagelse af Grolsch under det mere generelle tema, om hvilke forskelle mellem priserne på ølmærker der skulle opretholdes. Ifølge erklæringen fra InBev »[har] Heineken og Grolsch [...] ikke forhøjet deres priser i løbet af årene, og priserne på mærkeøl og øl solgt under distributørens varemærke fra de andre bryggerier er heller ikke steget. De seneste år har Bavaria og Interbrew forhøjet deres priser og er blevet fulgt af Grolsch« (54. betragtning til den anfægtede beslutning). Det anføres endvidere, at »[f]or 3 eller 4 år siden var disse uformelle drøftelser blevet integreret i Catherijne-samordningen vedrørende horeca-sektoren, hvori også deltog repræsentanter for CBK. Efter et par møder blev det besluttet på ny at opdele disse møder i møder vedrørende indtagelse i hjemmet og horeca-møder« (54. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 67 InBev har endvidere erklæret, at det belgiske bryggeri Martens' opnåelse af en vis del af markedet siden 1996-1997 har resulteret i »en aftale mellem de belgiske og nederlandske bryggerier, som er aktive på markedet for distributørmærker. To møder fandt sted [i] Breda i 1998 [...]. Det aftaltes at overholde de respektive mængder for

øl solgt under distributørens varemærke til kunder i Nederlandene og i Belgien« (55. betragtning til den anfægtede beslutning).

68 Ifølge erklæringerne fra direktørerne i InBev blev de »andre møder« tilrettelagt for at sikre sig en »begrænset aggressivitet« på markedet (46. betragtning til den anfægtede beslutning).

69 InBev har i sit svar af 19. december 2001 på anmodningen om oplysninger angivet, at »kalendere fra de tidligere år og notater foretaget i anledning af de uformelle møder blev tilintetgjort i slutningen af november 1998. Det var omkring denne periode, at det kom frem på markedet, at der forelå en samordning mellem nederlandske bryggerier, og at frykten for en kontrolundersøgelse fra den nederlandske konkurrencemyndighed opstod. Kalendere blev også tilintetgjort i de efterfølgende år« (61. betragtning til den anfægtede beslutning).

70 Indledningsvis bemærkes, at ingen EU-retlige bestemmelser eller almindelige principper er til hinder for, at Kommissionen over for en virksomhed påberåber sig erklæringer fra andre involverede virksomheder. I modsat fald ville bevisbyrden i forbindelse med overtrædelser af artikel 81 EF og 82 EF, som påhviler Kommissionen, ikke kunne løftes, hvilket ville være uforeneligt med den opgave, der er pålagt Kommissionen ved EF-traktaten, nemlig at overvåge den korrekte anvendelse af disse bestemmelser (dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 192).

71 I den foreliggende sag har sagsøgerne ikke bestridt angivelserne i erklæringen fra InBev, hvorefter der har fundet møder sted mellem repræsentanter for de nederlandske ølproducenter. De har heller ikke bestridt, at de har været repræsenteret ved størstedelen af disse møder, og at den generelle situation på ølmarkedet uformelt er blevet drøftet under de sidstnævnte. De har i øvrigt i stævningen indrømmet, at der under disse møder lejlighedsvis er blevet givet udtryk for bekymringer med hensyn til niveauet for forbrugerpriserne og med hensyn til problemer forbundet med visse kunder.

- 72 Sagsøgerne har imidlertid benægtet, at der under disse møder er blevet ført drøftelser, som har resulteret i indgåelsen af en ulovlig aftale eller deltagelsen i en samordnet praksis. De har anført, at disse møder hovedsageligt vedrørte legitime emner, og at i det omfang situationen på markedet er blevet drøftet, er dette ikke sket med konkurrencebegrænsende formål. De har herved anfægtet troværdigheden af erklæringen fra InBev, idet de har gjort gældende, at den er meget vag og selvmodsigende og delvist indeholder konstateringer, som ikke direkte var kendt af ophavsmændene til erklæringerne, og som således omfattede »andenhåndsbeviser«.
- 73 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt erklæringen fra InBev er selvmodsigende, har sagsøgerne anført, at denne indeholder en række diskulperende erklæringer.
- 74 Der er dels tale om erklæringer, som ikke blev nævnt i den anfægtede beslutning, hvorefter »[d]røftelserne vedrørte de tilfælde af overtrædelse af skalaerne (som i øvrigt var meget vage), som man havde kendskab til. I felten opførte alle sig som det passede dem«. »Vores adfærd på markedet var meget aggressivt rettet mod opnåelse af nye kunder — også ved indrømmelse af rabatter.« »Vi handlede således fuldt lovligt.« »[InBev] har ikke indgået nogen aftale og har intet overholdt.« »[Catherijne]-samordningen har ikke medført nogen konkrete resultater med hensyn til virkningen på markedet [...]. Vi har ved ingen af de to lejligheder konkret drøftet adfærd på markedet. Mødet var forholdsvis uformelt.« »Der bestod ingen aftale for levnedsmiddelsektoren.« »Jeg har aldrig oplevet, at mødet [i CBK] blev forlænget på grund af drøftelser af følsomme punkter for markedet. Det er altid muligt, at sådanne møder giver anledning til uformelle bilaterale drøftelser, men efter min opfattelse var der intet på spil.«
- 75 Desuden har sagsøgerne henvist til visse passager i de erklæringer, som er nævnt i den anfægtede beslutning, hvorefter: »Interbrew er af den opfattelse, at denne samordning aldrig har haft nogen afgørende virkning på markedet som sådant og har

været mindre intens i den seneste tid [...]. Der var tale om meget generelle drøftelser« (nævnt i 45. betragtning til den anfægtede beslutning). »Vi talte navnlig sammen for indbyrdes at give hinanden indtrykket af at forholde os rolige på markedet. Der var i begrænset omfang eller slet ikke tale om skalaer og salgssteder. I realiteten gik vi hver ud fra, at de andre var idioter. De seneste år mistede disse møder mere og mere deres indhold, og samordningen blev vagere« (nævnt i 46. betragtning til den anfægtede beslutning). »Der fandtes også en meget kompleks og vag aftale om skalaer (de rabatter, som indrømmedes i horeca-sektoren), som vi aldrig har deltaget i. Desuden har jeg aldrig set noget dokument desangående« (nævnt i 48. betragtning til den anfægtede beslutning).

⁷⁶ Ifølge sagsøgerne er disse erklæringer foruden ikke at være konkrete uforenelige med Kommissionens konklusioner om, at der foreligger en overtrædelse. Det følger heraf ifølge sagsøgerne, at møderne mellem bryggerierne har haft en generel karakter, at der ikke er blevet indgået nogen aftale, at InBev ikke har overholdt nogen hemmeligt arrangement, og at samordningen ikke har haft nogen virkning på markedet.

⁷⁷ Det bemærkes for det første, at de følgeslutninger som sagsøgerne har draget på grundlag af visse elementer i erklæringen fra InBev vedrørende drøftelsernes generelle art, en manglende aftale for visse sektorer og drøftelsernes manglende virkning for bryggeriers adfærd på markedet, ikke i sig selv rejser spørgsmålstejn ved Kommissionens konstatering af, at der foreligger en overtrædelse.

⁷⁸ Hvad således angår påstanden om, at nævnte erklæring er meget generel, bemærkes, at Kommissionen ofte er nødt til at bevise, at der foreligger en overtrædelse, under omstændigheder, hvor denne opgave ikke er let, idet der kan være forløbet flere år, siden de faktiske omstændigheder, der udgør overtrædelsen, fandt sted, og idet flere af de virksomheder, som undersøgelsen var rettet mod, ikke har samarbejdet aktivt med Kommissionen. Selv om Kommissionen må bevise, at en ulovlig aftale om opdeling af markederne er blevet indgået, ville det være urimeligt derudover at kræve, at den

fører bevis for den særlige fremgangsmåde, hvorved dette mål skulle nås. Det ville således være alt for let for en virksomhed, der er skyldig i en overtrædelse, at slippe fri for enhver sanktion, hvis den til sin fordel kunne påberåbe sig den upræcise karakter af de fremlagte oplysninger vedrørende en ulovlig aftales anvendelsesmåde i en situation, hvor der stadig foreligger tilstrækkeligt bevis for, at aftalen fandtes, og for dens konkurrencestridige formål. Virksomhederne kan forsvare sig hensigtsmæssigt i en sådan situation, forudsat at de har mulighed for at udtale sig om alle de beviser, Kommissionen gør gældende over for dem (dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 203. Jf. ligeledes i denne retning Domstolens dom af 25.1.2007, forenede sager C-403/04 P og C-405/04 P, Sumitomo Metal Industries og Nippon Steel mod Kommissionen, Sml. I, s. 729, præmis 50).

- ⁷⁹ Hvad dernæst angår påstanden om, at erklæringen fra InBev er selvmodsigende, idet den indeholder oplysninger om den omtvistede adfærds manglende virkning på markedet, følger det af selve ordlyden af bestemmelsen i artikel 81 EF, at aftaler og former for samordnet praksis mellem virksomheder er forbudt uanset virkningen på markedet, når de har et konkurrencebegrænsende formål (Domstolens dom i sagen Hüls mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 46, præmis 163-166, og af 4.6.2009, sag C-8/08, T-Mobile Netherlands m.fl., Sml. I, s. 4529, præmis 29).
- ⁸⁰ Eftersom Kommissionen har konstateret, at der foreligger aftaler og former for samordnet praksis, som har et konkurrencebegrænsende formål, kan denne konstatering således ikke modsiges af angivelserne om en manglende anvendelse af de hemmelige aftaler eller en manglende virkning på markedet.
- ⁸¹ For så vidt angår de påståede oplysninger med hensyn til en manglende aftale i sektoren for indtagelse i hjemmet og i »horeca«-sektoren bemærkes, at de af sagsøgerne påberåbte passager, når de læses i sammenhæng, ikke bevirker, at det må udelukkes, at der foreligger en aftale eller en samordnet praksis i de omhandlede sektorer.

- 82 Hvad således angår sektoren for indtagelse i hjemmet (detailsalg) efterfølges påstanden fra en af direktørerne i InBev om, at »[d]er ikke fandtes nogen aftale i [denne] sektor«, af en konkret beskrivelse af mekanismen for priskoordinering, som anvendtes af bryggerierne. Den relevante passage har følgende ordlyd (51. betragtning til den anfægtede beslutning):

»Der fandtes ingen aftale for detailssalgssektoren (»Food«). Hvad angår stigningerne på priserne på øl hævdede et bryggeri normalt ikke sine priser uden først at have underrettet de andre bryggerier herom. Når en af parterne kom med en sådan meddelelse, fandt en debat sted om virkningen af en sådan stigning på markedet. Prisstigningen på øl fandt imidlertid sted alligevel. Initiativet kom altid fra et af de store bryggerier og almindeligvis fra Heineken. I sådanne tilfælde havde de andre bryggerier den nødvendige tid til at indtage et standpunkt. Selv om bryggerierne i store træk indrettede deres priser efter hinanden, havde og fastholdt hvert bryggeri sin egen prispolitik.«

- 83 Under disse omstændigheder kan det forhold alene, at direktøren fra InBev har henvist til en manglende »aftale«, ikke udgøre et gyldigt argument, for så vidt som det tilkommer Kommissionen, og i givet fald Retten, at foretage en retlig kvalificering af den adfærd, der er beskrevet i erklæringerne fra de ansvarlige i de pågældende virksomheder.

- 84 Hvad angår påstanden om, at der ikke foreligger nogen aftale, og at ingen aftale er blevet overholdt i »horeca«-sektoren, bemærkes, at erklæringen fra en direktør i InBev, hvorefter »[InBev] ikke har indgået nogen aftale og intet har overholdt«, ikke modsiger konklusionen med hensyn til, at der foreligger en aftale som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF. Samme direktør i InBev har således i sin erklæring udtrykkeligt henvist til, at der foreligger dels »en meget kompleks og vag aftale vedrørende skalaer (rabatter indrømmet horeca-sektoren)«, dels en aftale, hvis mål har været »at undgå for mange forandringer i horeca-sektoren«.

- 85 Det følger af det ovenstående, at sagsøgernes påstande om, at erklæringen fra InBev er selvmodsigende, ikke kan tiltrædes. Ligeledes må deres argument vedrørende den angiveligt selektive måde, hvorpå erklæringen er blevet anvendt af Kommissionen, idet den ikke har taget hensyn til påståede modsigelser, forkastes.
- 86 Sagsøgerne har derfor ikke godtgjort, at der foreligger modsigelser, som kan svække troværdigheden af erklæringen fra InBev.
- 87 Sagsøgerne har desuden hævdet, at erklæringen fra InBev indeholder »andenhåndsbeviser«, og har herved henvist til passager, hvorefter »Interbrew aldrig har set noget dokument indeholdende aftalen om rabatter, som drøftelserne henviste til, men der syntes at være kendskab til den generelle regel« (nævnt i 45. betragtning til den anfægtede beslutning), »[j]eg kender ikke selv til denne aftale (skalaer), og jeg har heller ikke set et dokument desangående«, og »[j]eg kender ikke det nøjagtige indhold af aftalen. Desuden har jeg aldrig set noget dokument desangående«.
- 88 Det bemærkes, at de af sagsøgerne påberåbte passager udelukkende vedrører spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en aftale (»en skala«) vedrørende de rabatter, som indrømmedes kunderne i »horeca«-sektoren. Hvad angår dette specifikke punkt er bevisværdien af erklæringen fra InBev givetvis reduceret i kraft af manglen på et direkte bevis. Troværdigheden af angivelserne med hensyn til, om der foreligger en »skala«, bestyrkes imidlertid af det forhold, dels at de stammer fra to forskellige kilder, dels at de indeholder præcise angivelser vedrørende »en skala«, nemlig det nøjagtige beløb af den maksimale rabat (jf. 48. betragtning til den anfægtede beslutning). At der foreligger en »skala« understøttes desuden af to uafhængige beviser fra InBev, nemlig de håndskrevne notater fra et medlem af bestyrelsen i Bavaria vedrørende mødet den 1. maj 1997 (92. betragtning til den anfægtede beslutning) og fra en »horeca«-direktør i Bavaria vedrørende mødet den 12. marts 1998 (gengivet i 143. betragtning til den anfægtede beslutning).

⁸⁹ Sagsøgernes argumentation om, at der foreligger »andenhåndsbeviser«, kan således ikke ændre de konklusioner, som er draget af erklæringen fra InBev.

⁹⁰ Hvad endelig angår den generelle vurdering af troværdigheden af erklæringen fra InBev må det fastslås, at i modsætning til hvad sagsøgerne har anført, har Kommissionen med rette kunne tillægge erklæringen fra InBev en særlig høj bevisværdi, henset til, at der er tale om et svar, som er givet på virksomhedens vegne som sådan, og som har en troværdighed, der er større end den, som et svar afgivet af et medlem af virksomhedens personale kunne have, uanset dennes personlige erfaringer eller meninger. Det bemærkes ligeledes, at erklæringen fra InBev er resultatet af en intern undersøgelse gennemført af virksomheden, og at den er blevet indgivet til Kommissionen af en advokat, som havde en faglig pligt til at handle i denne virksomheds interesse. Han kunne derfor ikke uden omtanke vedgå, at der var en overtrædelse, uden at overveje konsekvenserne af dette skridt (Rettens dom af 20.3.2003, sag T-23/99, LR AF 1998 mod Kommissionen, Sml. II, s. 1705, præmis 45, og dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 206).

⁹¹ Det fremgår desuden af retspraksis, at selv om en vis vagtsomhed for så vidt angår frivillige erklæringer fra hoveddeltagerne i et ulovligt kartel generelt bør udvises, henset til muligheden for, at disse deltagere har en tendens til at mindske betydningen af deres egne bidrag til overtrædelsen og forstørre betydningen af de øvriges, medfører den omstændighed, at der fremsættes anmodning om at være omfattet af samarbejdsmeddelelsens anvendelsesområde med henblik på at opnå en bødenedsættelse, ikke nødvendigvis en tilskyndelse til at fremlægge forvanskede beviser vedrørende de øvrige deltagere i det påtalte kartel. Ethvert forsøg på at vildlede Kommissionen kan således skabe tvivl angående oprigtigheden og samarbejdsviljen hos den virksomhed, der har fremsat anmodningen, og dermed bringe muligheden for denne for at drage fuld nytte af samarbejdsmeddelelsen i fare (Rettens dom af 16.11.2006, sag T-120/04, Peróxidos Orgánicos mod Kommissionen, Sml. II, s. 4441, præmis 70).

- 92 Der skal givetvis mindes om, at en erklæring fra en virksomhed, der beskyldes for at have deltaget i et kartel, hvis rigtighed bestrides af flere andre anklagede virksomheder, ikke uden støtte i andre beviser kan betragtes som et tilstrækkeligt bevis for, at en overtrædelse er begået af disse sidste virksomheder (jf. i denne retning Rettens dom af 14.5.1998, sag T-337/94, Enso-Gutzeit mod Kommissionen, Sml. II, s. 1571, præmis 91, og dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 219).
- 93 Erklæringen fra InBev er således ikke tilstrækkelig i sig selv til at godtgøre, at der foreligger en overtrædelse, men bør understøttes af andre beviser.
- 94 Det må imidlertid antages, at den i den foreliggende sag krævede grad af bestyrkelse er mindre såvel med hensyn til præcision som med hensyn til styrke — hvilket skyldes troværdigheden af erklæringen fra InBev — end den ville være, hvis denne erklæring ikke var særligt troværdig. Det må følgelig antages, at dersom det måtte blive fastslået, at en række samstemmende indicier bestyrkede eksistensen og visse bestemte dele af de former for praksis, som omtales i erklæringen fra InBev, og som er omhandlet i den anfægtede beslutnings artikel 1, ville nævnte erklæring i sig selv kunne være tilstrækkelig til i dette tilfælde at bevise andre punkter i den anfægtede beslutning. Endvidere bemærkes, at for så vidt som et dokument ikke er i åbenbar modstrid med erklæringen fra InBev om eksistensen eller hovedindholdet af de påtalte former for praksis, er det tilstrækkeligt, at det dokumenterer de væsentlige bestanddele af de former for praksis, som den har beskrevet, for at kunne tillægges en vis værdi som et bestyrkende element inden for rækken af de anvendte belastende beviser (jf. i denne retning dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 220 og den deri nævnte retspraksis).
- 95 I lyset af det ovenstående er det nødvendigt at undersøge sagsøgernes argumenter vedrørende andre beviser, som Kommissionen har påberåbt sig i den anfægtede beslutning, med henblik på at underbygge de konstateringer, som er blevet foretaget på grundlag af erklæringen fra InBev.

— Om andre beviser

- ⁹⁶ Kommissionen har i den anfægtede beslutning angivet, at erklæringen fra InBev underbygges af en række interne dokumenter fra sagsøgerne og fra de tre andre nederlandske bryggerier, håndskrevne notater fra møderne, regninger og kopier af kalendere opnået efter undersøgelser og anmodninger om oplysninger.
- ⁹⁷ Kommissionen har i 67. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til de håndskrevne notater fra en kommerciel direktør i Grolsch vedrørende mødet den 27. februar 1996, idet genstanden for dette møde var beskrevet som følger: »CBK cie HOR cath«. Disse notater omfatter følgende passage: »Sikkerhed/finansiering: fin[ansiering] for [...] større end behovet hos bestemte steder. Dvs. [...] mil[lioner]«.
- ⁹⁸ Ifølge Kommissionen fremgår det af denne passage, at de fire omhandlede bryggerier inden for rammerne af et »Catherijne-møde« har drøftet de finansielle betingelser, som anvendtes, eller som skulle anvendes på visse »horeca«-kunder (72. betragtning til den anfægtede beslutning) og nærmere bestemt på etableringer drevet af en person, som ejer adskillige »horeca«-etableringer i Nederlandene.
- ⁹⁹ Kommissionen har i 76. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til de håndskrevne notater fra en »horeca«-direktør i Bavaria vedrørende mødet den 19. juni 1996. Notaterne er gengivet som følger:

»tilpasse priser

indtagelse i hjemmet høj — lav

samordningen Bavaria — Interbrew

[...] og [...] -> problem [...]

Martens

Schultenbrau!! 89 ct

kun forhøjelse af prisen på fadøl

argumenter

kun fuldt ud Hein + Grolsch

Frise US Heit

Interbrew \

| stiger sammen

Bavaria /

-> [...] også

grundsegmentet stiger mere end premiumsegmentet

luft

-aftaler

korrigere debetrabatten for drikkevarer med 7,5 pr. fad Heineken

forberede repræsentanter med hensyn til eventuelle aftaler

Interbrew \

| man kan anvende luft

Grolsch /«.

100 Ifølge Kommissionen viser disse notater, at de bryggerier, som deltog i mødet, indgående har drøftet priser på såvel øl solgt under distributørens varemærke som øl solgt i fad, og at prisen på billigere øl, fremstillet af Interbrew og Bavaria, skulle stige mere end prisen på dyrere øl, fremstillet af Heineken og Grolsch (85. betragtning til den anfægtede beslutning).

101 Kommissionen har i 89. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til en skrivelse, som generaldirektøren i Interbrew Nederland den 25. marts 1997 sendte til hovedsædet for InBev i Belgien:

»Der er nu enighed blandt de største bryggerier om at forhøje priserne før 1998. Dette gør det muligt for bryggerierne at udvide deres budget til de nødvendige yderligere reklameudgifter. Aktørerne inden for varemærke A forsøger at differentiere prisstigningen mellem varemærkerne A (plus 2 NLG/hl) og varemærkerne B (plus 4 NLG/hl). Dette forekommer mig at være meget urealistisk — vi bør alle støtte en samlet stigning på 4 NLG. Jeg ville udelukke vores specialøl, »som let kan drikkes« (DAS, Hoegaarden, Leffe) fra prisstigningen. Forhandlingerne er indledt.«

102 Kommissionen har på grundlag af denne skrivelse konkluderet, at en prisstigning var planlagt før 1998 som følge af prisforhandlinger mellem de største producenter. Desuden bekræftede samme skrivelse, at der blev foretaget en sondring mellem producenter og dyrere og mindre dyre ølmærker (90. betragtning til den anfægtede beslutning).

103 Kommissionen har i 92. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til de håndskrevne notater fra et medlem af bestyrelsen for Bavaria vedrørende mødet den 1. maj 1997. Den har citeret følgende passager:

»Catherijne Club 1/5 - 97

»interne« overførsler inden for koncernen

skal også overholde »skalaen«

[...] »Haag«

Monster ZH [Sydholland] højeste konkurrerende bud«.

¹⁰⁴ Ifølge Kommissionen bekræfter disse notater, at bryggerierne drøftede en »skala« for handelsvilkårene indrømmet de individuelle salgssteder i tilfælde af overførsel fra en koncern til en anden, men også i tilfælde af overførsel inden for den samme koncern (99. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹⁰⁵ Kommissionen har i 100. betragtning til den anfægtede beslutning konstateret, at de ovennævnte notater ligeledes indeholder navnene »Heineken/Amstel/Brand/Grolsch« i første linje og navnene »Interbrew/Bavaria« i anden linje, og at disse to linjer er forbundet med en klamme, hvorefter er angivet: »ingen prisforhøjelser«. Kommissionen har heraf udledt, at sondringen mellem varemærkerne A, som ejes af Heineken og Grolsch, og varemærkerne B, som ejes af Interbrew og Bavaria, udgjorde hovedkernen i disse drøftelser mellem bryggerierne om prisstigninger (103. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹⁰⁶ Kommissionen har i 117. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til de håndskrevne notater fra et medlem af bestyrelsen i Bavaria vedrørende mødet den 17. december 1997. Den har citeret følgende passage:

»2) Prissituation: marts/april

ettrins-raket/totrins-raket

a) Heineken forudser få problemer!! Heineken 18.59

b) i tilfælde af forhøjelse: kan forhandles. Der er heldigvis støtte hertil«.

¹⁰⁷ Kommissionen har heraf udledt, at de bryggerier, som deltog i mødet den 17. december 1997, herunder navnlig Bavaria, Grolsch og Heineken, drøftede prisstigninger samt de mulige reaktioner på prisstigningerne (127. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹⁰⁸ Kommissionen har i 129. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til en passage i de håndskrevne notater fra en »horeca«-direktør i Bavaria vedrørende mødet den 12. marts 1998:

»Der er sket lidt siden den 1. januar

Varemærker A ingen panik i forhold til prisen Hein

9.95 at gå ned fra 11,49 giver ingen mening Int

9.75 9.36 Bavaria

2x 4.95 4.75 }→

distributørvaremærker

pris i det lavere markedssegment

[...] medio marts Bavaria noget

under Amstel (17) Bavaria (15)

fra 9.75 til 10.75 hvis intet

sker, så Grolsch og Hein

forhøjelser pocket-bryggeri

→ indgå aftale [...] og Dick

Dette skal »afspejles« i Nielsen ellers

sker der intet«.

109 Ifølge Kommissionen følger det heraf, at de bryggerier, som deltog i mødet den 12. marts 1998, har drøftet nedsættelser indrømmet nederlandske supermarkeder (137. betragtning til den anfægtede beslutning), og at de prisstigninger, som var blevet praktiseret af Bavaria, skulle kunne ses i dataene fra supermarkedernes kasseapparater indsamlet af AC Nielsen (133. betragtning til den anfægtede beslutning).

110 Kommissionen har i 138. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til en anden passage i de håndskrevne notater:

»Bav rente 4%? 6 1/2

med mindre

der ydes erstatning for markedsføring«.

111 Ifølge Kommissionen beviser denne passage, at der har fundet en drøftelse sted vedrørende renteniveauet på lån indrømmet »horeca«-salgsstederne (142. betragtning til den anfægtede beslutning).

112 Kommissionen har i 143. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til en tredje passage i de ovennævnte håndskrevne notater:

»Fodboldklubber Koncertsale Teatre

Studerterforeninger

[...]

Grolsch

Over/uden for skalaen

130

[...] (125) 124,5«.

¹¹³ Ifølge Kommissionen følger det heraf, at bryggerierne specifikt har drøftet bestemte »horeca«-kunder i forbindelse med en »skala«, hvilket understøtter erklæringen fra InBev med hensyn til, at der foreligger en aftale benævnt »skala« (147. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹¹⁴ Kommissionen har i 156. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til en passage i de håndskrevne notater fra et medlem af bestyrelsen i Bavaria vedrørende mødet den 3. juli 1998.

»[...] Heineken forhøjet

[...] >> Heineken fadøl«.

115 Kommissionen har af denne passage udledt, at bryggerierne har drøftet de priser, som praktiseredes såvel for kunder i sektoren for indtagelse i hjemmet som for en »horeca«-kunde (162 -164. betragtning til den anfægtede beslutning).

116 Kommissionen har i 165. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til en anden passage i de ovennævnte håndskrevne notater:

»Café [...] 1800 [...]

[...] 400 [...]

60 pr. hl

650 000, - V.B.K.«.

117 Ifølge Kommissionen følger det af denne passage, at bryggerierne har drøftet en given rabat og/eller provision for nedsættelse, som anvendtes, eller som skulle anvendes på specifikke »horeca«-salgssteder (171. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 118 Kommissionen har i 174. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til et dokument dateret den 30. juni 1998 og en prisliste fra Heineken, hvoraf fremgår de nye priser, som finder anvendelse på øl i flasker og fadøl (øl i cisterne og på fad) fra den 1. juni 1998, fundet på kontoret tilhørende en salgsdirektør for »indtagelse i hjemmet« i Grolsch, som omfattede angivelsen »agenda c[ommiss]ie CBK« (CBK-udvalget for løbende anliggender). Ifølge Kommissionen underbygger disse dokumenter erklæringen fra InBev, hvorefter såvel priserne for »indtagelse i hjemmet« som konkurrencen på »horeca«-markedet blev berørt under de pågældende møder (175. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 119 Kommissionen har i 179. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til et internt notat fra Heineken af 14. oktober 1998 tilstillet direktionen i Heineken, som har følgende ordlyd: »Prisstigningen lovet af Bavaria i CBK fremgår ikke tydeligt i [talene] fra Nielsen.« Ifølge Kommissionen bestyrker dette notat konklusionen om, at Bavaria under mødet den 12. marts 1998 havde givet udtryk for sin hensigt om først at forhøje sine priser i sektoren for indtagelse i hjemmet, mens de andre bryggerier skulle følge trop senere, og forhøjelserne praktiseret af Bavaria skulle »afspejles« i talene fra Nielsen (180. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 120 Kommissionen har i 184. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til et brev tilstillet en direktør i »horeca«-enheden for Nederlandene i Heineken af en direktør for marketing og indtagelse i hjemmet i bryggeriet Brand BV under Heineken vedrørende hans samtale med et medlem af bestyrelsen i Bavaria:

»Under fødevaremesse i Noordwijk den 9. september [1998] fortalte [et medlem af bestyrelsen i Bavaria] mig om sagen [...] og om Heinekens reaktion. Kort fortalt var det ifølge ham kommet frem, at Heineken havde kunnet sætte sig til forhandlingsbordet meget tidligere med de hovedansvarlige hos Heineken og Bavaria vedrørende det nederlandske »horeca«-marked. Der havde således kunnet kompenseres for de tabte hektoliter på anden vis. Han tilføjede desuden, at Bavaria måske planlagde på sigt at

henvende sig til andre potentielle kunder i horeca-sektoren, som frivilligt ønskede at gå over (ifølge ham med eftertryk på frivilligt som i tilfældet angående [...]) til Bavaria [fornavnet på en ansvarlig for horeca i Nederlandene Heineken], idet det giver sig selv, at disse forslag helt indgår i den kendte retorik for [...]. Jeg synes, du skulle have kendskab hertil. Held og lykke med din samtale.«

- 121 Det er Kommissionens vurdering, at dette brev bekræfter erklæringen fra InBev, hvorefter bryggerierne ikke blot drøftede begrænsninger vedrørende nedsættelserne, men også restriktioner vedrørende de salgssteder, som overvejede at gå over til et andet bryggeri, og ikke kun under de multilaterale møder, men også i forbindelse med de bilaterale møder (189. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 122 Kommissionen har i 193. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig de håndskrevne notater fra en generaldirektør i Grolsche Bierbrouwerij Nederland om invitationen til mødet den 8. januar 1999:

»-salg '98

-prisen på øl →

- »pinool«-kasser		salgsfremstød/kat. II
-------------------	--	-----------------------

-kasser		lav
---------	--	-----

		fad
--	--	-----

		NMA«.
--	--	-------

- 123 Ifølge Kommissionen følger det heraf, at drøftelserne vedrørende prisen på øl var fokuseret på fire forhold: for det første salgsfremstød på markedet for indtagelse i hjemmet, for det andet prisen på billigere øl solgt under distributørens varemærke, for det tredje prisen på øl på fad, de store beholdere, som anvendes i »horeca«-sektoren på det nederlandske ølmarked, og for det fjerde den nederlandske konkurrencemyndighed NMA (194. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 124 Kommissionen har 197. og 199. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig listen over emner, som skulle behandles på mødet den 8. januar 1999, hvorpå en repræsentant for Grolsch havde noteret forkortelsen »BP«, som af Kommissionen fortolkes som »ølpris« (bierprijs) eller »grundpris« (bodemprijs), såvel som »P[rivate] L[abel] 50 ct. mere«. Kommissionen udleder af disse angivelser, at hvad angår fadøl har bryggerierne drøftet priserne på detaljeret vis (203. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 125 Kommissionen har i 212. og 213. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig et dokument indeholdende en henvisning til tre kontakter på direktionsniveau mellem Heineken og Grolsch omkring den 5. juli 1999, som nævner en »priskrig« mellem de to bryggerier. Kommissionen har heraf udledt, at Heineken direkte havde taget kontakt til Grolsch vedrørende nedsættelserne, hvilket skete halvanden måned inden de midlertidige nedsættelser, som anvendtes af en forretningskæde, som Grolsch havde nægtet at indrømme en kompensation, reelt var blevet gennemført (213. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 126 Kommissionen har i 224. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig en række dokumenter indeholdt i dens sagsakter, hvoraf fremgår de emner, som blev berørt under de bilaterale møder mellem Bavaria og InBev den 8. marts 1995, den anden halvdel af marts 1997, den 12. maj 1997, den 19. juni 1997 og den 8. september 1997. Den har citeret følgende passage derfra:

- møde den 8. marts 1995: »[Bavaria] og [Interbrew Nederland] har begge bekræftet at have store problemer med [...] i Nederlandene« (fodnote 491 i den anfægtede beslutning)

- møde den 12. maj 1997: [her behandlede] »prisstigningen« og »distributørvaremærkerne som et Damoklessværd [...] psykologisk pres fra Grolsch og især fra Heineken for at forhøje prisen på øl solgt under distributørens varemærke« (fodnote 493 i den anfægtede beslutning)

- møde den 19. juni 1997: [her behandlede] »den adfærd, som skulle udvises i segmentet for distributørvaremærkerne og i forbindelse hermed Interbrews holdning til Martens (som opfattedes som en uvelkommen gæst i den nederlandske ølverden)« (fodnote 494 i den anfægtede beslutning)

- møde den 8. september 1997: [her behandlede] »situationen for markedet for distributørvaremærker i Nederlandene og den omstændighed, at Bavaria havde taget en kunde fra Interbrew [...] grundpris tilbudt [kunden] [...] Bavaria, som ændrer status quo [...]« (fodnote 495 i den anfægtede beslutning).

¹²⁷ Kommissionen fortolker disse dokumenter som et bevis for, at de bilaterale konsultationer mellem Bavaria og InBev har gjort det muligt at opretholde en »væbnet fred« eller en »ikke-angrebspagt« vedrørende øl solgt under distributørens varemærke (223. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 127 I 227. betragtning til den anfægtede beslutning påberåber Kommissionen sig skrivel-
sen dateret den 26. september 1997 sendt fra en eksportdirektør i Interbrew Neder-
land til en eksportdirektør i hovedkontoret i Interbrew vedrørende »ølsalg i Tyskland
og distributørvaremærker«:

»Jeg har for nylig drøftet dette med vores vigtigste konkurrent i Nederlandene, og jeg
erfarede i denne forbindelse, at de skulle mødes med [...] for at gå videre eller ej med
hensyn til mængden af TIP-øl for 1998. Jeg forhørte mig med hensyn til det prisni-
veau, som de regnede med at lægge sig på, og han bekræftede over for mig, at det var
nøjagtigt den samme pris, med fradrag for et koncernbidrag til [...], og at han ville
acceptere en mængde på ca. 200 000 hl til denne pris.«

- 128 Ifølge Kommissionen fremgår det heraf, at Interbrew hos Bavaria anmodede om
og opnåede detaljerede oplysninger om prisen og mængderne vedrørende Bavarias
eventuelle levering af øl under distributørens varemærke til en stor tysk distribu-
tionskæde. Det er Kommissionens opfattelse, at dette element bekræfter erklæringen fra
InBev, hvorefter Interbrew og Bavaria har udvekslet oplysninger om de prisniveauer,
som blev tilbudt kunderne for øl under distributørens varemærke. Kommissionen har
endvidere gjort gældende, at denne faktiske omstændighed er blevet anerkendt af In-
Bev i en skrivelse af 21. februar 2006 (228. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 129 Kommissionen har i 234. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til føl-
gende erklæring fra bryggeriet Haacht vedrørende mødet den 14. eller 15. juni 1998
mellem Bavaria, Interbrew Nederland og de belgiske bryggerier Interbrew Belgique,
Alken Maes, Haacht og Martens:

»Under dette møde oplystes de nederlandske bryggerier om indholdet af udveks-
lingen af oplysninger mellem de belgiske deltagere. De nederlandske bryggerier gav
deres samtykke med henblik på udveksling af oplysninger vedrørende mængderne,

betingelserne, varigheden af kontrakterne og eventuelle forfaldsdage og kunder. Hvad angår priserne aftalte deltagerne i princippet ikke at udveksle omlysninger herom [...]

Deltagerne i mødet fandt det nødvendigt at pålægge en neutral part at centralisere udvekslingen af oplysninger. Denne anmodning blev fremsat, fordi de parter, som var til stede på det nederlandske marked, ikke havde tiltro til de andre parter. Haacht blev opfordret til at centralisere oplysningerne, i det omfang det ikke var aktivt på det nederlandske marked.«

- 131 Det er Kommissionens opfattelse, at denne erklæring vedrørende det berørte punkt bekræfter erklæringen fra InBev (235. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 132 Kommissionen har i 236. betragtning til den anfægtede beslutning henvist til de håndskrevne notater fra ovennævnte møde den 14. eller 15. juni 1998, som blev fundet i kontoret tilhørende sekretæren for en formand for styrelsesudvalget i Bavaria:

»Martens → intet er nogensinde blevet konkretiseret i Nederlandene

→ lav — marked — priskrig

|→ pristilbud fremsættes

Interbrew Nederland — Martens ->tilbud fremsat til en stor kunde for

distributørvaremærker

[...]

7,68 [indcirklet]

Martens — »nedsættelse af priser Belgien«

pt. NL → [...]

Interbrew Belgique har taget det første skridt vedrørende P[rivate] L[abel]

Kun for [...]

Pilsner [...]

/ \ / \

flere gange en gang

[...] — »besluttet« → hos Interbrew

CAT I+II«.

- 133 Ifølge Kommissionen bekræfter disse notater, at Interbrew Belgique har taget initiativ til et møde om øl under distributørens varemærke, under hvilket det blev bestemt, at kontrakten med en organisation, som varetager detailhandelns køb, »skulle gå til Interbrew i Nederlandene« (237. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 134 Hvad angår sidstnævnte møde har Kommissionen også henvist til følgende erklæring fra en direktør for »indtagelse i hjemmet« i InBev, fremlagt af InBev den 21. februar 2006, som svar på en anmodning om oplysninger (238. betragtning til den anfægtede beslutning):

»På et tidspunkt rejste [...] hr. [...] fra [...] spørgsmålet om en lav pris, som han var blevet foreslået af Martens, over for mig. Han bekræftede over for mig, at han havde opnået en pris på 0,32 NLG pr. flaske. Dette svarer til 7,68 NLG pr. kasse på 24 flasker nævnt i noterne fra hr. [ansvarlig i Bavaria]. I forbindelse med disse drøftelser, som fandt sted fra april til begyndelsen af juni 1998, foreslog jeg ham at gå over til kategori II og således nyde godt af en afgiftsnedsættelse. Endelig, i begyndelsen af juni 1998, indgik vi en aftale med [...] vedrørende levering af en ny [...] øl i kategori II [...]. Takket være afgiftsnedsættelsen som følge af overgangen til en øl i kategori II var vi i stand til at foreslå et beløb på 6,36 NLG (som omfattede afgiftsnedsættelsen på 0,84 NLG) og således imødegå tilbuddet fra Martens.

[...]

På tidspunktet for mødet den 14. eller 15. juni 1998 [...] blev Interbrew enig med [...] om leveringer af øl i kategori I [...] og i kategori II. Under dette møde nævnte jeg drøftelserne og aftalen med [...] af to grunde. For det første ville jeg konfrontere Martens

med det tilbud, som det havde givet [...], eftersom det altid havde nægtet at have givet andre pristilbud i Nederlandene. For det andet ønskede jeg at oplyse de andre deltagere om, at de ikke længere skulle komme med tilbud til [...], henset til aftalen indgået mellem Interbrew og [...]. Række n i [det dokument, som fremgår af 236. betragtning til den anfægtede beslutning] vidner om min meddelelse vedrørende indgåelse af kontrakten om levering af øl i kategori I og kategori II mellem [...] og Interbrew. At der forelå en sådan aftale [...] fremgår af telefaksen af 24. juni 1998.»

- 135 Kommissionen har i 240. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig en erklæring fra det belgiske bryggeri Haacht vedrørende det andet belgisk-nederlandske møde den 7. juli 1998, hvoraf følgende fremgår:

»Det er det sidste møde, som er blevet organiseret mellem parterne. Under sidstnævnte uddelte Haacht oplysninger indsamlet på det nederlandske marked.

Parterne skiftede herefter emne for at behandle visse mindre vigtige punkter, men repræsentanten for Haacht deltog ikke i denne diskussion. Under alle omstændigheder blev der ikke udvekslet nogen vigtige oplysninger vedrørende disse emner. Dette møde syntes ikke at have haft noget konkret resultat.«

- 136 Ifølge Kommissionen bekræftede erklæringen fra en direktør for »indtagelse i hjemmet« i Interbrew erklæringen fra Haacht, hvorefter der var tale om det sidste belgisk-nederlandske møde. Det er Kommissionens opfattelse, at der er en præcis grund til beslutningen om at ophøre med disse møder, nemlig frygten for, at den nederlandske konkurrencemyndighed ville foretage kontrolundersøgelser i et eller flere bryggerier, hvilket bekræftes af erklæringen fra InBev (241. betragtning til den anfægtede beslutning).

137 Kommissionen har i 248. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig en intern erklæring fra Heineken, hvorefter: »de ekstremt lave priser, som anvendtes af det belgiske bryggeri Martens [...] er i strid med politikken bestående i at forhøje priserne i lavprissegmentet«.

138 Endelig har Kommissionen i 249. betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig erklæringen afgivet under dens kontrolundersøgelse den 23. marts 2000 og underskrevet af en generaldirektør i Grolsche Bierbrouwerij Nederland, nu bestyrelsesformand i Koninklijke Grolsch:

»Han medbragte et dokument [...] med overskriften »Prisscenarier baseret på en nettoforhøjelse af engrospriserne på 2,00 NLG pr. hl«, som omfatter bemærkningen »CBK — Fie — altid medbringes«, til møderne i finansudvalget i CBK. Han brugte dette dokument til at henlede Interbrews og Bavarias (producenterne af øl solgt under distributørens varemærke i Nederlandene) opmærksomhed på fastsættelsen af priser, som ifølge ham var uberettiget, på øl solgt under distributørens varemærke (mindre end 10 gylden pr. kasse).«

139 Kommissionen har i samme betragtning til den anfægtede beslutning påberåbt sig følgende erklæring fra en generaldirektør i Heineken Nederland:

»Jeg havde allerede deltaget i et møde i CBK, hvor andre talte om fastsættelse af priserne på distributørvaremærkerne. Sådanne bemærkninger fremsattes for at give udtryk for en bekymring. Jeg reagerede ikke, fordi Heineken i princippet ikke har noget at gøre med fremstillingen af distributørvaremærker.«

- 140 Kommissionen har af passagerne citeret i 248. og 249. betragtning til den anfægtede beslutning udledt, at producenterne af øl solgt under distributørens varemærke (Interbrew og Bavaria) havde indviet Heineken og Grolsch, som ikke er aktive i denne sektor, i deres prisstrategi (248. betragtning til den anfægtede beslutning). Kommissionen har heraf konkluderet, at de bilaterale drøftelser mellem Interbrew og Bavaria om forhøjelse af priserne på øl solgt under distributørens varemærke var en del af de generelle drøftelser mellem de fire bryggerier (252. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 141 Det må konstateres, at indiciernes opregnet ovenfor underbygger erklæringen fra InBev og berettiger konstateringen af, at repræsentanterne for Heineken, Grolsch, Interbrew og Bavaria jævnligt mødtes inden for rammerne af en række uformelle møder benævnt »Catherijne-samordningen« eller »udvalget for løbende anliggender«, hvis sammensætning varierede (erklæringen fra InBev nævnt i 45. betragtning til den anfægtede beslutning, andre beviser undersøgt i 65.-222. betragtning til den anfægtede beslutning). De 18 møder, der er nævnt i den anfægtede beslutning, som indgik i denne række, fandt sted den 27. februar 1996, den 19. juni 1996, den 8. oktober 1996, den 8. januar 1997, den 1. maj 1997, den 2. september 1997, den 16. december 1997, den 17. december 1997, den 12. marts 1998, den 9. april 1998, den 3. juli 1998, den 15. december 1998, den 8. januar 1999, den 4. marts 1999, den 10. maj 1999, den 11. august 1999, den 19. august 1999 og den 3. november 1999.
- 142 Hvad angår indholdet af drøftelserne ført inden for rammerne af de nævnte møder underbygger de nævnte indicer erklæringen fra InBev og beviser følgende:

— hvad angår sektoren for indtagelse i hjemmet:

- De fire bryggerier drøftede priser (erklæringen fra InBev nævnt i 51. betragtning og andre beviser nævnt i 76., 129., 156., 174., 193., 212. og 213. betragtning)

ning til den anfægtede beslutning) og prisstigningerne for øl i Nederlandene (erklæringen fra InBev nævnt i 51. betragtning og andre beviser nævnt i 76., 89., 117. og 179. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Der blev også gennemført drøftelser vedrørende priser ved hjælp af bilaterale kontakter navnlig mellem Grolsch og Heineken i juli 1999 (dokument nævnt i 212. og 213. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Konkrete forslag med hensyn til priser blev drøftet (intern skrivelse fra Interbrew påberåbt i 89. betragtning til den anfægtede beslutning), og de udvekslede oplysninger var nogle gange forholdsvis detaljerede (dokumenter påberåbt i 129. og 174. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Der herskede i 1997 og 1998 enighed blandt bryggerierne om at foretage en prisforhøjelse inden eller i løbet af 1998 (dokumenter påberåbt i 89., 174. og 179. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Producenterne af øl under »varemærkerne A« (Heineken og Grolsch) insisterede, i modsætning til producenterne af »varemærkerne B« (øl solgt under distributørens varemærke) (Interbrew og Bavaria), som var imod, på, at prisforhøjelsen skete »i to faser«, først for varemærkerne B og dernæst for varemærkerne A, og at forhøjelsestaksten blev differentieret mellem varemærkerne A og varemærkerne B (erklæringen fra InBev nævnt i 53. betragtning, andre beviser påberåbt i 76., 89., 100., 117. og 193. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Bavaria meddelte (sandsynligvis under mødet den 12.3.1998), at det havde til hensigt at forhøje sine priser (beviser påberåbt i 129. og 179. betragtning og erklæringen fra InBev nævnt i 51. betragtning til den anfægtede beslutning). De andre bryggerier skulle sandsynligvis følge Bavaria ved efterfølgende at forhøje deres priser (erklæringen fra InBev nævnt i 51. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Hvad angår mekanismen for opfølgning aftaltes det, at forhøjelserne praktiseret af Bavaria skulle fremgå af tallene i databasen for supermarkeder indsamlet af AC Nielsen (dokumenter påberåbt i 129. og 179. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Der er intet bevis for, at prisforhøjelsen fastsat for 1998 har fundet sted.
- Inden for rammerne af prisdrøftelserne diskutererede bryggerierne situationen for visse specifikke supermarkeder (håndskrevne notater påberåbt i 76. og 156. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Under drøftelserne angav deltagerne konkrete tal for priserne (dokumenter påberåbt i 76., 89., 117., 129. og 174. betragtning til den anfægtede beslutning).
- hvad angår øl solgt under distributørens varemærke:
 - Fra 1995 har de nederlandske producenter af øl solgt under distributørens varemærke (Interbrew og Bavaria) ved flere lejligheder givet udtryk for deres bekymring forbundet med det belgiske bryggeri Martens' projekter om at trænge ind på det nederlandske marked i denne sektor (erklæringen fra

InBev nævnt i 55. betragtning, andre beviser nævnt i 224., 236., 238. og 248. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Disse bekymringer blev drøftet i forbindelse med de bilaterale drøftelser mellem Bavaria og InBev (erklæringen fra InBev nævnt i 52. betragtning, intern skrivelse fra Interbrew nævnt i 227. betragtning til den anfægtede beslutning) og fem bilaterale møder (af den 8.3.1995, af anden halvdel af marts 1997, af 12.5.1997, af 19.6.1997 og af 8.9.1997) helliget dette problem (dokumenter påberåbt i 224. betragtning til den anfægtede beslutning).

- To »belgisk-nederlandske« møder fandt ligeledes sted den 14. eller 15. juni 1998 (dokumenter påberåbt i 234., 236. og 238. betragtning til den anfægtede beslutning) og den 7. juli 1998 (erklæringen fra Haacht nævnt i 240. betragtning til den anfægtede beslutning) i Breda mellem Interbrew Nederland, Bavaria og de belgiske bryggerier Interbrew Belgique, Alken-Maes, Haacht og Martens (erklæringen fra InBev nævnt i 55. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Emnerne forbundet med øl solgt under distributørens varemærke blev også drøftet under deltagelse af Heineken og Grolsch (som ikke er aktive i dette segment) inden for rammerne af de almene drøftelser (erklæringen fra InBev nævnt i 54. betragtning, andre beviser påberåbt i 156., 193., 248. og 249. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Bryggerierne drøftede priserne på øl solgt under distributørens varemærke (erklæringen fra InBev nævnt i 54. betragtning, andre beviser påberåbt i 193., 199., 227., 236., 238. og 249. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Heineken og Grolsch udøvede et »psykologisk pres« på Bavaria og Interbrew for at forhøje priserne på øl solgt under distributørens varemærke (dokumenter påberåbt i 224. betragtning, i fodnote 493 og i 248. betragtning til den anfægtede beslutning) ved at nægte at forhøje priserne på varemærke A (erklæringen fra InBev nævnt i 53. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Det aftaltes såvel på bilateralt plan mellem Interbrew Nederland og Bavaria som på multilateralt plan mellem de nederlandske og belgiske bryggerier, som var aktive i sektoren, ikke at forsøge at kapre kunder fra hinanden og at respektere de respektive mængder for distributørmærkerne i Nederlandene og i Belgien. Det besluttedes bl.a., at kontrakten med en organisation, som varretager detailhandelns køb, skulle gå til Interbrew Nederland (erklæringen fra InBev nævnt i 55. betragtning, dokumenter påberåbt i 224., 236. og 238. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Bryggerierne udvekslede oplysninger om de handelsbetingelser, som blev tilbudt visse specifikke kunder (skrivelse påberåbt i 227. betragtning til den anfægtede beslutning og dokumenter påberåbt i 236. og 238. betragtning til den anfægtede beslutning).

- Under drøftelserne angav deltagerne konkrete tal for priserne (dokumenter påberåbt i 236, 238. og 249. betragtning til den anfægtede beslutning).

- hvad angår »horeca«-sektoren:
 - De fire bryggerier drøftede priserne (dokumenter påberåbt i 174., 193. og 197. betragtning til den anfægtede beslutning) og prisforhøjelser (håndskrevne notater påberåbt i 76. betragtning til den anfægtede beslutning) i »horeca«-sektoren.

- Der fandtes mellem bryggerierne en aftale, der benævntes »skala«, som vedrørte størrelsen af de rabatter, som skulle indrømmes »horeca«-kunderne (erklæringen fra InBev nævnt i 48. betragtning, håndskrevne notater påberåbt i 92., 143. og 165. betragtning til den anfægtede beslutning), og som bryggerierne skulle »overholde« (håndskrevne notater påberåbt i 92. betragtning til den anfægtede beslutning). Overholdelse af denne aftale blev fulgt, og de overtrædelser, som der var kendskab til, var genstand for drøftelser inden for rammerne af »Catherijne«-møderne (erklæring fra InBev nævnt i 48. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Drøftelserne vedrørte ligeledes indførelsen af begrænsninger, som havde som mål at opretholde status quo i sektoren ved at undgå at overtage andre bryggeriers kunder (erklæringen fra InBev nævnt i 48. betragtning, intern skrivelse fra Heineken vedrørende Bavarias kapring af en studenterforening nævnt i 184. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Sådanne begrænsninger blev også drøftet i form af bilaterale kontakter. Jf. eksempelvis den 9. september 1998, hvor direktører i Heineken og i Bavaria drøftede Bavarias overtagelse af en af Heinekens »horeca«-kunder (intern skrivelse fra Heineken nævnt i 184. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Bryggerierne udvekslede oplysninger om visse præcise kunder og salgssteder (dokumenter påberåbt i 92., 143., 156., 165. og 184. betragtning til den anfægtede beslutning).
- Inden for rammerne af drøftelserne nævnte bryggerierne konkrete tal vedrørende rabatternes omfang og provisioner for nedsættelse (håndskrevne notater påberåbt i 143. og 165. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 143 Det er i lyset af disse elementer, at sagsøgernes argumentation om de tre bestanddele, som udgør den påtalte adfærd vedrørende for det første en koordinering af priser og prisstigninger på øl i Nederlandene både i »horeca«-sektoren og i sektoren for indtagelse i hjemmet, herunder hvad angår øl solgt under distributørens varemærke, for det andet en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som tilbydes de individuelle kunder i »horeca«-sektoren i Nederlandene, og for det tredje en lejlighedsvis koordinering af fordelingen af kunder både i »horeca«-sektoren og i sektoren for indtagelse i hjemmet i Nederlandene (artikel 1 i og 257. og 258. betragtning til den anfægtede beslutning), skal undersøges.

— Om de faktiske omstændigheder vedrørende konstateringerne af dels en koordinering af priser og prisstigninger på øl, dels en lejlighedsvis koordinering af fordelingen af kunder

- 144 Sagsøgerne har i det væsentlige anført, at Kommissionen har fortolket de håndskrevne notater udarbejdet af repræsentanterne for bryggerierne i forbindelse med de påtalte møder på en partisk og tendentiøs måde.

- 145 De har bemærket, at de håndskrevne notater fra Bavaria og Grolsch er vanskelige at forstå for andre end ophavsmændene. Sagsøgerne har i deres indlæg begrænset sig til at behandle relevansen og fortolkningen af visse dokumenter fra sagsøgerne selv og andre dokumenter, med hensyn til hvilke deres reaktion for Kommissionen er blevet gengivet i den anfægtede beslutnings tekst. Endvidere har sagsøgerne begrænset sig til at anføre, at de notater, som Kommissionen har påberåbt sig, kan fortolkes på mange forskellige måder, og at de derfor ikke er tilstrækkelige til at bevise, at der ud over enhver rimelig tvivl foreligger en overtrædelse.

- ¹⁴⁶ Sagsøgerne har navnlig bestridt fortolkningen af de omstændigheder, som påberåbes i 76., 89., 117., 156., 165., 174., 175., 179., 184., 199., 212., 213., 248., 249. betragtning til den anfægtede beslutning (jf. præmis 99, 101, 106, 114, 116, 118-120, 124, 125, 137 og 138 ovenfor).
- ¹⁴⁷ Inden sagsøgernes argumenter vedrørende de ovennævnte omstændigheder skal undersøges, bemærkes, at størstedelen af de faktiske konstateringer, som er opregnet i præmis 141 og 142 ovenfor, er baseret på flere beviser.
- ¹⁴⁸ Hvad angår notaterne af 19. juni 1996 og af 17. december 1997 (påberåbt i 76. og 117. betragtning til den anfægtede beslutning) må det konstateres, at sagsøgerne ikke har bestridt Kommissionens fortolkning af deres indhold, men den måde hvorpå deres egne oprindelige reaktioner vedrørende disse dokumenter er blevet gengivet i den anfægtede beslutning. Der er i øvrigt uden enhver relevans for de faktuelle konstateringer, at de omhandlede dokumenter synes at støtte sagsøgernes bemærkninger, hvorefter de dels i deres svar ikke har påstået, at der fandt en »forhandling« sted, men alene at drøftelserne under mødet den 19. juni 1996 sandsynligvis vedrørte øl solgt under distributørens varemærke, dels ikke har kritiseret Kommissionens fortolkning af notaterne af 17. december 1997 med den begrundelse, at det omhandlede markedssegment ikke kan fastlægges, men har anført, at disse notater ikke udgjorde et overbevisende bevis for en ulovlig samordning.
- ¹⁴⁹ Det bemærkes desuden, at notaterne påberåbt i 76. og 117. betragtning til den anfægtede beslutning underbygges, i forhold til hver af konstateringerne, af flere andre beviser, som ikke er bestridt (jf. præmis 142 ovenfor). Det samme gælder de dokumenter, som påberåbes i 165., 199., 212. og 213. betragtning til den anfægtede beslutning. Det er således ikke nødvendigt at foretage en individuel bedømmelse af disse dokumenter og af sagsøgernes bemærkninger desangående for at foretage en bedømmelse af de faktiske omstændigheder i den foreliggende sag.

- 150 De håndskrevne notater af 3. juli 1998 fra et medlem af bestyrelsen i Bavaria, det interne notat fra Heineken og erklæringerne fra en generaldirektør i Grolsche Bierbrouwerij Nederland, som nu er formand for bestyrelsen i Koninklijke Grolsch, og fra en generaldirektør i Heineken Nederland (påberåbt i 156., 248. og 249. betragtning til den anfægtede beslutning) udgør vigtige beviser for konstateringen af, at spørgsmålene forbundet med øl solgt under distributørens varemærke er blevet drøftet under deltagelse af Heineken og Grolsch (jf. præmis 142 ovenfor). Sagsøgerne benægter imidlertid ikke denne konstatering. De anfægter derimod den konklusion, at Heineken var involveret i disse drøftelser mellem Bavaria og Interbrew. Eftersom dette argument vedrører den retlige kvalificering af sagsøgernes adfærd, vil det blive undersøgt i forbindelse med bedømmelsen af, om der foreligger aftaler eller former for samordnet praksis (jf. præmis 194-198 nedenfor).
- 151 Den interne skrivelse fra Heineken, om at Bavaria havde kapret en studenterforening (påberåbt i 184. betragtning til den anfægtede beslutning), er det eneste bevis, som konkret vidner om drøftelser mellem bryggerierne (i dette tilfælde Heineken og Bavaria) vedrørende overtagelse af »horeca«-kunder (jf. præmis 142 ovenfor). Sagsøgerne har ikke benægtet, at Bavaria i den anledning foreslog Heineken at drøfte og endog løse dette problem ved en kompensation. De har imidlertid hævdet, at dette ikke blev gjort, og at Heineken heller ikke ville have tilladt det. Sagsøgerne benægter i øvrigt, at der fandtes en kompensationsordning mellem bryggerierne i tilfælde af kapring af kunder.
- 152 Disse påstande fra sagsøgerne er ikke plausible. Kommissionen har i den anfægtede beslutning med rette anført, at sætningen »der havde således kunnet kompenseres for de tabte hektoliter på anden vis« i den omhandlede skrivelse angiver, at Heineken og Bavaria ikke havde drøftet behovet for en kompensation, men alene hvordan en kompensation kunne opnås (185. betragtning til den anfægtede beslutning), og anvendelsen af ordene »kendte retorik«, »eftertryk« og »frivilligt« betyder, at Bavaria ifølge op-havsmanden, som tilhører Heineken-koncernen, mistænkes for ikke at overholde en

regel om, at bryggerierne ikke aktivt opsøger de andre bryggeriers »horeca«-kunder (188. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 153 Den faktiske omstændighed, som er påberåbt i 184.-188. betragtning til den anfægtede beslutning, underbygger derfor påstandene indeholdt i erklæringen fra InBev, som er nævnt i 48. betragtning til den anfægtede beslutning, med hensyn til et arrangement, hvorefter man ikke overtog »horeca«-kunderne.
- 154 Dokumenterne, som blev fundet på kontoret tilhørende en direktør for salg til indtagelse i hjemmet i Grolsche Bierbrouwerij Nederland (påberåbt i 174. og 175. betragtning til den anfægtede beslutning), og det interne notat fra Heineken af 14. oktober 1998 (påberåbt i 179. betragtning til den anfægtede beslutning) søger at godtgøre, at der i 1997 og 1998 herskede enighed blandt bryggerierne om at foretage en prisforhøjelse inden eller i løbet af 1998 (jf. præmis 142 ovenfor).
- 155 Hvad angår angivelsen »agenda c[ommiss]ie CBK« på de dokumenter, der er påberåbt i 174. og 175. betragtning til den anfægtede beslutning, har sagsøgerne gjort gældende, at de ikke er bekendt med årsagerne til, at direktøren Grolsch har noteret dette, og at et personligt notat ikke i sig selv kan udgøre et overbevisende bevis for, at der foreligger et kartel.
- 156 De benægter imidlertid ikke Kommissionens konklusion om, at det fremgår af disse dokumenter, at priserne og konkurrencen i sektoren for indtagelse i hjemmet blev berørt under møderne i CBK-udvalget for løbende anliggender, og har ikke givet nogen alternativ forklaring på, at direktøren fra Grolsch var i besiddelse af en prisliste fra Heineken og på en oplysning om Bavarias prisforhøjelse under et sådant møde.

- 157 Hvad angår henvisningen i det interne notat fra Heineken (påberåbt i 179. betragtning til den anfægtede beslutning), hvorefter »prisstigningen lovet af Bavaria i CBK [ikke] fremgår tydeligt i [tallene] fra Nielsen«, har sagsøgerne anført, at den omstændighed, at ordet »lovet« anvendes for at beskrive en meddelelse fra Bavaria om en prisstigning, som allerede kendtes på markedet i månedsvis, ikke udgør et overbevisende bevis for et kartel. Denne konklusion modsiges i øvrigt af den omstændighed, at Heineken har valgt ikke at forhøje sine priser før i februar 2000.
- 158 Det skal herved bemærkes, at en fortolkning af ordet »love«, som alene omfatter det forhold at »nævne« en prisforhøjelse, afviger fra ordets almindelige betydning, således som Kommissionen med rette har anført i 182. betragtning til den anfægtede beslutning. Konklusionen om, at Bavaria har forpligtet sig til at forhøje sine priser, er så meget desto mere sandsynlig, når henses til angivelsen af, at forhøjelsen »[ikke] fremgår tydeligt i [tallene] fra Nielsen«. Det er allerede blevet fastslået, at oplysningerne fra supermarkedernes kasseapparater indsamlet af AC Nielsen er blevet anvendt som et opfølgingsredskab, hvorved Bavarias prisforhøjelse skulle kunne »afspejles« (jf. 133. betragtning til den anfægtede beslutning og præmis 142 ovenfor). Henvisningen til disse oplysninger passer logisk set bedre ind i en opfølgningssammenhæng med hensyn til gennemførelsen af en forpligtelse end i en sammenhæng vedrørende undersøgelsen af en simpel angivelse.
- 159 Hvad angår sagsøgernes argument om det forhold, at Heineken ikke har forhøjet sine priser før i februar 2000 (mens stigningen var aftalt for 1998), bemærkes blot, at den omstændighed alene, at en aftale om priser ikke gennemføres, ikke i sig selv indebærer, at selve aftalen aldrig har eksisteret.
- 160 Endelig fremgår den omstændighed, at der bestod en enighed om at forhøje priserne i 1998, meget klart af den interne skrivelse fra Interbrew af 25. marts 1997 (nævnt i 89. betragtning til den anfægtede beslutning). Sagsøgernes fortolkning, hvorefter denne skrivelse vedrører Interbrews forhandlinger med sine købere (dvs. supermarkeder)

og ikke med de andre bryggerier, er ikke overbevisende, henset til den udtrykkelige henvisning til »de største bryggerier« som omfattet af »enigheden« i skrivelsens tekst.

- ¹⁶¹ Den omstændighed, at prisforhøjelsen omhandlet i skrivelsen skulle ske »før 1998«, mens de ovennævnte beviser blev uarbejdet i 1998, kan heller ikke bekræfte sagsøgerens tese, hvorefter der ikke består nogen forbindelse mellem disse dokumenter. Det er tænkeligt, at den prisforhøjelse, som oprindelig var fastsat for en dato i 1997, på grund af vanskeligheder forbundet med forhandlingen af fremgangsmåden for dens gennemførelse (navnlig den differentierede forhøjelse af priserne for varemærkerne A og B omhandlet i den interne skrivelse fra Interbrew) først er blevet udsat til det følgende år og dernæst blevet opgivet af bryggerierne.
- ¹⁶² Det bemærkes desuden, at i modsætning til hvad sagsøgerne har anført, afkræftes nøjagtigheden af den interne skrivelse fra Interbrew af 25. marts 1997 og især af angivelsen vedrørende en »enighed« hverken af erklæringerne fra direktørerne i InBev (jf. præmis 82 og 83 ovenfor) eller af den omstændighed, at Heineken angiveligt ikke har forhøjet sine priser før i februar 2000 (jf. præmis 159 ovenfor).
- ¹⁶³ Det følger af det foregående, at den række indicier, som Kommissionen har påberåbt sig, er tilstrækkelig til at underbygge erklæringen fra InBev i forhold til de faktuelle konstateringer vedrørende koordineringen af priser og prisstigninger og fordelingen af kunderne. Gyldigheden af disse konstateringer ændres i øvrigt ikke af sagsøgernes argumenter vedrørende de omstændigheder, som er opregnet i præmis 146 ovenfor.
- ¹⁶⁴ Sagsøgernes argumentation om en ukorrekt bedømmelse af de faktiske omstændigheder vedrørende disse to bestanddele af den omhandlede overtrædelse skal derfor forkastes.

— Om de faktiske omstændigheder vedrørende konstateringen af en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som tilbydes de individuelle kunder i »horeca«-sektoren

¹⁶⁵ Sagsøgerne har anført, at Kommissionen ikke har godtgjort, at de omhandlede virksomheder har koordineret andre handelsbetingelser end priser, som tilbydes kunderne i »horeca«-sektoren.

¹⁶⁶ Det er Kommissionens opfattelse, at de håndskrevne notater påberåbt i 67. og 138. betragtning til den anfægtede beslutning indeholder bevis for en lejlighedsvis koordinering mellem de fire bryggerier af visse handelsbetingelser såsom lånebetingelser tilbudt de individuelle kunder i »horeca«-sektoren (258. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹⁶⁷ De håndskrevne notater nævnt i 67. betragtning til den anfægtede beslutning indeholder følgende bemærkning: »Sikkerhed/finansiering: fin[ansiering] for [...] større end behovet hos bestemte steder. Dvs. [...] mil[lioner]«.

¹⁶⁸ Ifølge Kommissionen betyder dette citat, at bryggerierne under mødet den 27. februar 1996 drøftede sikkerhed og finansiering, som blev tilbudt, eller som skulle tilbydes af et eller flere bryggerier til fordel for bestemte salgssteder (68. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹⁶⁹ Det bemærkes, at sagsøgerne har foreslået et alternativ til fortolkningen af den af Kommissionen påberåbte passage og angivet, at den indgår i en drøftelse af »tvivlsomme debitorer«.

- 170 Kommissionen påberåber sig i 138. betragtning til den anfægtede beslutning de håndskrevne notater fra en »horeca«-direktør i Bavaria vedrørende mødet den 12. marts 1998, som indeholder følgende passage: »Bav rente [...]»? med mindre der ydes erstatning for markedsføring«. Ifølge Kommissionen beviser denne passage, at der blev ført en diskussion vedrørende renten på de lån, som blev givet til »horeca«-salgsstederne (142. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 171 Selv om det lægges til grund, at Kommissionen har fortolket de håndskrevne notater korrekt, gør en så isoleret og kortfattet henvisning og manglen på enhver konkret indikation vedrørende de andre bryggeriers deltagelse i en drøftelse af de omhandlede emner det ikke muligt at fastslå, at disse notater udgør et tilstrækkeligt bevis for en hemmelig aftale vedrørende en lejlighedsvis koordinering af visse handelsbetingelser.
- 172 Kommissionen har i sine svar på spørgsmålene fra Retten anført, at de håndskrevne notater, som er påberåbt i 67. og 138. betragtning til den anfægtede beslutning, underbygges af erklæringen fra InBev, hvorefter fremgår, at »Catherijne«-mødet den 12. marts 1998 var helliget spørgsmål vedrørende »horeca«-sektoren og sektoren for indtagelse i hjemmet, og at deltagerne i »Catherijne«-møderne indbyrdes havde koordineret investeringer i »horeca«-sektoren for at undgå overtagelse af kunder.
- 173 Det må ikke desto mindre konstateres, at de to passager, som Kommissionen har nævnt, såvel som Kommissionens henvisning til »ånden af InBev-erklæringen« ikke udgør noget konkret indicium med hensyn til forekomsten af drøftelser mellem bryggerierne vedrørende koordineringen af lånebetingelserne og derfor ikke kan underbygge Kommissionens konklusion i denne forbindelse.

- 174 Det bemærkes derfor, at Kommissionens konstatering vedrørende en lejlighedsvis koordinering mellem bryggerierne af de lånebetingelser, som blev tilbudt individuelle kunder i »horeca«-sektoren, er baseret på fragmentariske og upræcise beviser.
- 175 Når henses til dels det forhold, at henvisningerne i de håndskrevne notater påberåbt i 67. og 138. betragtning til den anfægtede beslutning er isolerede og kortfattede, dels den alternative, plausible fortolkning, som sagsøgerne har fremført, samt manglen på konkrete indicier vedrørende dette punkt i erklæringen fra InBev, må det konstateres, at Kommissionen ikke retligt fyldestgørende har godtgjort, at den omhandlede overtrædelse har omfattet en »lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som blev tilbudt de individuelle kunder i horeca-segmentet i Nederlandene«.
- 176 Konstateringen herom i 258. betragtning til og artikel 1 i den anfægtede beslutning kan således ikke anses for bevist.
- 177 Sagsøgernes argumentation om en ukorrekt bedømmelse af de faktiske omstændigheder hvad angår en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som blev tilbudt individuelle kunder i »horeca«-sektoren, skal derfor godtages.

— Om påstanden om en retlig fejl og en fejl ved kvalificeringen af de faktiske omstændigheder

- 178 Sagsøgerne har anført, at Kommissionens konstatering af, at der foreligger en række aftaler og/eller former for samordnet praksis mellem virksomheder som omhandlet i artikel 81 EF, følger af en fejl med hensyn til fortolkningen og anvendelsen af denne bestemmelse (337. og 341. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 179 Det bemærkes først og fremmest, at de fire bryggerier inden for rammerne af de multilaterale møder og deres bilaterale kontakter flere gange har udvekslet følsomme oplysninger om markedet (priserne, størrelsen af rabatter og konkrete tilbud til visse kunder), som til tider var ret detaljerede (dokumenter påberåbt i 129. og 174. betragtning til den anfægtede beslutning) og omfattede konkrete tal for priser (dokumenter påberåbt i 76., 89., 117., 129. og 174. betragtning til den anfægtede beslutning), rabatter og provisioner for nedsættelse (dokumenter påberåbt i 143. og 165. betragtning til den anfægtede beslutning) samt indikationer vedrørende kunder og salgssteder såvel i »horeca«-sektoren (dokumenter påberåbt i 92., 143., 156., 165. og 184. betragtning til den anfægtede beslutning) som i sektoren for indtagelse i hjemmet (dokumenter påberåbt i 76. og 156. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 180 Visse konkrete forslag vedrørende adfærden på markedet er også blevet drøftet, navnlig forslaget om at foretage en prisforhøjelse i to stadier i sektoren for indtagelse i hjemmet (dokument påberåbt i 89. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 181 At der aldrig er blevet udarbejdet et officielt referat for »Catherijne«-møderne, at indholdet af drøftelserne næsten aldrig er blevet afspejlet i et internt notat, og at kalendarer og notater i anledning af disse møder er blevet destrueret i november 1998 (erklæringen fra InBev nævnt i 61. betragtning til den anfægtede beslutning), angiver desuden, at i modsætning til hvad sagsøgerne har anført, var drøftelserne hemmelige, og deltagerne var bevidst omkring ulovligheden af deres adfærd og forsøgte at skjule den.
- 182 I modsætning til hvad sagsøgerne har anført, fremgår det af de dokumentbeviser, som Kommissionen har undersøgt, at en samstemmende vilje var blevet opnået vedrørende visse forslag såsom forslagene om at tildele Interbrew en kontrakt med en organisation, som varetager detailhandlendes køb (dokument påberåbt i 236. betragtning til den anfægtede beslutning og i fodnote 531 i den anfægtede beslutning) og den

samordnede prisforhøjelse før eller i løbet af 1998 (dokument påberåbt i 89. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 183 Det forhold, at der i sidstnævnte tilfælde foreligger en aftale som omhandlet i artikel 81 EF, ændres ikke af den omstændighed, at den samstemmende vilje mellem bryggerierne ikke udstrakte sig til de konkrete fremgangsmåder for gennemførelsen af prisforhøjelsen, eller af det forhold, at denne aldrig indtraf på markedet.
- 184 Selv om det lægges til grund, at der aldrig er nået en aftale med hensyn til de specifikke elementer af den planlagte restriktion, er det med rette, at Kommissionen har konstateret, at bryggerierne ved deres jævnlige drøftelser klart har givet udtryk for deres fælles hensigt om at nå frem til en konkurrencebegrænsende aftale (341. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 185 Desuden har den fortsatte udveksling af følsomme oplysninger, der ikke er tilgængelige for offentligheden, og som repræsentanterne for de fire bryggerier har fundet nyttige at notere i deres kalendere og at nævne i forbindelse med deres interne korrespondance, givetvis for hvert af dem resulteret i, at usikkerheden med hensyn til deres konkurrenters forventede adfærd er blevet formindsket.
- 186 Det må herved med forbehold af det modbevis, som det påhviler de pågældende erhvervsdrivende at føre, antages, at de virksomheder, som deltager i samordningen, og som forbliver aktive på markedet, tager hensyn til informationsudvekslingen med deres konkurrenter for at fastlægge deres adfærd på dette marked. Dette gælder så meget desto mere, når samordningen finder sted regelmæssigt og over en lang periode, som det var tilfældet i den foreliggende sag (jf. i denne retning dommen i sagen Hüls mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 46, præmis 162).

- 187 Det er sagsøgernes opfattelse, at de har tilbagevist denne formodning, idet de har ført bevis for, at de fire bryggerier til trods for drøftelserne har fastlagt deres adfærd på markedet selvstændigt.
- 188 Dette argument kan ikke tiltrædes. Det er givetvis korrekt, at såvel erklæringerne fra direktørerne i InBev som den omstændighed, at Heineken ikke hævdede sine priser før i februar 2000, viser, at hvert bryggeri i den omhandlede periode fulgte sin egen politik på markedet. Selv om sidstnævnte konstatering kan vise, at der ikke er blevet indgået formelle forpligtelser eller foretaget en reel koordinering mellem bryggerierne, er den imidlertid ikke tilstrækkelig til at bevise, at disse aldrig har taget hensyn til oplysningerne udvekslet under de påtalte møder for hver især at fastlægge deres adfærd på markedet.
- 189 Sagsøgerne har følgelig ikke tilbagevist formodningen fastsat i den retspraksis, som er nævnt i præmis 186 ovenfor.
- 190 Det må derfor konstateres, at de elementer, som udgør en samordnet praksis, som følger af den retspraksis, som er nævnt i præmis 46 et 47, er opfyldt i den foreliggende sag.
- 191 Under disse omstændigheder bemærkes, at Kommissionen var berettiget til at kvalificere den omhandlede adfærd som »en række aftaler og/eller former for samordnet praksis«, i det omfang denne adfærd på en gang omfattede elementer, som skal kvalificeres som »aftaler«, og elementer, som skal kvalificeres som »former for samordnet praksis«. Da der er tale om en kompleks faktuel situation, må Kommissionens dobbelte kvalifikation i den anfægtede beslutnings artikel 1 forstås ikke som en kvalifikation, som forudsætter, at der samtidigt og kumulativt føres bevis for, at de faktiske omstændigheder hver for sig indeholder de elementer, der er forudsætningen for, at der foreligger en aftale og en samordnet praksis, men som en tilkendegivelse af, at der er tale om et kompleks, som indeholder faktiske omstændigheder, hvoraf nogle er kvalificeret som aftaler og andre som samordnet praksis, jf. artikel 81 EF. Det fremgår ikke af denne bestemmelse, at der skal ske en specifik kvalifikation for en sådan

kompleks overtrædelse (jf. i denne retning dommen i sagen Hercules Chemicals mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 44, præmis 264).

¹⁹² Sagsøgerne har ikke desto mindre bestridt, at den adfærd, som de foreholdes, har et konkurrencebegrænsende formål. De har navnlig anført, at møderne aldrig har haft til formål i hemmelighed at samordne en adfærd, som er følsom for konkurrencen. Det skete lejlighedsvis, at situationen på markedet blev drøftet, herunder forbrugerpriserne på markedet for indtagelse i hjemmet, herunder tilbuddene til visse »horeca«-kunder. Drøftelserne skulle imidlertid have vedrørt en mængde vigtige emner for sektoren og være af så uformel og fri en karakter, at de ikke kunne anses for en »samordning«.

¹⁹³ Det bemærkes herved, at drøftelserne vedrørende oplysninger, som er følsomme for markedet, selv hvis det lægges til grund, at de var lejlighedsvis og fandt sted samtidig med drøftelserne af ikke følsomme emner, klart skabte en koordinering på markedet og mindskede usikkerheden med hensyn til konkurrenternes forventede adfærd. Det er allerede godtgjort, at selv om koordineringen mellem bryggerierne ikke altid har været effektiv, har drøftelserne vedrørende priser og de vilkår, der blev tilbudt bestemte kunder, gjort det muligt for dem at følge visse elementer ved deres konkurrenters adfærd tæt på og at fastlægge deres egen adfærd ud fra de opnåede oplysninger (jf. præmis 185-189 ovenfor). Den omstændighed, at repræsentanterne for bryggerierne fandt det nyttigt at notere disse oplysninger i deres kalendere og at nævne dem inden for rammerne af deres interne korrespondance, viser den særlige betydning, som disse oplysninger havde for dem, og bekræfter, at selv om den konkurrencebegrænsende virkning af drøftelserne ikke altid blev opnået, forfulgtes den objektivt af deltagerne.

¹⁹⁴ Sagsøgerne har endelig bestridt Kommissionens konklusion om, at Heineken var involveret i drøftelserne mellem Interbrew og Bavaria vedrørende segmentet for øl solgt under distributørens varemærke. De har ikke bestridt deres deltagelse i de omhandlede multilaterale møder, men har anført, at Heineken ikke var aktivt i det omhandlede

segment, og at dets involvering i de omhandlede arrangementer ikke kan udledes af den omstændighed, at Grolsch, et andet bryggeri, som ikke deltog i dette segment, havde givet udtryk for sin bekymring med hensyn til priserne i det omhandlede segment, eller af den omstændighed, at Bavaria og InBev havde sat sig som mål at forhøje prisniveauet i dette segment (249.-252. betragtning til den anfægtede beslutning).

¹⁹⁵ Det bemærkes herved, at det følger af fast retspraksis, at når en virksomhed selv uden at spille en aktiv rolle deltager i et møde, hvorunder en ulovlig samordning bliver nævnt, må den antages at have deltaget i samordningen, medmindre den godtgør, at den åbent tog afstand herfra eller meddelte de andre deltagere, at den ønskede at deltage i det pågældende møde med et andet sigte end deres (jf. Rettens dom af 15.3.2000, forenede sager T-25/95, T-26/95, T-30/95 — T-32/95, T-34/95 — T-39/95, T-42/95 — T-46/95, T-48/95, T-50/95 — T-65/95, T-68/95 — T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 og T-104/95, Cimenteries CBR mfl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 491, præmis 3199 og den deri nævnte retspraksis).

¹⁹⁶ I den foreliggende sag bemærkes for det første, at selv om Heineken ikke var i det ølsegment, som solgtes under distributørens varemærke, fremgår det af erklæringen fra InBev (54. og 247. betragtning til den anfægtede beslutning), at priserne anvendt i dette segment har været en fælles bekymring for de fire store bryggerier, herunder Heineken.

¹⁹⁷ Det bemærkes dernæst, at sagsøgerne ikke har bestridt, at Heineken deltog i de omhandlede ulovlige drøftelser vedrørende priser i det ølsegment, som solgtes under distributørens varemærke, hvilket i øvrigt er bekræftet af forskellige beviser nævnt i 247.- 251. betragtning til den anfægtede beslutning. Sagsøgerne har heller ikke gjort gældende, at Heineken åbent har taget afstand fra de nævnte drøftelser, eller at det har oplyst de andre bryggerier om, at det ønskede at deltage i de omhandlede møder med et andet sigte end deres. Den omstændighed alene, at Heineken ikke har spillet

en aktiv rolle i disse drøftelser, kan ikke, selv om den bevises, fritage selskabet for sit ansvar.

- 198 Endelig bemærkes, at det fremgår af sagens akter, at Heinekens involvering i drøftelserne vedrørende priserne på øl solgt under distributørens varemærke ikke blot indskrænkede sig til en passiv deltagelse i visse møder og en interesse i resultatet af disse drøftelser, men også omfattede det pres, som det bevidst udøvede på Interbrew og Bavaria ved at nægte at hæve priserne på sine egne mærker, før priserne på distributørvaremærkerne blev hævet. Udøvelsen af et sådant pres fremgår desuden af erklæringen fra InBev (nævnt i 54. betragtning til den anfægtede beslutning) og af et dokument vedrørende indholdet af mødet den 12. maj 1997 (påberåbt i 224. betragtning til den anfægtede beslutning), fortolkningen af hvilke ikke bestrides af sagsøgerne.
- 199 Henset til det foregående kan sagsøgernes argumentation vedrørende en retlig fejl ikke tiltrædes.
- 200 Eftersom sagsøgerne ikke har godtgjort, at den anfægtede beslutning er behæftet med en retlig fejl ved anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF, skal deres argumentation, som i det væsentlige er baseret på samme forudsætning, hvorefter Kommissionen har fortolket denne bestemmelse ukorrekt i strid med princippet om uskyldsformodning ved således at undlade at fremlægge tilstrækkelige beviser til støtte for konstateringen af overtrædelsen, endelig forkastes.

— Konklusion

- 201 Efter en undersøgelse af det femte og sjette anbringende ovenfor bemærkes, at Kommissionens konstatering med hensyn til en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser end priser, som blev tilbudt individuelle kunder i »horeca«-sektoren

i Nederlandene ikke er tilstrækkeligt bevist og derfor ikke kan tiltrædes (jf. præmis 167-177 ovenfor).

202 Følgelig skal den anfægtede beslutnings artikel 1 annulleres, i det omfang den lægger nævnte bestanddel af den omhandlede overtrædelse til grund, og følgelig skal størrelsen af den bøde, som sagsøgerne er blevet pålagt, ændres. De konkrete følger af denne ændring er præciseret i præmis 435 og 436 nedenfor.

203 I øvrigt forkastes det femte og sjette anbringende.

Om det syvende anbringende vedrørende overtrædelsens varighed

Parternes argumenter

204 Sagsøgerne har bestridt fastsættelsen af den 27. februar 1996 og den 3. november 1999 som datoerne for begyndelsen og afslutningen på den overtrædelse, som de pålægges ansvaret for. De er bl.a. af den opfattelse, at begyndelsen og afslutningen på overtrædelsen direkte skal fastsættes ud fra beviser og er underlagt en tungere bevisbyrde, som ikke er opfyldt i den foreliggende sag, eftersom Kommissionen ikke råder over direkte beviser for det konkurrencebegrænsende indhold af de drøftelser, som fandt sted under møderne den 27. februar 1996 og den 3. november 1999.

- 205 Hvad angår mødet den 27. februar 1996 har sagsøgerne anført, at de håndskrevne notater, som Kommissionen har påberåbt sig i 67. betragtning til den anfægtede beslutning, vedrører en generel drøftelse af »tvivlsomme debitorer« i »horeca«-sektoren, som ikke kan anses for konkurrencebegrænsende.
- 206 For så vidt angår mødet den 3. november 1999 har sagsøgerne bemærket, at beviset for mødets konkurrencebegrænsende indhold er baseret på et svar fra InBev på en anmodning om oplysninger fra Kommissionen (nævnt i 221. betragtning til den anfægtede beslutning). De er imidlertid af den opfattelse, at dette svar modsiges af de mere specifikke erklæringer fra de direktører i InBev, som personligt deltog i mødet den 3. november 1999.
- 207 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

- 208 Overtrædelsens varighed udgør en integreret del af overtrædelsesbegrebet i henhold til artikel 81, stk. 1, EF, som det først og fremmest påhviler Kommissionen at føre bevis for. I denne henseende er det i henhold til retspraksis et krav, at i mangel af beviser, der gør det muligt at foretage en direkte fastlæggelse af en overtrædelses varighed, skal Kommissionen i det mindste støtte sig på beviser, der vedrører faktiske omstændigheder, som tidsmæssigt ligger indbyrdes så nær, at det med rimelighed kan medgives, at denne overtrædelse er forløbet uafbrudt mellem to specifikke datoer (Rettens dom af 7.7.1994, sag T-43/92, Dunlop Slazenger mod Kommissionen, Sml II, s. 441, præmis 79, og dommen i sagen Peróxidos Orgánicos mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 91, præmis 51).
- 209 I den foreliggende sag har sagsøgerne bestridt fastsættelsen af såvel datoen for overtrædelsens begyndelse som datoen for overtrædelsens afslutning.

— Om fastsættelsen af datoen for overtrædelsens begyndelse

- ²¹⁰ Kommissionen har lagt den 27. februar 1996 til grund som datoen for begyndelsen på den omhandlede overtrædelse, som er datoen for det første »Catherijne«-møde, med hensyn til hvilket den rådede over direkte beviser for de fire bryggeriers deltagelse.
- ²¹¹ Som konstateret i præmis 167-177 ovenfor, udgør de håndskrevne notater vedrørende dette møde, som er nævnt i 67. betragtning til den anfægtede beslutning, ikke i sig selv en række beviser, som retligt fyldestgørende kan bevise konstateringen af en overtrædelse hvad angår en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som blev tilbudt de individuelle forbrugere i »horeca«-sektoren.
- ²¹² Denne konstatering er imidlertid ikke i sig selv til hinder for, at de samme elementer anvendes for at fastlægge datoen for begyndelsen af overtrædelsen i sin helhed.
- ²¹³ Det må således konstateres, at mødet den 27. februar 1996 er en del af en række periodiske møder, som involverede de samme deltagere, og som fandt sted under lignende omstændigheder. De blev benævnt »Catherijne-samordningen« og »udvalget for løbende anliggender«, samlede repræsentanter for de fire nederlandske bryggerier Heineken, InBev, Grolsch og Bavaria, blev afholdt parallelt med de officielle møder i CBK, og drøftelserne, som førtes i denne sammenhæng, afspejledes aldrig i referater og næsten aldrig i interne notater. I erklæringen fra InBev fremstilles disse møder også som værende en del af en række, og en oversigt med navne, adresser, datoer og steder for en stor del af disse, herunder mødet den 27. februar 1996, er indeholdt i bilaget (44. betragtning til den anfægtede beslutning).

- 214 Det er allerede blevet konstateret på grundlag af såvel erklæringen fra InBev som adskillige andre beviser, at de møder, som var en del af denne række, havde et konkurrencebegrænsende formål (præmis 179-184 ovenfor). En række indicier, som viser den systematiske karakter af møderne og deres konkurrencebegrænsende indhold og erklæringen fra InBev, som har en stor bevisværdi, gør det muligt at fastslå, medmindre der føres bevis for det modsatte, at samtlige møder inden for ordningen havde et konkurrencebegrænsende formål, selv i mangel af et konkret bevis herfor for en del af disse møder.
- 215 Sagsøgerne har i det væsentlige anført, at denne logik ikke kan anvendes i forbindelse med fastlæggelsen af datoerne for overtrædelsens begyndelse og afslutning, og har gjort gældende, at selv om det i princippet er tilladt at lægge til grund, at overtrædelsen har fundet sted uden afbrydelse mellem disse to præcise datoer, er begyndelsen og afslutningen for overtrædelsen underlagt en tungere bevisbyrde, og der skal ved beviser direkte føres bevis herfor.
- 216 Det bemærkes herved, at Kommissionen for at fastlægge datoen for overtrædelsens begyndelse ikke har begrænset sig til at basere sig på elementerne vedrørende mødet den 27. februar 1996.
- 217 Kommissionen angiver således i 466.-469. betragtning til den anfægtede beslutning, i forhold til hvert af de omhandlede bryggerier, herunder sagsøgerne, at de har deltaget i overtrædelsen »i det mindste fra den 27. februar 1996 til den 3. november 1999«. Kommissionen præciserer desuden i 56. betragtning til den anfægtede beslutning, at ifølge erklæringen fra InBev begyndte overtrædelsen langt før 1996, nemlig:
- »i 1990 eller endnu tidligere« hvad angår drøftelserne vedrørende forhøjelser af »horeca«-priserne
 - »1993-1994« hvad angår drøftelser vedrørende rabatter og overførsler mellem bryggerier af »horeca«-salgssteder

— »1987« hvad angår drøftelserne mellem Oranjeboom-Interbrew og Bavaria vedrørende øl solgt under distributørens varemærke.

- 218 Henset til den betydelige bevisværdi af erklæringen fra InBev har Kommissionen kunnet fastslå, at den omhandlede overtrædelse begyndte i det mindste på tidspunktet for de første møder i 1996, som fremgår af den oversigt, som er vedlagt som bilag til erklæringen fra InBev, på hvilke InBev har været repræsenteret efter dets erhvervelse af Oranjeboom i 1995.
- 219 Det bemærkes, at det fremgår af erklæringen fra InBev, at Heineken spillede en rolle i tilrettelæggelsen af »Catherijne«-møderne fra begyndelsen, i 1993 eller i 1994. Der er desuden ført bevis for, dels at Heineken var repræsenteret på mødet den 27. februar 1996, dels at bryggerierne under det efterfølgende møde den 19. juni 1996 førte drøftelser af konkurrencebegrænsende karakter (jf. de håndskrevne notater nævnt i 67. betragtning til den anfægtede beslutning og i præmis 99 og 100 ovenfor). Selv om der ikke er ført bevis for Heinekens deltagelse i dette møde, viser elementerne vedrørende dette møde, at Heinekens deltagelse i en eventuel prisforhøjelse i to etaper er blevet drøftet.
- 220 Henset til disse betragtninger var det med rette, at Kommissionen konstaterede, at sagsøgerne havde deltaget i den omhandlede overtrædelse i det mindste fra den 27. februar 1996.
- 221 Den omstændighed, at den anfægtede beslutning ikke har fastslået en overtrædelse før denne dato, udgør en indrømmelse over for adressaterne for den anfægtede beslutning. Det bemærkes herved, at Retten ikke skal træffe afgørelse om lovligheden eller rimeligheden af denne indrømmelse (jf. i denne retning dommen i sagen JFE Engineering mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 340 og 341).

- 222 Med hensyn til et møde, som indgår i en ordning med jævnlige møder, hvis konkurrencebegrænsende karakter er tilstrækkeligt bevist, påvirkes konstateringen af den oprindelige dato for overtrædelsen under disse omstændigheder ikke af sagsøgernes argumentation om et utilstrækkeligt konkret bevis hvad angår indholdet af mødet den 27. februar 1996.
- 223 Klagepunktet vedrørende fastsættelsen af datoen for overtrædelsens begyndelse skal derfor forkastes.

— Om fastlæggelsen af datoen for overtrædelsens ophør

- 224 Kommissionen har lagt den 3. november 1999 til grund som datoen for overtrædelsens ophør for alle de omhandlede bryggerier (466.-469. betragtning til den anfægtede beslutning), som er datoen for det sidste »Catherijne«-møde, med hensyn til hvilket Kommissionen råder over direkte beviser for de fire bryggeriers tilstedeværelse. Dette møde fremgår i slutningen af den kronologiske oversigt, der er vedlagt som bilag til erklæringen fra InBev. Ifølge et svar fra InBev på en anmodning om oplysninger fra Kommissionen var mødet den 3. november 1999 et »Catherijne-møde (horeca-spørgsmål/udvalget for løbende anliggender)». Som altid ved Catherijne-drøftelser talte man hovedsageligt om »for vidtgående aftaler« og om en »fredelig sameksistens« (221. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 225 Det er sagsøgernes opfattelse, at denne erklæring modsiges af de mere specifikke erklæringer fra de direktører i InBev, som deltog i mødet den 3. november 1999. Sagsøgerne har henvist til følgende passager i disse erklæringer:

— »Den 19. august 1999 fandt en samordning sted, som jeg deltog i. Den 3. november 1999 fandt et møde sted, som [...] og jeg selv deltog i. I begge tilfælde talte man ikke konkret om adfærden på markedet. Mødet havde mere en uformel karakter.«

- »Der var møder for de fire horeca-direktører (Heineken, Grolsch, Bavaria og Interbrew). Jeg har kun deltaget i et af disse møder, den 3. november 1999 i Enschede. [...] tog mig med for at præsentere mig. Dette møde var forholdsvis indholdsløst. Der var snarere tale om et behageligt møde, uden nogen bestemt dagsorden. Der blev fremsat generelle bemærkninger vedrørende rabatter. Det var mit indtryk, at der i flere år havde fandtes en form for skalaordning eller en rabatregel, men at dette aldrig blev sagt udtrykkeligt. Man talte kun om de samlede rabatbeløb i meget generelle vendinger, i forbindelse med hvilket specifikke hændelser blev behandlet. Det er mit indtryk, at skalaen ikke fungerede. Hver erhvervsdrivende fastlagde sin egen strategi. Der forekom måske visse forsøg på trusler, men alle enhver gjorde, som de ønskede.«

226 Det må fastslås, at i modsætning til hvad sagsøgerne har anført, modsiger disse passager ikke de elementer, som Kommissionen har lagt til grund. Henvisningerne til »for vidtgående aftaler« og en »fredelig sameksistens« samt til »skalaen« og en »rabatregel« vedrører klart koordineringen af rabatsatserne anvendt på »horeca«-kunderne. Den eneste præcisering, som følger af erklæringerne fra direktørerne i InBev, vedrører, hvor detaljerede drøftelserne var, idet de angiveligt var begrænset til »generelle bemærkninger« og deres manglende virkning på markedet, dvs. den omstændighed, at »skalaen ikke fungerede«. Som allerede anført, kan hverken drøftelsernes generelle karakter eller den manglende virkning på markedet modsige, at de pågældende møder udgjorde en overtrædelse (jf. præmis 78 og 79 ovenfor).

227 Den omstændighed, at mødet den 3. november 1999 indgår i en ordning for konkurrencebegrænsende møder (jf. præmis 213 og 214 ovenfor), og at de berørte emner var forbundet med tidligere konkurrencebegrænsende drøftelser, angiver desuden, at formålet med selve mødeindkaldelsen var at sikre de nødvendige betingelser for en fortsættelse af disse drøftelser.

- 228 Selv om det lægges til grund, at der består en vis modsigelse mellem erklæringerne fra de ansatte i InBev, som sagsøgerne har påberåbt sig, på den ene side, og svaret fra InBev på anmodningen om oplysninger på den anden side, må det fastslås, at bevisstyrken af sidstnævnte er større, henset til retspraksis, hvorefter en erklæring afgivet på en virksomheds vegne som sådan har en troværdighed, der er større end den, som et svar afgivet af et medlem af virksomhedens personale kunne have, uanset dennes personlige erfaringer eller meninger (dommen i sagen LR AF 1998 mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 90, præmis 45).
- 229 Klagepunktet vedrørende fastlæggelsen af datoen for overtrædelsens ophør og dermed det syvende anbringende i sin helhed skal derfor forkastes.

Om det første anbringende om en tilsidesættelse af princippet om god forvaltningsskik og artikel 27 i forordning nr. 1/2003 hvad angår nægtelsen af at give indsigt i svarene på klagepunktsmeddelelsen fra de andre omhandlede virksomheder

Parternes argumenter

- 230 Sagsøgerne har foreholdt Kommissionen at have afvist deres begæring om indsigt i svarene på klagepunktsmeddelelsen fra de andre parter i proceduren og således at have påvirket deres ret til forsvar. Det er sagsøgernes opfattelse, at det fremgår af den anfægtede beslutning, at Kommissionen af disse svar har udledt beviser for at fastslå, at der er sket en overtrædelse og for at begrunde bødens endelige størrelse, og at disse svar indeholdt diskulperende elementer, som de kunne have draget nytte af. De har gjort gældende, at de i lyset af princippet om ligestilling mellem parterne skulle have haft lejlighed til at undersøge disse beviser med henblik på selvstændigt at tilrettelægge deres forsvar.

- 231 Det er navnlig sagsøgernes opfattelse, at de burde have haft indsigt i svarene fra Bavaria og Grolsch, da, som det fremgår af den anfægtede beslutning, disse bryggerier har givet en autentisk fortolkning af de dokumenter, som senere blev anvendt som belastende og diskulperende beviser over for dem. Sagsøgerne har navnlig anført, at Kommissionen i 75. betragtning til den anfægtede beslutning har påberåbt sig svarene fra Bavaria på klagepunktsmeddelelsen for at vise, at de har deltaget i mødet den 19. juni 1996. Kommissionen har desuden i 124.-126. betragtning til den anfægtede beslutning anvendt en fortolkning af svarene fra Bavaria for at bevise, at priserne på øl er blevet drøftet under mødet den 17. december 1997. Endelig har sagsøgerne angivet, at Kommissionen i 135. betragtning til den anfægtede beslutning har henvist til påstande indeholdt i svaret fra Bavaria som bevis for visse belastende erklæringer, som de har fremsat under mødet den 12. marts 1998.
- 232 Sagsøgerne har understreget vigtigheden af at få indsigt i InBevs svar på klagepunktsmeddelelsen, eftersom Kommissionen ifølge sagsøgerne hovedsageligt har baseret sig på InBevs erklæringer for at vedtage den anfægtede beslutning. Sagsøgerne har for at illustrere dette henvist til, at det kan udledes af 476. betragtning til den anfægtede beslutning og af udvekslingen af skrivelser mellem Kommissionen og InBev i februar 2006, at svarene på klagepunktsmeddelelsen fra sidstnævnte indeholdt diskulperende beviser.
- 233 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

- 234 Det følger af artikel 27, stk. 2, i forordning nr. 1/2003, at »de deltagende parter ret til forsvar skal sikres fuldt ud i procedureforløbet. De har ret til indsigt i Kommissionens sagsakter med forbehold af virksomhedernes berettigede interesse i, at deres forretningshemmeligheder ikke afsløres [...]«.

- 235 I henhold til fast retspraksis indebærer retten til aktindsigt, som en logisk følge af princippet om overholdelse af retten til forsvar, at Kommissionen skal give den pågældende virksomhed mulighed for at undersøge samtlige dokumenter blandt de forberedende sagsakter, der kan være relevante for virksomhedens forsvar (jf. i denne retning Domstolens dom af 2.10.2003, sag C-199/99 P, Corus UK mod Kommissionen, Sml. I, s. 11177, præmis 125-128, og Rettens dom af 29.6.1995, sag, T-30/91, Solvay mod Kommissionen, Sml. II, s. 1775, præmis 81).
- 236 Disse omfatter såvel belastende som diskulperende dokumenter, bortset fra andre virksomheders forretningshemmeligheder, Kommissionens interne dokumenter og andre fortrolige oplysninger (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 51, præmis 68).
- 237 Hvad angår belastende dokumenter udgør den omstændighed, at et dokument ikke er blevet udleveret, kun en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, hvis den berørte virksomhed for det første påviser, at Kommissionen har anvendt dette dokument til støtte for sit klagepunkt om, at der foreligger en overtrædelse, og for det andet, at dette klagepunkt kun ville kunne bevises ved henvisning til det nævnte dokument. Det påhviler således den berørte virksomhed at bevise, at det resultat, som Kommissionen er kommet til i beslutningen, ville have været et andet, såfremt et ikke udleveret dokument måtte udelukkes som bevis (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 51, præmis 71-73).
- 238 Hvad derimod angår den situation, hvor et diskulperende dokument ikke er blevet fremlagt, skal den berørte virksomhed blot godtgøre, at den manglende fremlæggelse heraf har kunnet påvirke procedures forløb og indholdet af Kommissionens beslutning til skade for den. Det er tilstrækkeligt, at virksomheden påviser, at den kunne have anvendt de pågældende diskulperende dokumenter til sit forsvar (dommen i sagen Hercules Chemicals mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 44, præmis 81) ved navnlig at påvise, at den kunne have gjort omstændigheder gældende, der ikke stemte overens med de vurderinger, som Kommissionen var nået frem til på tidspunktet for klagepunktsmeddelelsen, og således på den ene eller den anden måde havde kunnet øve indflydelse på vurderingerne i beslutningen (jf. i denne retning dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 51, præmis 75).

- ²³⁹ Det bemærkes desuden, at klagepunktsmeddelelsen medfører en begrænsning af genstanden for den procedure, der er indledt over for en virksomhed, og sikrer en effektiv udøvelse af retten til forsvar (jf. Rettens dom af 8.10.2008, sag T-69/04, Schunk og Schunk Kohlenstoff-Technik mod Kommissionen, Sml. II, s. 2567, præmis 80 og den deri nævnte retspraksis).
- ²⁴⁰ Det er i dette perspektiv, at klagepunktsmeddelelsen er omgivet af processuelle garantier, som anvender princippet om overholdelse af retten til forsvar, heriblandt retten til indsigt i Kommissionens sagsakter.
- ²⁴¹ Svarene på klagepunktsmeddelelsen indgår ikke i de egentlige forberedende sagsakter (jf. i denne retning dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 195, præmis 380).
- ²⁴² Hvad angår de dokumenter, som ikke indgår i de sagsakter, som findes på tidspunktet for klagepunktmeddelelsen, har Kommissionen kun pligt til at afsløre de nævnte svar for andre berørte parter, hvis det viser sig, at de indeholder nye belastende eller diskulperende beviser.
- ²⁴³ Det fremgår ligeledes af punkt 27 i Kommissionens meddelelse om regler for indsigt i Kommissionens sagsakter i forbindelse med sager efter artikel 81[EF] og 82 [EF], EØS-aftalens artikel 53, 54 og 57 og Rådets forordning (EF) nr. 139/2004 (EUT 2005 C 325, s. 7), at der normalt ikke gives adgang til andre parter svar på Kommissionens klagepunkter. En part har kun adgang til disse dokumenter, hvis disse dokumenter kan indeholde nye beviser — af belastende eller diskulperende art — vedrørende de påstande, der er fremført mod den pågældende part i Kommissionens klagepunktsmeddelelse.

- ²⁴⁴ Hvad i den henseende angår dels nye belastende beviser følger det af fast retspraksis, at hvis Kommissionen agter at anvende et uddrag af et svar på en klagepunktsmeddelelse med henblik på at føre bevis for en overtrædelse, skal de øvrige involverede virksomheder have mulighed for at udtale sig om et sådant bevis (Rettens dom i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 195, præmis 386, og Rettens dom af 27.9.2006, sag T-314/01, Avebe mod Kommissionen, Sml. II, s. 3085, præmis 50).
- ²⁴⁵ Et dokument kan kun anses for belastende materiale, når Kommissionen har anvendt det til støtte for konstatering af en overtrædelse, som en virksomhed har begået. For at godtgøre, at dens ret til at blive hørt er tilsidesat, er det ikke tilstrækkeligt, at den pågældende virksomhed godtgør, at den under den administrative procedure ikke har kunnet udtale sig om et dokument, der er blevet anvendt et eller andet sted i den anfægtede beslutning. Virksomheden må godtgøre, at Kommissionen i den anfægtede beslutning har anvendt dette dokument som et yderligere bevis for en overtrædelse, som virksomheden påstår at have deltaget i (Rettens dom af 16.12.2003, forenede sager T-5/00 og T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen, Sml. II, s. 5761, præmis 35).
- ²⁴⁶ Sagsøgerne har i den foreliggende sag anført, at de beviser, som er udledt af svarene på klagepunktsmeddelelsen fra Bavaria og fra Grolsch, er blevet anvendt af Kommissionen som nye belastende beviser. De har herved henvist til 75., 124.-126. og 135. betragtning til den anfægtede beslutning.
- ²⁴⁷ Hvad for det første angår 75. betragtning til den anfægtede beslutning henviser den til en passage fra det svar på klagepunktsmeddelelsen, som Bavaria har givet, hvori det angives, at det var »meget muligt«, at Heineken har været repræsenteret ved mødet den 19. juni 1996. Selv om Kommissionen har anvendt dette citat, forholder det sig ikke desto mindre således, at den også har angivet, at sagsakterne ikke indeholdt nogen beviser for denne faktiske omstændighed. Det fremgår ikke af den pågældende betragtning, at Heineken reelt var repræsenteret på det omhandlede møde, men kun at bryggeriet under alle omstændigheder har deltaget i det tidligere møde og i de efterfølgende møder.

- 248 Under disse omstændigheder kan citeringen af den omhandlede passage fra Bavarias svar på klagepunktsmeddelelsen ikke anses for anvendelsen af et nyt belastende bevis.
- 249 Hvad dernæst angår 124. og 126. betragtning til den anfægtede beslutning vedrørende mødet den 17. december 1997 må det konstateres, at det tydeligt fremgår af 117.-121. betragtning til den anfægtede beslutning, at genstanden for dette møde er blevet fastslået på grundlag af elementer indeholdt i undersøgelsesmaterialet.
- 250 Det bemærkes herved, at det kun er med henblik på at besvare den omhandlede virksomheds argumenter, at Kommissionen i 124. og 126. betragtning til en anfægtede beslutning har henvist til en alternativ fortolkning af de oplysninger, som Bavaria har givet i dets svar på klagepunktsmeddelelsen. Det fremgår endvidere af disse betragtninger, at den af Bavaria påberåbte fortolkning ikke er blevet anset for sandsynlig og ikke er blevet anvendt af Kommissionen.
- 251 Hvad endelig angår 135. betragtning til den anfægtede beslutning, som opsummerer en anden fortolkning givet af Bavaria med hensyn til elementer i sagsakterne vedrørende mødet den 12. marts 1998, bemærkes, at nævnte fortolkning udtrykkeligt er blevet afvist i 136. betragtning til den anfægtede beslutning, og derfor ikke har kunnet anvendes som et yderligere belastende bevis.
- 252 I lyset af disse betragtninger må det konstateres, at sagsøgerne ikke har godtgjort, at Kommissionen har anvendt yderligere belastende beviser, som stammer fra svarene fra de andre berørte parter på klagepunktsmeddelelsen.
- 253 Hvad angår nye diskulperende beviser fremgår det af retspraksis, at Kommissionen ikke er forpligtet til at gøre disse tilgængelige på eget initiativ. For det tilfælde at Kommissionen under den administrative procedure har afslået en anmodning fra en sagsøger om aktindsigt i dokumenter, som ikke fandtes i de forberedende sagsakter,

foreligger der kun en tilsidesættelse af retten til forsvar, hvis det er godtgjort, at den administrative procedure kunne have fået et andet udfald, såfremt sagsøgeren havde haft adgang til de pågældende dokumenter under proceduren (dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 195, præmis 383).

- 254 Endvidere kan sagsøgerne ikke påberåbe sig den betragtning, som følger af dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 51 (præmis 126), hvorefter det ikke tilkommer alene Kommissionen at bestemme, hvilke dokumenter der kan være nyttige for den berørte virksomheds forsvar. Nævnte betragtning vedrørende dokumenter, som henhører under Kommissionens sagsakter, kan ikke anvendes på svar, der er afgivet af andre parter, som er berørt af de af Kommissionen meddelte klagepunkter.
- 255 I modsætning til hvad sagsøgerne har anført, kan overholdelsen af retten til forsvar således i princippet ikke pålægge Kommissionen at afsløre de omhandlede svar for andre parter, for at de kan kontrollere, at der ikke foreligger eventuelle diskulperende beviser.
- 256 For så vidt som sagsøgerne påberåber sig påståede diskulperende beviser, påhviler det dem at tilvejebringe et foreløbigt indicium for, at disse dokumenter er til nytte for deres forsvar.
- 257 De skal navnlig angive, hvilket potentielt diskulperende materiale det drejer sig om, eller fremføre noget, der gør det sandsynligt, at et sådant materiale findes, og dermed godtgøre, på hvilken måde det er relevant for den foreliggende sag (jf. i denne retning Rettens dom af 27.9.2006, sag T-43/02, Jungbunzlauer mod Kommissionen, Sml. II, s. 3435, præmis 351-359).

- 258 I den foreliggende sag har sagsøgerne gjort gældende, at det kan udledes af 476. betragtning til den anfægtede beslutning og af den udveksling af skrivelser, som har fundet sted mellem Kommissionen og InBev efter svaret på klagepunktsmeddelelsen, at InBev er fremkommet med angivelser, der kan forstås som, at de bestrider dels gennemførelsen af de hemmelige aftaler, dels forekomsten eller varigheden af den omhandlede overtrædelse.
- 259 Det bemærkes herved hvad angår påstanden om angivelsen med hensyn til den manglende gennemførelse af de omhandlede hemmelige aftaler, at den omstændighed, at de andre omhandlede parter i deres svar på klagepunktsmeddelelsen i det væsentlige har fremsat de samme argumenter som sagsøgeren for at gøre gældende, at kartellet ikke blev gennemført, ikke kan udgøre et diskulperende forhold (jf. i denne retning dommen i sagen *Jungbunzlauer mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 257, præmis 353).
- 260 Hvad angår påstanden om et indicium med hensyn til konstateringen af forekomsten eller varigheden af overtrædelsen bemærkes, at sagsøgerne til støtte for dette argument har henvist til skrivelsen fra advokaten for InBev af 21. februar 2006, fremsendt som svar på spørgsmål fra Kommissionen, hvorefter fremgår, at »[hans] klienter på ingen måde [...] havde til hensigt på nogen måde at minimere deres rolle i de påståede faktiske omstændigheder eller bestride forekomsten eller varigheden af en overtrædelse i realiteten«. I modsætning til hvad sagsøgerne har anført, fremgår det ikke af denne ene præcisering, at svaret fra InBev på klagepunktsmeddelelsen har kunnet indeholde angivelser, som kan udgøre diskulperende beviser.
- 261 Det følger af det foregående, at sagsøgerne ikke har angivet diskulperende beviser, som kan følge af de svar, som de andre berørte virksomheder har givet på klagepunktsmeddelelsen, og at de derfor ikke har tilvejebragt noget indicium for, at disse beviser er til nytte for deres forsvar.
- 262 Klagepunktet vedrørende den påståede forekomst af diskulperende beviser i deres svar skal derfor forkastes.

263 Henset til det foregående skal det første anbringende forkastes som ugrundet.

Om det andet anbringende om en tilsidesættelse af princippet om god forvaltningsskik, »princippet om omhu« og kontradiktionsprincippet som følge af en angivelig mangel på en omhyggelig og upartisk undersøgelse

Parternes argumenter

264 Sagsøgerne har foreholdt Kommissionen, at den ikke omhyggeligt og upartisk har undersøgt alle de relevante elementer i den foreliggende sag, og at den selektivt har anvendt elementerne i sagsakterne for at underbygge sin tese om, at der er sket en overtrædelse af artikel 81 EF.

265 De har navnlig gjort gældende, at Kommissionen har baseret beviserne mod sagsøgerne på erklæringerne fra InBev fremsat inden for rammerne af dets anmodning om at blive omfattet af samarbejdsmeddelelsen, selv om disse var vage, selvmodsigende og ikke udelukkende var baseret på konstateringerne fra erklæringernes ophavsmænd og således delvis omfattede andenhandsbeviser.

266 Sagsøgerne har desuden gjort gældende, at Kommissionen under undersøgelsesproceduren har tilsidesat princippet om god forvaltningsskik ved at undlade at tage hensyn til deres argumenter og ved at afvise de beviser, som sagsøgerne har fremlagt for at bevise, at det nederlandske ølmarked ikke i den omhandlede periode havde udviklet sig på en sådan måde, som kunne tyde på, at der fandtes prisaftaler.

267 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

268 Det følger af fast retspraksis, at de garantier, som EU-retten giver med hensyn til den administrative sagsbehandling, bl.a. omfatter kravet om, at den kompetente institution omhyggeligt og upartisk skal undersøge alle relevante forhold i den enkelte sag (Domstolens dom af 21.11.1991, sag C-269/90, Technische Universität München, Sml. I, s. 5469, præmis 14).

269 Hvad angår påstanden om, at Kommissionen ikke omhyggeligt og upartisk har undersøgt beviserne, bemærkes, at som det allerede er blevet konstateret efter undersøgelsen af det femte og sjette anbringende ovenfor, har Kommissionen fremlagt tilstrækkelige beviser med hensyn til en overtrædelse af artikel 81 EF hvad angår to bestanddele af den omhandlede overtrædelse (jf. præmis 163 ovenfor). Retten har allerede i forbindelse med undersøgelsen af disse anbringender vurderet sagsøgernes kritik med hensyn til bedømmelsen af erklæringen fra InBev og de elementer, som skal bevise det modsatte, der er fremlagt under den administrative procedure.

270 Navnlig bemærkes, at i det omfang sagsøgernes argumenter tilsigter at rejse tvivl med hensyn til bevisværdien af erklæringen fra InBev, idet den er vag, selvmodsigende og omfatter »andenhåndsbeviser«, skal de forkastes af de grunde, som er anført i forbindelse med undersøgelsen af det femte og sjette anbringende i præmis 70-90 ovenfor.

- 271 Det må under disse omstændigheder fastslås, at sagsøgernes argumentation, hvorved det påstås, at der ikke er gennemført en fuldstændig, omhyggelig og upartisk undersøgelse, sammenblandes med argumenterne undersøgt i forbindelse med det femte og sjette anbringende og ikke skal undersøges selvstændigt.
- 272 Dette anbringende kan derfor ikke tiltrædes.

Om det tredje anbringende om en tilsidesættelse af uskyldsformodningen

Parternes argumenter

- 273 Sagsøgerne har i det væsentlige gjort gældende, at der er sket en tilsidesættelse af princippet om uskyldsformodning, fordi det medlem af Kommissionen, som har ansvaret for konkurrenceområdet, under et nederlandsk tv-program har erklæret, at »forbrugeren betalte for høje priser for øl« og således har foregrebet eksistensen af et kartel på det nederlandske ølmarked.
- 274 Det er således sagsøgernes opfattelse, at overtrædelsen er blevet præsenteret som en bevist faktisk omstændighed lang tid inden den administrative procedures afslutning, og endog inden de har kunnet reagere på klagepunktsmeddelelsen.
- 275 Endvidere gør den offentligt fremsatte erklæring fra det pågældende medlem af Kommissionen det ikke muligt, at de af sagsøgerne som svar på klagepunktsmeddelelsen fremsatte argumenter undersøges af Kommissionen på objektiv vis og med den fornødne afstand.

276 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

277 Det bemærkes, at sagsøgernes argumentation om en tilsidesættelse af princippet om uskyldsformodning ikke er relevant for afgørelsen af denne tvist.

278 Bedømmelsen af, om der foreligger en overtrædelse, skal således alene foretages ud fra de beviser, som Kommissionen har indsamlet. Spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en overtrædelse, må således vurderes alene ud fra de beviser, Kommissionen har indsamlet. Når der ved afslutningen af den administrative procedure faktisk er ført bevis for en overtrædelse, kan et bevis for, at Kommissionen på et for tidligt tidspunkt under denne procedure har givet udtryk for, at den mente, at overtrædelser forelå, ikke ændre ved, at der faktisk er ført bevis for selve overtrædelser (dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 195, præmis 726).

279 Under alle omstændigheder beviser udtalelserne fra et medlem af Kommissionen under en nederlandsk tv-udsendelse, som i forbindelse med eksempler på indgreb fra Kommissionens side nævner, at den nederlandske forbruger »har betalt for høje priser for øl« som følge af bryggeriernes adfærd, ikke, at Kommissionen har foregrebet sin beslutning, selv om valget af disse udtalelser er uheldigt.

280 Det bemærkes, at Kommissionen som kollegium træffer afgørelse på grundlag af et forslag til afgørelse. I modsætning til hvad sagsøgerne har anført, indebærer udtalelserne fra det pågældende medlem af Kommissionen om Kommissionens tiltag på ingen måde, at Kommissionen var af den opfattelse, at der allerede var ført bevis for, at bryggerierne var skyldige.

281 Henset til, at ordene valgt af det pågældende medlem af Kommissionen ikke indebærer nogen konstatering med hensyn til sagsøgernes skyld, ændrer det ikke i disse betragtninger, at de omhandlede udtalelser, som sagsøgerne har påberåbt sig, er blevet fremsat inden sagsøgerne kunne reagere på klagepunktsmeddelelsen. Denne omstændighed gør det således heller ikke muligt at konkludere, at Kommissionen ikke objektivt og med den nødvendige afstand har undersøgt sagsøgernes svar på klagepunktsmeddelelsen.

282 I lyset af disse betragtninger skal det tredje anbringende forkastes som ugrundet.

Om det fjerde anbringende om en tilsidesættelse af en rimelig frist

Parternes argumenter

283 Sagsøgerne har anført, at den anfægtede beslutning bør annulleres med den begrundelse, at den samlede varighed af proceduren såvel som varigheden af hver af etaperne heri, væsentligt har overskredet, hvad der kan anses for rimeligt. De har navnlig gjort gældende, at de ikke har været i stand til at forberede deres forsvar, eftersom den nøjagtige genstand for undersøgelsen i perioden forud for modtagelsen af klagepunktsmeddelelsen ikke var klar. De har også understreget, at henset til de år, som er forløbet, har deres hukommelse med hensyn til de af Kommissionen foreholdte omstændigheder lidt skade.

- 284 Kommissionen har anført, at den i 497.-500. betragtning til den anfægtede beslutning udtrykkeligt har anerkendt, at varigheden af proceduren var for lang, og at den derfor har indrømmet en undtagelsesvis nedsættelse af den bøde, som sagsøgerne blev pålagt. Kommissionen har endvidere anført, at selv om overholdelsen af en rimelig frist i varetagelsen af de administrative procedurer er anerkendt i retspraksis, kan en overskridelse af denne frist kun danne grundlag for en annullation af en beslutning, som fastslår en overtrædelse, når det bevises, at tilsidesættelsen af dette princip er til skade for de pågældende virksomheders ret til forsvar.
- 285 Kommissionen har herved anført, at beslutningen om gennemførelse af en kontrolundersøgelse af 17. marts 2000, som blev sendt til sagsøgerne, i modsætning til hvad sagsøgerne har anført, satte dem i stand til at få kendskab til størstedelen af overtrædelsen og de markeder og den periode, som overtrædelsen vedrørte. Ifølge Kommissionen henviste denne beslutning allerede til konkurrencebegrænsende former for praksis vedrørende fastsættelse af priser, opdeling af markeder og/eller udveksling af oplysninger i den nederlandske ølsektor såvel for detailhandelsmarkedet som for »horeca«-markedet. Sagsøgernes argument kan heller ikke tiltrædes på grund af den detaljerede art af de spørgsmål, som er blevet rettet til dem fra 2001.

Rettens bemærkninger

- 286 Ifølge fast retspraksis udgør overholdelsen af en rimelig frist ved gennemførelsen af administrative procedurer på området for konkurrencepolitikken et generelt EU-retligt princip, hvis overholdelse Unionens retsinstanser sikrer (Domstolens dom af 15.10.2002, forenede sager C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P — C-252/99 P og C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8375, præmis 463, præmis 167-171, og dom af 21.9.2006, sag C-113/04 P, Technische Unie mod Kommissionen, Sml. I, s. 8831, præmis 40).

²⁸⁷ I forbindelse med anvendelsen af dette princip må der foretages en sondring mellem to faser af den administrative procedure, nemlig undersøgelsesfasen inden meddelelsen af klagepunkter og resten af den administrative procedure, som hver har sin egen indre logik (dommen i sagen Technische Unie mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 286, præmis 42).

²⁸⁸ Den første fase, som strækker sig indtil klagepunktsmeddelelsen, har som starttidspunkt den dato, hvor Kommissionen, som udøver sin af lovgiver tildelte kompetence, træffer foranstaltninger, der indebærer kritik for at have begået en overtrædelse, og som skal gøre det muligt for Kommissionen at tage stilling til procedurens retning. Den anden fase strækker sig fra klagepunktsmeddelelsen til vedtagelsen af den endelige beslutning. Den skal gøre det muligt for Kommissionen endeligt at tage stilling til den kritiserede overtrædelse (dommen i sagen Technische Unie mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 286, præmis 43).

— Om varigheden af den administrative procedure

²⁸⁹ I den foreliggende sag bemærkes indledningsvis, at Kommissionen i 498. betragtning til den anfægtede beslutning har anerkendt, at varigheden af den administrative procedure havde været for lang, og at dette kunne tilskrives Kommissionen.

²⁹⁰ Det bemærkes således, at hvad angår den første fase af den administrative procedure, dvs. den, som strækker sig fra meddelelsen over for sagsøgerne af beslutningen om gennemførelse af en kontrolundersøgelse i marts 2000 indtil modtagelsen af klagepunktsmeddelelsen i august 2005, gik der mere end 65 måneder.

²⁹¹ Eftersom kontrollerne i løbet af undersøgelsen blev gennemført i marts og april 2000, kan varigheden af hele denne fase af den administrative procedure ikke blot begrundes med, at Kommissionen har tilsendt parterne en række anmodninger om oplysninger mellem 2001 og 2005.

²⁹² I mangel af oplysninger eller yderligere begrundelser fra Kommissionens side med hensyn til de undersøgelser, der er gennemført i løbet af denne periode, må det således erkendes, at varigheden af den første fase af proceduren var for lang (jf. i denne retning dommen i sagen *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 245, præmis 77).

²⁹³ Den anden fase af den administrative fase, som strækker sig fra modtagelsen af klagepunktsmeddelelsen til vedtagelsen af den anfægtede beslutning i april 2007, varede 20 måneder, og oversteg således, i mangel af en yderligere begrundelse, den periode, som normalt er nødvendig for at træffe beslutningen.

²⁹⁴ Det må følgelig konstateres, at varigheden af den omhandlede administrative procedure var for lang og var resultatet at en passivitet, som kan tilskrives Kommissionen, og som indebærer en tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist.

— Om betydningen af den administrative procedures udstrakte varighed for lovligheden af den anfægtede beslutning

²⁹⁵ Det følger af fast retspraksis, at en konstatering af en tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist kun kan bevirke en annullation af en beslutning, som fastslår en overtrædelse, hvis procedures varighed har haft indflydelse på udfaldet af proceduren (jf. i denne retning dommen i sagen *Technische Unie mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 286, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis).

- 296 I den foreliggende sag har sagsøgerne for det første gjort gældende, at den udstrakte varighed af den første fase af den administrative procedure har været til skade for deres ret til forsvar, idet de ikke klart har kunnet identificere genstanden for Kommissionens undersøgelse før modtagelsen af klagepunktsmeddelelsen, hvilket har været til skade for deres muligheder for at indsamle diskulperende beviser.
- 297 Det må herved konstateres, at sagsøgerne med urette har påstået, at de ikke har kunnet identificere genstanden for undersøgelsen før klagepunktsmeddelelsen.
- 298 For det første fremgik det således af beslutningen om at foretage en kontrolundersøgelse, som blev sendt til Heineken NV og Heineken Holding NV den 17. marts 2000, at Kommissionens undersøgelse vedrørte konkurrencebegrænsende former for praksis såsom »fastsættelse af priser, opdeling af markeder og/eller udveksling af oplysninger i den nederlandske ølsektor såvel for detailhandelsmarkedet som for horeca-markedet«. For det andet præciserede de anmodninger om oplysninger, som blev sendt til Heineken NV i oktober 2001, de typer møder samt mødedatoer og -steder, som var genstand for Kommissionens undersøgelse.
- 299 I modsætning til hvad sagsøgerne har påstået, har disse meddelelser sat dem i stand til tilstrækkeligt præcist at få kendskab til undersøgelsens genstand, de overtrædelser, som de ville blive foreholdt, og de pågældende markedssegmenter og derfor sat dem i stand til at fastlægge og indsamle eventuelle diskulperende beviser.
- 300 Desuden har sagsøgerne, selv om de har fremført et argument om vanskelighederne forbundet med at indsamle visse diskulperende beviser, idet de har anført, at de berørte personers hukommelse er blevet mere vag, undladt at underbygge denne påstand med konkrete elementer og navnlig at præcisere de omhandlede ansatte og årsagerne til, at det havde været altafgørende at indhente oplysninger fra disse, og

hvorfor det ikke længere var muligt at indhente oplysninger ved andre midler (jf. i denne retning dommen i sagen Technische Unie mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 286, præmis 64).

301 I medfør af den almindelige pligt til at udvise forsigtighed, som påhviler enhver virksomhed eller virksomhedssammenslutning, er sagsøgerne desuden forpligtet til at drage omsorg for at bevare dokumenter i deres forretningsbøger eller arkiver, som gør det muligt at genkalde deres aktiviteter, navnlig for at råde over de nødvendige beviser i tilfælde af retsforfølgning eller administrative procedurer. Ikke mindst idet sagsøgerne har modtaget en begæring om oplysninger fra Kommissionen i henhold til artikel 11 i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962: første forordning om anvendelse af artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81), er de så meget desto mere forpligtet til at være særligt omhyggelige og træffe alle nødvendige foranstaltninger for at bevare de beviser, de med rimelighed måtte være i besiddelse af (jf. i denne retning dommen i sagen Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 245, præmis 87).

302 Under disse omstændigheder kan sagsøgernes påstand, hvorefter de ikke fra undersøgelsens begyndelse var oplyst om undersøgelsens genstand og Kommissionens eventuelle klagepunkter, således at de ikke var i stand til at forberede deres forsvar og indsamle de diskulperende dokumenter, som de rådede over, ikke tiltrædes.

303 Henset til det foregående må det konstateres, at sagsøgerne ikke har godtgjort, at der er sket et indgreb i deres ret til forsvar som følge af den administrative procedures udstrakte varighed.

304 Det fjerde anbringende skal følgelig forkastes som ugrundet.

Om det ottende anbringende om en tilsidesættelse af artikel 23, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, retningslinjerne, ligebehandlings-, retssikkerheds og proportionalitetsprincippet, princippet om »rimelighed« samt af begrundelsespligten vedrørende fastsættelsen af bødens størrelse

Parternes argumenter

305 Sagsøgerne har bestridt den måde, hvorpå Kommissionen har beregnet bødens grundbeløb i den foreliggende sag og navnlig dens analyse af overtrædelsens grovhed, den differentierede behandling, den multiplikationskoefficient, som er blevet anvendt med henblik på afskrækkende virkning, og forhøjelsen på grund af overtrædelsens varighed. De er i det væsentlige af den opfattelse, at overtrædelsen ikke kan kvalificeres som meget alvorlig, og at Kommissionen har tilsidesat sin begrundelsespligt, idet den ikke har givet en tilstrækkelig begrundelse for visse etaper i fastsættelsen af det endelige beløb, herunder navnlig indvirkningen på markedet. Sagsøgerne har endvidere gjort gældende, at Kommissionen i væsentlig grad har fraveget sin tidligere beslutningspraksis navnlig hvad angår beslutning 2003/569/EF af 5. december 2001 om en procedure i henhold til artikel 81 [EF] (sag IV/37.614/F3 — PO/Interbrew og Alken-Maes) (EUT 2003 L 200, s. 1). Endelig er det sagsøgernes opfattelse, at i det omfang overtrædelsens varighed ikke er blevet korrekt fastlagt af Kommissionen, skal bødens grundbeløb nedsættes.

306 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

- 307 Indledningsvis bemærkes, at Kommissionen i medfør af artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 ved beslutning kan pålægge virksomheder og virksomhedssammenslutninger bøder, hvis de forsætligt eller uagtsomt overtræder artikel 81 EF. I henhold til samme bestemmelse kan bøden for hver af de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, ikke overstige 10 % af den samlede omsætning i det foregående regnskabsår.
- 308 Det følger desuden af fast retspraksis, at Kommissionen har en vid skønsmargin hvad angår bødernes beregningsmetode. Denne metode, der er fastsat i retningslinjerne, indebærer forskellige elementer af fleksibilitet, som gør det muligt for Kommissionen at udøve sine skønsmargener i overensstemmelse med bestemmelserne i forordning nr. 1/2003 (jf. i denne retning Domstolens dom af 3.9.2009, forenede sager C-322/07 P, C-327/07 P og C-338/07 P, Papierfabrik August Koehler m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 7191, præmis 112).
- 309 På områder såsom fastsættelsen af størrelsen af en bøde i medfør af forordning nr. 1/2003, hvor Kommissionen råder over denne skønsmargin, er efterprøvelsen af lovligheden af disse vurderinger begrænset til en efterprøvelse af, om der er begået åbenbare fejl (jf. i denne retning Rettens dom af 18.7.2005, sag T-241/01, Scandinavian Airlines System mod Kommissionen, Sml. II, s. 2917, præmis 79).
- 310 Kommissionens skønsmargin og de grænser, den har fastsat herfor, er derimod ikke til hinder for, at Unionens retsinstanser udøver deres fulde prøvelsesret (dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 50, præmis 538), hvorefter de kan ophæve, nedsætte eller forhøje den bøde, som Kommissionen har pålagt (jf. i denne retning Domstolens dom af 8.2.2007, sag C-3/06 P, Groupe Danone mod Kommissionen, Sml. I, s. 1331, præmis 60-62).

- 311 Dette anbringende omfatter i det væsentlige fire led, som vedrører for det første bedømmelsen af grovheden af den omhandlede overtrædelse, for det andet anvendelsen af den differentierede behandling og fastsættelsen af udgangsbetøbet, for det tredje forhøjelsen af grundbetøbet med henblik på afskrækkende virkning og for det fjerde forhøjelsen på grund af overtrædelsens varighed.
- 312 Sagsøgerne har mere generelt også påberåbt sig et klagepunkt vedrørende en tilsidesættelse af retssikkerhedsprincippet, henset til den uforudsigelige karakter af den bøde, som de er blevet pålagt ved den anfægtede beslutning.

— Om det første led vedrørende bedømmelsen af overtrædelsens grovhed

- 313 Det følger af artikel 23, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, at der for at fastsætte bødens størrelse skal tages hensyn til overtrædelsens grovhed og varighed.
- 314 Ifølge fast retspraksis skal grovheden af overtrædelsen fastslås på grundlag af en lang række forhold, herunder sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, med hensyn til hvilke Kommissionen råder over en skønsmargin (Domstolens dom af 28.6.2005, forenede sager C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P — C-208/02 P og C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 5425, præmis 241, og af 24.9.2009, forenede sager C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P og C-137/07 P, Erste Group Bank m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8681, præmis 91).
- 315 Det følger navnlig af retningslinjernes punkt 1 A, første afsnit, at der ved vurderingen af overtrædelsens grovhed skal tages hensyn til overtrædelsens art, overtrædelsens konkrete indvirkning på markedet — når den kan måles — og det berørte markeds udstrækning.

- 316 Inden for rammerne af dens fulde prøvelsesret påhviler det Retten at efterprøve, om størrelsen af den pålagte bøde står i rimeligt forhold til overtrædelsens grovhed og varighed, og at foretage en afvejning af overtrædelsens grovhed og de af sagsøgeren påberåbte omstændigheder (jf. i denne retning Rettens dom af 25.10.2005, sag T-38/02, *Groupe Danone mod Kommissionen*, Sml. II, s. 4407, præmis 136).
- 317 Sagsøgerne har fremført tre klagepunkter, som tilsigter at rejse tvivl med hensyn til Kommissionens fastlæggelse af overtrædelsens grovhed. For det første har de anfægtet kvalificeringen af overtrædelsen som meget alvorlig, henset til arten af og formålet med den hemmelige aftale. For det andet foreholder de Kommissionen ikke at have undersøgt indvirkningen af kartellet på markedet og at have tilsidesat sin begrundelsespligt i denne forbindelse. For det tredje er det deres opfattelse, at i modsætning til Kommissionens konklusioner burde der være blevet taget hensyn til den geografiske størrelse af det omhandlede marked som en formildende faktor ved fastlæggelsen af overtrædelsens grovhed.
- 318 Sagsøgerne har inden for rammerne af det første klagepunkt gjort gældende, at i det omfang den kritiserede adfærd var begrænset til en udveksling af generelle holdninger om situationen på markedet og ikke antog form af en samordning vedrørende en konkret adfærd, kan overtrædelsen kun kvalificeres som lidet alvorlig eller alvorlig. De har desuden understreget, at Kommissionen i den anfægtede beslutning har udeladt flere af overtrædelsens elementer i forhold til klagepunktsmeddelelsen.
- 319 Det bemærkes herved, at i henhold til retningslinjernes punkt 1 A, andet afsnit, tredje led, er meget alvorlige overtrædelser især »horisontale begrænsninger såsom »priskarteller« og markedsopdelende karteller«.

- 320 Det følger endvidere af fast retspraksis, at karteller af denne art hører til de alvorligste former for indgreb i konkurrencen, idet de tager sigte på slet og ret at udelukke konkurrence mellem de virksomheder, som gennemfører dem, og derfor er i strid med Unionens grundlæggende mål (jf. i denne retning dommen af 25.10.2005 i sagen *Groupe Danone mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 316, præmis 147 og den deri nævnte retspraksis).
- 321 Eftersom det er med rette, at Kommissionen har konstateret, at sagsøgerne havde deltaget i en overtrædelse bestående i en række aftaler og/eller former for samordnet praksis, som havde til formål at begrænse konkurrencen på fællesmarkedet, navnlig ved koordinering af priser og prisstigninger og fordeling af kunderne, kan sagsøgerne argument om, at overtrædelsen ikke kan anses for meget alvorlig, ikke tiltrædes.
- 322 Konstateringen i 442. betragtning til den anfægtede beslutning, hvorefter den i den i foreliggende sag omhandlede overtrædelse på grund af selve sin art i overensstemmelse med retningslinjerne skulle kvalificeres som meget alvorlig, er således ikke be hæftet med en fejl. Denne konklusion ændres ikke af den omstændighed, at visse af overtrædelsens elementer, der er nævnt i klagepunktsmeddelelsen, ikke er blevet lagt til grund i den anfægtede beslutning, i det omfang sidstnævnte angiver de elementer, som begrundet kvalificeringen af overtrædelsen som meget alvorlig.
- 323 Sagsøgerne har inden for rammerne af det andet klagepunkt om kartellets virkning på markedet anført, at Kommissionen med urette har kvalificeret overtrædelsen som meget alvorlig, eftersom der ikke er nogen mærkbar indvirkning på markedet. De foreholder Kommissionen ikke at have taget hensyn til konstateringerne herom, som er indeholdt i en økonomisk rapport udarbejdet af sagkyndige, som sagsøgerne har præsenteret Kommissionen for under den administrative undersøgelse, og resultaterne af hvilken er blevet bekræftet af en anden sagkyndig rapport, som sagsøgerne har bestilt efter vedtagelsen af den anfægtede beslutning. De har endvidere anført, at Kommissionen har tilsidesat sin begrundelsespligt ved at begrænse sig til at bekræfte,

at indvirkningen af overtrædelsen ikke kunne måles. I øvrigt leder 453. og 457. betragtning til den anfægtede beslutning til den modsatte konklusion.

324 Det bemærkes, at selv om fastlæggelsen af, om overtrædelsen har en konkret indvirkning på markedet, er et element, der skal tages hensyn til med henblik på at bedømme overtrædelsens grovhed, drejer det sig om et kriterium blandt andre, såsom overtrædelsens art og det geografiske markeds udstrækning. Det fremgår endvidere af retningslinjernes punkt 1 A, første afsnit, at der kun skal tages hensyn til denne indvirkning, når den kan måles.

325 Det bemærkes endvidere, at horisontale priskarteller eller markedsopdelende karteller som den i den foreliggende sag omhandlede overtrædelse kan kvalificeres som meget alvorlige overtrædelser alene på grund af deres art, uden at Kommissionen skal godtgøre overtrædelsens konkrete indvirkning på markedet. Overtrædelsens konkrete indvirkning udgør kun et element blandt andre, der, såfremt det er måleligt, giver Kommissionen mulighed for at forhøje udgangsbetøbet for bøden, ud over det påregnelige mindstebeløb på 20 mio. EUR (Domstolens dom af 3.9.2009, sag C-534/07 P, Prym og Prym Consumer mod Kommissionen, Sml. I, s. 7415, præmis 74 og 75).

326 I den foreliggende sag konstaterer Kommissionen i 452. betragtning til den anfægtede beslutning:

»Det er inden for rammerne af denne procedure umuligt at måle den reelle indvirkning på det nederlandske marked af samtlige de aftaler, som overtrædelsen består af, og Kommissionen støtter sig således ikke til en specifik indvirkning i overensstemmelse med retningslinjerne, hvorefter der kun skal tages hensyn til den konkrete indvirkning, når den kan måles [...] Kommissionen tager derfor ikke hensyn til indvirkningen på markedet for at fastsætte de bøder, som skal anvendes i den foreliggende sag.«

327 Kommissionen konkluderer dernæst i 455. betragtning til den anfægtede beslutning, som omfatter konklusionen vedrørende overtrædelsens grovhed:

»Henset til overtrædelsens art og til den omstændighed, at den har omfattet hele det nederlandske område, har de virksomheder, som er adressater for denne beslutning, begået en meget alvorlig overtrædelse af artikel 81 [EF].«

328 Det fremgår af disse uddrag, at Kommissionen for at fastsætte overtrædelsens grovhed ikke har baseret sig på overtrædelsens indvirkning på markedet, men på overtrædelsens art og på udstrækningen af det omhandlede geografiske marked.

329 Det må herved konstateres, at henset til arten af den konstaterede overtrædelse, hvis formål navnlig har været koordinering af priser og prisstigninger og en lejlighedsvis koordinering af fordelingen af kunderne, er det med rette, at Kommissionen ikke har taget hensyn til overtrædelsens indvirkning på markedet.

330 Under disse omstændigheder kan sagsøgerne heller ikke foreholde Kommissionen ikke at have taget hensyn til den sagkyndige rapport, som de har fremlagt for Kommissionen under den administrative procedure, til støtte for deres argument om, at overtrædelsen ikke har haft nogen indvirkning på markedet.

331 Hvad i øvrigt angår det fakultative element inden for rammerne af fastsættelsen af bødens størrelse, som der i øvrigt ikke er blevet taget hensyn til i den foreliggende sag, kan sagsøgerne ikke med føje bebrejde Kommissionen, at den ikke har forklaret grundene til sin konstatering hvad angår den ikke-målelige karakter af overtrædelsens konkrete indvirkning.

- 332 Endvidere har sagsøgerne med urette anført, at det fremgår af 453. og 457. betragtning til den anfægtede beslutning, at Kommissionen i realiteten har taget hensyn til en indvirkning på markedet i forbindelse med fastsættelsen af bødens størrelse.
- 333 Det fremgår således klart af 452. betragtning til den anfægtede beslutning, at Kommissionen ikke har taget hensyn til den omhandlede indvirkning. Denne konstatering modsiges på ingen måde af de begrundelser, som er indeholdt i 453. og 457. betragtning til den anfægtede beslutning, som sagsøgerne har påberåbt sig. Kommissionen har således i 453. betragtning til den anfægtede beslutning begrænset sig til at vurdere størrelsen af det omhandlede marked uden at vurdere overtrædelsens indvirkning på dette marked. Kommissionen har i 457. betragtning til den anfægtede beslutning begrænset sig til at henvise til behovet for at individualisere udgangsbeløbene i forbindelse med den differentierede behandling ud fra betydningen af hver af de omhandlede virksomheders adfærd.
- 334 Sagsøgernes andet klagepunkt er derfor ugrundet.
- 335 Med det tredje klagepunkt vedrørende størrelsen af det omhandlede geografiske marked har sagsøgerne henvist til Nederlandenes beskedne areal og den begrænsede betydning af ølmarkedet for landets samlede økonomi. De har endvidere anført, at den omstændighed alene, at de omhandlede bryggeriers samlede markedsandel udgjorde mere end de 90 % af det nederlandske marked, ikke er til hinder for, at overtrædelsen kvalificeres som lidet alvorlig eller alvorlig navnlig i lyset af Kommissionens tidligere beslutninger.
- 336 I 453. betragtning til den anfægtede beslutning har Kommissionen for at bedømme overtrædelsens grovhed taget hensyn til den omstændighed, at »[v]irksomhedernes samlede markedsandel på det nederlandske marked oversteg 90 %«. Kommissionen fastslog også, at tilsidesættelsen både vedrørte »horeca«-sektoren og sektoren for indtagelse i hjemmet. Den konkluderede herved, at »90 % af hele det nederlandske ølmarked var genstand for et kartel«.

- 337 Det fremgår herved af retspraksis, at en medlemsstats hele område udgør en væsentlig del af det fælles marked (Domstolens dom af 9.11.1983, sag 322/81, *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin mod Kommissionen*, Sml. s. 3461, præmis 28).
- 338 Kommissionen kunne således — efter at have konstateret, at overtrædelsen vedrørte 90 % af det nederlandske ølmarked, og at den vedrørte alle de vigtigste sektorer for salg inden for rammerne af dette marked — med rette tage hensyn til størrelsen af det omhandlede geografiske marked for at kvalificere overtrædelsen som meget alvorlig.
- 339 Det bemærkes endvidere, at overtrædelser såsom aftaler eller former for samordnet praksis, som navnlig omhandler fastsættelse af priser og fordeling af kunder, ifølge retspraksis alene på grundlag af deres art kan medføre en kvalificering som en meget alvorlig overtrædelse, uden at det er nødvendigt, at en sådan adfærd er kendetegnet ved en særlig geografisk udstrækning.
- 340 Denne konklusion underbygges i øvrigt af den omstændighed, at selv om beskrivelsen af alvorlige overtrædelser i retningslinjerne nævner, at »det drejer sig som oftest om horisontale eller vertikale begrænsninger [...], som håndhæves mere strengt og har en større indflydelse på markedet, og hvis virkninger kan gøre sig gældende inden for store dele af fællesmarkedet«, opstiller beskrivelsen af meget alvorlige overtrædelser derimod ikke noget krav om, at de har en konkret indvirkning eller gør sig gældende inden for et bestemt geografisk område (dom af 25.10.2005, *Groupe Danone mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 316, præmis 150).
- 341 Det følger heraf, at den omstændighed, at størrelsen af det omhandlede geografiske marked har en national dimension, under alle omstændigheder ikke er til hinder for, at den overtrædelse, som er begået i den foreliggende sag, kvalificeres som meget alvorlig.

³⁴² Denne løsning gælder så meget desto mere hvad angår den påståede begrænsede betydning af ølmarkedet for den nederlandske økonomi, idet det berørte produktmarkeds størrelse i princippet ikke obligatorisk skal tages i betragtning, men kun indgår som et relevant element blandt andre ved vurderingen af overtrædelsens grovhed og fastsættelsen af bødens størrelse (jf. i denne retning Domstolens dom af 25.1.2007, sag C-407/04 P, Dalmine mod Kommissionen, Sml. I, s. 829, præmis 132).

³⁴³ I lyset af disse betragtninger kan det tredje klagepunkt såvel som det første led af dette anbringende i sin helhed ikke tiltrædes.

— Om det andet led vedrørende fastsættelsen af udgangsbeløbet og anvendelsen af den differentierede behandling

³⁴⁴ Sagsøgerne har anfægtet udgangsbeløbet for den bøde, som de er blevet pålagt, for det første under henvisning til en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet, henset til Kommissionens beslutningspraksis, og navnlig henset til de bøder, som de belgiske bryggerier er blevet pålagt i beslutning 2003/569/EF. Under påberåbelse af en tilsidesættelse af samme princip har de også henvist til visse beslutninger fra Kommissionen om tilsidesættelser vedrørende markedet i en enkelt medlemsstat, som har resulteret i en kvalificering af overtrædelsen som »alvorlig« eller en fastsættelse af lavere udgangsbeløb end dem, der er fastsat i den foreliggende sag.

³⁴⁵ Indledningsvis bemærkes dels, at Kommissionens tidligere beslutningspraksis ikke kan bruges som retlig ramme for bøderne på konkurrenceområdet (Rettens dom af 30.9.2003, sag T-203/01, Michelin mod Kommissionen, Sml. II, s. 4071, præmis 292), dels at Kommissionen i medfør af forordning nr. 17 og forordning nr. 1/2003 råder over en skønsmargin i forbindelse med udmålingen af bøderne, således at virksomhederne

tilskyndes til at overholde konkurrencereglerne (Rettens dom af 29.4.2004, forenede sager T-236/01, T-239/01, T-244/01 — T-246/01, T-251/01 og T-252/01, Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 1181, præmis 216), og den kan til enhver tid tilpasse bødernes størrelse ud fra denne politikks behov (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 314, præmis 169).

³⁴⁶ I den foreliggende sag er fastsættelsen af størrelsen af den bøde, som sagsøgerne er blevet pålagt i overensstemmelse med artikel 23, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, sket ud fra den omhandlede overtrædelses grovhed og varighed. Sagsøgerne kan herved ikke støtte et gyldigt argument alene på den omstændighed, at Kommissionen i sin tidligere beslutningspraksis har sanktioneret lignende adfærd ved at pålægge bøder, som er lavere end dem, der er blevet pålagt i den foreliggende sag.

³⁴⁷ Under disse omstændigheder kan sagsøgerne heller ikke påberåbe sig en tilsidesættelse af princippet om ligebehandling. Domstolen har således gentagne gange fastslået, at Kommissionens tidligere beslutningspraksis ikke udgør den retlige ramme for de bøder, der pålægges på konkurrenceområdet, og at beslutninger vedrørende andre sager kun er af vejledende karakter for så vidt angår en eventuel forskelsbehandling, idet det ikke er sandsynligt, at de særlige faktiske omstændigheder i sagerne, såsom markedet, varerne, virksomhederne og de omhandlede perioder, er identiske (jf. dommen i sagen Erste Group Bank m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 314, præmis 233 og den deri nævnte retspraksis).

³⁴⁸ Hvad herved angår sagsøgernes argumentation om kvalificeringen af overtrædelserne og niveauet af de bøder, som er blevet pålagt ved beslutningerne om visse overtrædelser, som begrænser sig til markedet i en medlemsstat, bemærkes, at ud over sidstnævnte omstændighed har sagsøgeren ikke påstået, at overtrædelserne er identiske

hvad navnlig angår de omhandlede varer, virksomheder og perioder. Denne argumentation er således ikke tilstrækkelig for at godtgøre påstanden om forskelsbehandling.

- 349 For så vidt angår beslutning 2003/569/EF har sagsøgerne påberåbt sig en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet og henvist til den omstændighed, at de bøder, som de involverede belgiske brygger er blevet pålagt, har været betydeligt lavere end dem, som er blevet pålagt ved den anfægtede beslutning, selv om hverken overtrædelsernes art eller markedsbetingelserne adskiller sig på en måde, som kan begrunde en sådan forskellig behandling.
- 350 Det bemærkes herved, at Kommissionen vurderer overtrædelsernes grovhed på grundlag af en lang række forhold, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som skal tages i betragtning, og at den endvidere ikke er forpligtet til at anvende en bestemt matematisk formel, hverken når der er tale bødens samlede beløb eller opsplitningen heraf i forskellige dele (jf. Rettens dom af 13.1.2004, sag T-67/01, JCB Service mod Kommissionen, Sml. II, s. 49, præmis 187 og 188 og den deri nævnte retspraksis).
- 351 Under disse omstændigheder risikerer en direkte sammenligning af de bøder, som adressaterne for to beslutninger, som vedrører forskellige overtrædelser, er blevet pålagt, at fordreje de specifikke funktioner, som de forskellige etaper i beregningen af en bøde opfylder. De endelige bødebeløb afspejler således specifikke omstændigheder, som er særlige for hvert kartel, såvel som de vurderinger, som gør sig gældende i det konkrete tilfælde.
- 352 Det følger af det ovenstående, at hvad angår niveauet for de pålagte bøder kan sagsøgerenes situation ikke sammenlignes med situationen for de virksomheder, som er omhandlet i de påberåbte tidligere beslutninger.

- 353 Henset til disse betragtninger skal det andet klagepunkt om en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet, henset til Kommissionens tidligere beslutningspraksis, forkastes.
- 354 Sagsøgerne har for det andet anført, at Kommissionen har anvendt en differentieret behandling ved at gå ud fra ukorrekte forudsætninger i strid med princippet om »rimelighed« samt ligebehandlings og proportionalitetsprincippet og ikke i tilstrækkelig grad har begrundet sin beslutning i denne forbindelse.
- 355 Sagsøgerne har herved dels med urette anført, at Kommissionen har anvendt den differentierede behandling på grundlag af overtrædelsens egentlige indvirkning på markedet i modstrid med konklusionen i 452. betragtning til den anfægtede beslutning, hvorefter der ikke er blevet taget hensyn til nævnte indvirkning.
- 356 Sagsøgernes argument bunder i en ukorrekt læsning af 457. betragtning til den anfægtede beslutning, som begrænser sig til at henvise til betragtningen udtrykt i retningslinjernes punkt 1 A, sjette afsnit, hvorefter det i forbindelse med alvorlige overtrædelser begået af flere virksomheder som karteller i visse tilfælde kan være nødvendigt at variere det generelle udgangsbetrag for at fastsætte et beløb, som tager hensyn til den specifikke vægt og dermed de faktiske konkurrencemæssige konsekvenser af den rolle, som hver enkelt virksomhed har spillet som led i overtrædelsen, navnlig når der er tale om betydelige størrelsesforskelle mellem virksomheder, der har begået en overtrædelse af samme art.
- 357 I modsætning til hvad sagsøgerne har anført, vedrører hensynet til »den specifikke vægt og dermed de faktiske konkurrencemæssige konsekvenser af den rolle, som hver enkelt virksomhed har spillet som led i overtrædelsen«, opdelingen af medlemmer af et kartel i kategorier, henset til deres størrelse på markedet i løbet af en referenceperiode, og indebærer ikke en hensyntagen til indvirkningen på markedet af overtrædelsen i sin helhed.

- 358 I modsætning til hvad sagsøgerne har anført, nødvendiggør anvendelsen af den differentierede behandling på grundlag af denne bestemmelse ikke en hensyntagen til overtrædelsens reelle indvirkning på markedet og indebærer derfor ikke, at Kommissionen har konstateret, at den omhandlede overtrædelse har haft en sådan indvirkning.
- 359 Ved at påberåbe sig en tilsidesættelse af princippet om »rimelighed« og ligebehandlingsprincippet, henset til, at InBev har opnået en bødefritagelse, begrænser sagsøgerne sig til at fremføre den argumentation, som allerede er blevet forkastet i præmis 70-90 ovenfor, om at erklæringen fra InBev angiveligt er vag og selvmodsigende.
- 360 Hvad angår påstanden om en utilstrækkelig begrundelse vedrørende anvendelsen af den differentierede behandling bemærkes, at ifølge fast retspraksis er kravene i henhold til den væsentlige formforskrift, som begrundelsespligten udgør, opfyldt, såfremt Kommissionen i sin beslutning giver oplysninger om de hensyn, der har givet grundlag for at bedømme overtrædelsens grovhed og dens varighed (jf. dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 286, præmis 463 og den deri nævnte retspraksis).
- 361 I den foreliggende sag fremgår det af 458. betragtning til den anfægtede beslutning, at Kommissionen for at fastsætte det specifikke udgangsbetrag for sagsøgerne har henvist til deres salg af øl i Nederlandene i overtrædelsens sidste fulde kalenderår, nemlig året 1998. Sagsøgerne er blevet klassificeret i den første kategori ud fra betydning på markedet med den begrundelse, at deres salg af øl var større end salget for de andre bryggerier.
- 362 I det omfang Kommissionen har angivet sagsøgernes salgstal for 1998 som begrundelse for deres optagelse i den første kategori, kan sagsøgernes påstand om en tilsidesættelse af begrundelsespligten ikke tiltrædes. Betragtningerne navnlig i 458. betragtning til den anfægtede beslutning er herved tilstrækkelige til, at sagsøgerne kan få kendskab til begrundelsen for den anfægtede beslutning i denne forbindelse, og

til, at Retten kan råde over de oplysninger, der er nødvendige for, at den kan udøve sin prøvelsesret (jf. i denne retning Domstolens dom af 22.5.2008, sag C-266/06 P, Evonik Degussa mod Kommissionen og Rådet, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 103).

363 Endelig bemærkes, at den af Kommissionen anvendte tilgang er fuldt ud forenelig med de kriterier, der er fastsat ved retningslinjerne og den ovennævnte retspraksis, idet salgstillene for de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, i en referencerperiode udgør et nyttigt indicium for deres individuelle vægt på markedet. Fastsættelsen af udgangsbeløbet, som følger af denne tilgang, kan derfor ikke som sådan bevirke en overtrædelse af proportionalitetsprincippet.

364 Henset til det foregående må det konkluderes, at Kommissionen ikke har tilsidesat de principper, som sagsøgerne har påberåbt sig, ved at fastsætte udgangsbeløbet og ved at anvende den differentierede behandling og ikke har tilsidesat sin begrundelsespligt i denne forbindelse.

365 Dette anbringendes andet led skal derfor forkastes.

— Om det tredje led om forhøjelsen med henblik på afskrækkende virkning

366 Sagsøgerne har anført, at Kommissionen ved at anvende den omhandlede multiplikationskoefficient har tilsidesat ligebehandlings-, proportionalitets- og retssikkerhedsprincippet.

- 367 Det bemærkes, at med henblik på at fastsætte bødens størrelse skal Kommissionen påse, at denne har en afskrækkende virkning (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, *Musique Diffusion française* m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 106, og Rettens dom af 27.9.2006, sag T-329/01, *Archer Daniels Midland* mod Kommissionen, Sml. II, s. 3255, præmis 63).
- 368 I denne forbindelse kan Kommissionen bl.a. tage den pågældende virksomheds størrelse og økonomiske styrke i betragtning (jf. i denne retning dommen i sagen *Musique Diffusion française* m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 367, præmis 120, og dommen i sagen *Dansk Rørindustri* m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 314, præmis 243).
- 369 Ligeledes følger det af retningslinjernes punkt 1 A, fjerde afsnit, at det er nødvendigt at tage hensyn til de overtrædende virksomheders faktiske økonomiske muligheder for at påføre andre økonomiske beslutningstagere, herunder forbrugerne, alvorlig skade og at fastsætte bødens størrelse på et niveau, der har en tilstrækkeligt afskrækkende virkning.
- 370 I den foreliggende sag har Kommissionen i overensstemmelse med disse betragtninger angivet, at bødernes størrelse skulle fastsættes til et niveau, som sikrede en tilstrækkelig afskrækkende virkning, henset til størrelsen af hver virksomhed (463. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 371 Kommissionen har i samme betragtning anvendt en multiplikationskoefficient på 2,5 på udgangsbeløbet hvad angår sagsøgerne, henset til Heinekens betydelige størrelse som følge af dets betydelige samlede omsætning i det sidste regnskabsår før vedtagelsen af den anfægtede beslutning, som der forelå oplysninger om.

372 Hvad herved angår sagsøgernes påstand vedrørende de multiplikatorer, som er blevet anvendt i Kommissionens tidligere beslutninger, bemærkes, at Kommissionen har et vist skøn ved udmålingen af bødernes størrelse, for at virksomhederne tilskyndes til at overholde konkurrencereglerne. Den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden i tilfælde af visse typer overtrædelser, kan således ikke berøve den muligheden for til enhver tid at forhøje dette niveau, hvis det er nødvendigt for at gennemføre konkurrencepolitikken og styrke bødernes afskrækkende virkning (jf. Rettens dom af 8.10.2008, sag T-68/04, SGL Carbon mod Kommissionen, Sml. II, s. 2511, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis).

373 Den omstændighed, at Kommissionen i sin tidligere beslutningspraksis har anvendt lavere multiplikatorer over for virksomheder af en tilsvarende størrelse som Heineken, bevirker ikke, at den omhandlede forhøjelse er uforholdsmæssig eller udtryk for forskelsbehandling, eller at der er sket en tilsidesættelse af retssikkerhedsprincippet.

374 For så vidt angår den påståede tilsidesættelse af begrundelsespligten må det konstateres, at Kommissionen ved at henvise dels til behovet for at fastsætte bødernes størrelse på et niveau, som sikrer en afskrækkende virkning, dels til Heinekens betydelige størrelse, som følger af dets globale omsætning (463. betragtning til den anfægtede beslutning), i tilstrækkelig grad har angivet de elementer, som der er blevet taget hensyn til for med henblik på afskrækkende virkning at forhøje udgangsbeløbet over for sagsøgerne, og har dermed gjort det muligt for dem at kende begrundelsen for denne forhøjelse, som har fundet sted, henset til deres særlige situation, og at gøre deres rettigheder gældende, samtidigt med at retsinstanserne kan udøve deres prøvelsesret.

375 I forbindelse med anførelsen af begrundelsen for bødens størrelse er Kommissionen ikke forpligtet til at oplyse de tal, som har vejledt den, bl.a. med hensyn til den afskrækkende virkning, under udøvelsen af dens skønsmæssige beføjelser (jf. i denne

retning Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-279/98 P, Cascades mod Kommissionen, Sml. I, s. 9693, præmis 39-48, og Rettens dom af 27.9.2006, sag T-330/01, Akzo Nobel mod Kommissionen, Sml. II, s. 3389, præmis 125).

³⁷⁶ Hvad i øvrigt angår den vurdering, der med rette er blevet foretaget af den omhandlede virksomheds størrelse og økonomiske magt, har sagsøgerne med urette anført, at Kommissionen ved fastsættelsen af den omhandlede multiplikator havde pligt til at tage hensyn til andre omstændigheder såsom overtrædelsens art, dens påståede manglende indvirkning på markedet, den omstændighed, at overtrædelsen allerede var blevet bragt til ophør inden undersøgelsen påbegyndtes, eller at den administrative procedure havde varet for længe.

³⁷⁷ Henset til det foregående skal dette anbringendes tredje led forkastes.

— Om det fjerde led om forhøjelsen på grund af overtrædelsens varighed

³⁷⁸ Kommissionen konstaterer i 466. betragtning til den anfægtede beslutning, at Heineken har deltaget i overtrædelsen i det mindste fra den 27. februar til den 3. november 1999, dvs. i en periode på tre år og otte måneder. Følgelig er bødens udgangsbeløb over for sagsøgerne blevet forhøjet med 35 %, nemlig med 10 % for hvert hele år, overtrædelsen havde varet, og med 5 % for hver yderligere periode på eller over seks måneder.

³⁷⁹ Sagsøgerne har anfægtet denne vurdering og bestridt Kommissionens konstateringer vedrørende datoerne for den omhandlede overtrædelses begyndelse og ophør.

380 Det bemærkes, at som det allerede er blevet konstateret i forbindelse med undersøgelsen af det syvende anbringende i præmis 210-229 ovenfor, er det med rette, at Kommissionen har fastsat, at overtrædelsens varighed vedrørende sagsøgerne svarede til perioden fra den 27. februar til den 3. november 1999. Den af Kommissionen foretagne forhøjelse på 35 % af bødens udgangsbetrag kan ikke anfægtes i den henseende.

381 Det fjerde led vedrørende overtrædelsens varighed kan derfor ikke tages til følge.

— Om påstanden om en tilsidesættelse af retssikkerhedsprincippet

382 Sagsøgerne har anført, at størrelsen af bøden som fastsat af Kommissionen ikke kunne forudsiges, endog ikke tilnærmelsesvis.

383 Det bemærkes, at retssikkerhedsprincippet er et generelt EU-retligt princip, som navnlig kræver, at retsregler, som har bebyrdende retsvirkninger for borgerne, skal være klare og præcise og deres anvendelse forudsigelig for borgerne (jf. Rettens dom af 5.4.2006, sag T-279/02, Degussa mod Kommissionen, Sml. II, s. 897, præmis 66 og den deri nævnte retspraksis).

384 Dette princip har som logisk følge princippet om lovhjemmel for strafansvar og straf, som kræver, at loven klart definerer overtrædelserne og de straffe, de medfører (jf. dommen i sagen Evonik Degussa mod Kommissionen og Rådet, nævnt ovenfor i præmis 362, præmis 39).

385 Det bemærkes i denne forbindelse, at selv om artikel 23, stk. 2 og 3, i forordning nr. 1/2003 giver Kommissionen en bred skønsmargin, begrænser den alligevel udøvelsen heraf ved at indføre objektive kriterier, som den skal respektere. For det første har den bøde, der kan pålægges, et beregneligt og absolut loft, således at den maksimale størrelse af den bøde, der kan pålægges en bestemt virksomhed, kan beregnes på forhånd. For det andet er udøvelsen af denne skønsmarginal ligeledes begrænset af de vejledende bestemmelser, som Kommissionen har pålagt sig selv i retningslinjerne, idet Kommissionens administrative praksis desuden er underlagt den fulde kontrol fra Unionens retsinstanser. En velunderrettet erhvervsdrivende kan således, efter omstændighederne med juridisk bistand, på en tilstrækkeligt præcis måde forudsige beregningsmetoden og størrelsen af de bøder, han risikerer ved en given adfærd, og den omstændighed, at denne erhvervsdrivende ikke på forhånd kan kende det nøjagtige bødeniveau, som Kommissionen vil pålægge i hver enkelt sag, kan ikke udgøre en tilsidesættelse af det strafferetlige legalitetsprincip (jf. i denne retning dommen i sagen Evonik Degussa mod Kommissionen og Rådet, nævnt ovenfor i præmis 362, præmis 50-55).

386 Virksomheder, som er involveret i en administrativ procedure, der kan give anledning til en bøde, bør desuden tage i betragtning, at Kommissionen til enhver tid kan beslutte at forhøje størrelsen af bødebæløbene i forhold det tidligere anvendte niveau (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 314, præmis 229 og 230). Den omstændighed, at Kommissionen til ethvert tidspunkt kan ændre det generelle bødeniveau i forbindelse med gennemførelsen af konkurrencepolitikken, burde således ikke komme som en overraskelse for de omhandlede virksomheder (jf. i denne retning dommen i sagen Archer Daniels Midland mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 367, præmis 48).

387 Disse betragtninger gælder så meget desto mere i den foreliggende sag, som vedrører en overtrædelse, der efter sin art er meget alvorlig, og hvis bestanddele Kommissionen adskillige gange har bekræftet er ulovlige.

388 Selv om sagsøgerne ikke på forhånd kunne kende det nøjagtige bødeniveau, som Kommissionen ville pålægge i det konkrete tilfælde, henset navnlig til forhøjelsen af det generelle bødeniveau, som har fundet sted efter de faktiske omstændigheder for overtrædelsen, indebærer denne omstændighed ikke en tilsidesættelse af retssikkerhedsprincippet og det strafferetlige legalitetsprincip, i det omfang, som konstateret i forbindelse med undersøgelsen af dette anbringende, Kommissionen har udøvet sin skønsmagt under overholdelse af såvel de retlige rammer i artikel 23, stk. 2 og 3, i forordning nr. 1/2003, som præciseret i Domstolens og Rettens praksis, som de adfærdsregler, som den har pålagt sig selv i retningslinjerne.

389 Dette klagepunkt såvel som det ottende anbringende i sin helhed skal derfor forkastes som ugrundet.

Om det niende anbringende om en manglede hensyntagen til formildende omstændigheder

Parternes argumenter

390 Sagsøgerne har for det første anført, at den omstændighed, at datoen for overtrædelsens ophør er blevet fastsat til den 3. november 1999, mens Kommissionens undersøgelser først fandt sted den 22. og 23. marts 2000, burde være blevet taget i betragtning af Kommissionen for at ændre bødens grundbeløb.

391 De har for det andet anført, at de aldrig har forhøjet deres priser i sektoren for indtagelse i hjemmet under overtrædelsesperioden. Den påtalte koordinering er aldrig

blevet gennemført. Henset til, at omkring 62 % af øllet sælges via distributionskanalen for indtagelse i hjemmet, er manglen på gennemførelse bevist for størstedelen af deres salg. Desuden gør »horeca«-sektorens komplekse og uigennemsigtige struktur det umuligt at gennemføre en egentlig aftale eller en egentlig konkurrencebegrænsende samordning.

392 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

393 Sagsøgerne har inden for rammerne af dette anbringende i det væsentlige anført, at Kommissionen har tilsidesat retningslinjerne, idet den ikke i tilstrækkelig grad har taget hensyn til formildende omstændigheder vedrørende for det første overtrædelsens ophør inden dens første indgreb og for det andet den manglende egentlige anvendelse af de omhandlede ulovlige aftaler.

394 Hvad angår den første påberåbte omstændighed bemærkes, at i overensstemmelse med retningslinjernes punkt 3 nedsættes bødens grundbeløb som fastsat af Kommissionen, bl.a. såfremt den tiltalte virksomhed ophører med overtrædelsen straks efter Kommissionens første indgreb.

395 Indrømmelse af en sådan nedsættelse af bødens grundbeløb er knyttet til den konkrete sags omstændigheder, hvilke omstændigheder kan indebære, at Kommissionen ikke foretager en sådan indrømmelse til en virksomhed, som deltager i en ulovlig aftale. Navnlig kan anerkendelse af, at der foreligger formildende omstændigheder i en

situation, hvor en virksomhed deltager i en åbenbart ulovlig aftale, som virksomheden vidste udgjorde en overtrædelse, eller hvor virksomheden ikke kunne være uvindende om, at aftalen udgjorde en overtrædelse, således tilskynde virksomhederne til at videreføre en hemmelig aftale så længe som muligt i håbet om, at deres adfærd aldrig vil blive opdaget, med visheden om, at hvis deres adfærd blev opdaget, ville deres bøde blive nedsat, hvis de på det tidspunkt afbrød overtrædelsen. En sådan anerkendelse ville fjerne enhver afskrækkende virkning af en pålagt bøde og ville svække den effektive virkning af artikel 81, stk. 1, EF (jf. Domstolens dom af 9.7.2009, sag C-511/06 P, Archer Daniels Midland mod Kommissionen, Sml. I, s. 5843, præmis 104 og 105).

³⁹⁶ Der er således tale om en formildende omstændighed, som, henset til den effektive virkning af artikel 81, stk. 1, EF, skal fortolkes indskrænkende, idet kun de særlige omstændigheder i den konkrete sag kan begrunde, at der tages hensyn hertil (Rettens dom af 27.9.2006, sag T-59/02, Archer Daniels Midland mod Kommissionen, Sml. II, s. 3627, præmis 337 og 338).

³⁹⁷ Navnlig kan det ikke betragtes som en formildende omstændighed, at en forsætligt begået overtrædelse er bragt til ophør, når dette skyldes Kommissionens indgriben (jf. Rettens dom i sagen Archer Daniels Midland mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 396, præmis 341 og den deri nævnte retspraksis).

³⁹⁸ Det er således på grundlag af en ukorrekt forudsætning, at sagsøgerne har fremsat det argument, at denne formildende omstændighed er så meget desto mere formildende, når overtrædelsen er ophørt før Kommissionens første indgreb.

³⁹⁹ Selv om det forudsættes, at disse betragtninger ikke finder anvendelse i samme grad ved et ophør af en overtrædelse, som finder sted på den overtrædendes initiativ inden Kommissionens første indgreb, forholder det sig ikke desto mindre således, at en

hensyntagen til den omhandlede formildende omstændighed i princippet ikke kan komme på tale hvad angår forsætlig adfærd, hvis ulovlighed er blevet bekræftet af Kommissionen i adskillige tilfælde.

400 Kommissionen har derfor i 475. betragtning til den anfægtede beslutning med rette kunnet anføre, at eftersom der i den foreliggende sag er tale om en overtrædelse, som efter sin art er meget alvorlig og klart ulovlig, kan den omstændighed, at en virksomhed bringer den påtalte adfærd til ophør inden ethvert indgreb fra Kommissionens side, ikke tages i betragtning som en formildende omstændighed.

401 Dersom sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen tidligere har givet udtryk for en anden opfattelse vedrørende den omhandlede formildende omstændighed, bemærkes, at i henhold til fast retspraksis indebærer det forhold alene, at Kommissionen i sin tidligere beslutningspraksis har fundet, at visse faktorer udgjorde en formildende omstændighed ved fastsættelsen af bøden, ikke, at den er forpligtet til at anlægge den samme vurdering i en senere beslutning (dommen af 25.10.2005 i sagen *Groupe Danone mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 316, præmis 395).

402 Henset til disse betragtninger kan sagsøgernes argumentation om, at ophøret af deres overtrædelse inden Kommissionens første indgreb skal anerkendes som en formildende omstændighed, ikke tiltrædes.

403 Hvad for det andet angår påstanden om en formildende omstændighed på grund af aftalernes manglende reelle anvendelse må det kontrolleres, om de af sagsøgerne påberåbte omstændigheder viser, at sagsøgerne i den periode, hvori de var parter i de ulovlige aftaler, reelt undlod at gennemføre dem ved at anlægge en konkurrencebetonet adfærd på markedet, eller at sagsøgerne i det mindste klart og i væsentlig udstrækning overtrådte de forpligtelser, hvorved kartellet skulle gennemføres, i en sådan grad, at det forstyrrede selve dets funktion (jf. i denne retning Rettens dom af

15.3.2006, sag T-26/02, Daiichi Pharmaceutical mod Kommissionen, Sml. II, s. 713, præmis 113).

404 Kommissionen har herved i 477. betragtning til den anfægtede beslutning anført, at ingen deltager havde bevist, at det reelt udlod at gennemføre de omhandlede aftaler, idet den lejlighedsvis manglende gennemførelse ikke var sket ved en »fuldstændig og total afvisning af de indgåede aftaler«.

405 Sagsøgerne har kritiseret disse betragtninger og anført, at Heineken i segmentet for indtagelse i hjemmet aldrig har forhøjet sine priser i overtrædelsesperioden, og hvad angår »horeca«-sektoren er markedsstrukturen så kompleks, at det var umuligt at nå frem til en egentlig aftale og endnu mindre at gennemføre den.

406 De har herved støttet sig til de økonomiske rapporter, som er vedlagt stævningen, hvoraf det bl.a. fremgår, at deres priser i segmentet for indtagelse i hjemmet ikke er steget i overtrædelsesperioden, at nævnte sektor var kendetegnet ved konkurrence mellem bryggerierne, betydelige skift i markedsandelene, en stærk købekraft hos køberne og en stigning i rabatterne, og at hvad angår »horeca«-sektoren er deres priser ikke steget i 1996 og i 1997, idet de samlede prisstigninger i denne sektor under overtrædelsen desuden var lavere end de gennemsnitlige prisstigninger på langt sigt, og markedsstrukturen har resulteret i konkurrence om nye og »frigjorte« »horeca«-kunder med betydelig skift i markedsandelene mellem bryggerierne.

407 De foreholder i øvrigt Kommissionen ikke at have undersøgt de korrekte oplysninger med hensyn til priserne og navnlig ikke at have vurderet den manglende anvendelse af aftalerne for hver virksomhed individuelt set.

408 Kommissionen benægter, at den i den anfægtede beslutning har fastslået, at den omhandlede hemmelige aftale har resulteret i reelle prisstigninger. Det er Kommissionens opfattelse, at den omstændighed, at sagsøgernes deltagelse i koordineringen af priser er blevet bevist, er tilstrækkelig til at forkaste deres argument om en manglende anvendelse af de omhandlede arrangementer.

409 Det bemærkes, at dette argument fra Kommissionens side ikke kan tiltrædes. Selv om den omstændighed, at en virksomhed ikke følger de ulovlige arrangementer, således ikke i selv kan fritage den for ansvar, er det ikke desto mindre en omstændighed, som der kan tages hensyn til som en formildende omstændighed i forbindelse med fastsættelsen af bødens størrelse.

410 Det må imidlertid i den foreliggende sag fastslås, at som det fremgår af 349.-354. betragtning til den anfægtede beslutning, og som det er blevet bekræftet i forbindelse med undersøgelsen af det femte og sjette anbringende ovenfor, bestod den omhandlede overtrædelse i et komplekst kartel gennemført ved aftaler og former for samordnet praksis, som indgik i en fælles kartelplan anvendt i en lang periode, og som havde til formål at opretholde status quo og minimere konkurrencen. Kartellets deltagere har koordineret priser og prisstigninger på øl i Nederlandene, bl.a. i »horeca«-segmentet, ved at begrænse nedsættelser i segmentet for indtagelse i hjemmet og priserne på øl solgt under distributørens varemærke. Den hemmelige aftale har også omfattet samordninger vedrørende fordelingen af kunderne såvel i »horeca«-segmentet som hvad angår øl solgt under distributørens varemærke i segmentet for indtagelse i hjemmet. Deltagerne har styrket deres stilling over for deres kunder, dvs. supermarkederne i segmentet for indtagelse i hjemmet og salgsstederne i »horeca«-segmentet, ved

jævnlig og tætte konsultationer og ved forhandlinger om alle følsomme aspekter ved konkurrenceparametrene med henblik på at opnå prisstigninger eller i det mindste prisstabilitet og begrænse antallet og virkningerne af kundernes skift af bryggerier i segmentet for indtagelse i hjemmet.

411 Henset til, at der forelå denne samlede plan, som er kommet til udtryk i forbindelse med møder, der forsætligt blev afholdt i hemmelighed, i løbet af en lang periode, er de elementer, som sagsøgerne har fremlagt, og som hovedsageligt tilsigter at bevise manglen på reelle prisstigninger, ikke tilstrækkelige til at godtgøre, at de har undladt at gennemføre samtlige disse omhandlede arrangementer, eller i det mindste at de klart og i væsentlig udstrækning har overtrådt de forpligtelser, hvorved de skulle gennemføres, i en sådan grad, at det forstyrrede selve kartellets funktion.

412 Hvad angår påstandene om indikationer på konkurrencebetonet adfærd i de omhandlede sektorer, som følger af de økonomiske analyser, der er vedlagt stævningen, nemlig skift i markedsandelene, stigningen i omfanget af rabatter og de særlige omstændigheder, som kendetegner markedsstrukturen i »horeca«-sektoren, nemlig langvarige kontrakter, bemærkes, at selv dersom de bevises, udgør disse omstændigheder ikke konkrete indikationer for konkurrencebetonede handlinger, som kan forstyrre selve funktionen af de hemmelige arrangementer som beskrevet i præmis 410 og taler derfor ikke som sådan imod gennemførelsen af det omhandlede kartel.

413 I det omfang sagsøgerne henviser til visse indikationer med hensyn til en manglende gennemførelse af de omhandlede aftaler udtrykt i erklæringerne fra visse direktører fra InBev, bemærkes endelig, at disse indikationer er begrænset til simple påstande, som ikke i sig selv er tilstrækkelige til at godtgøre, at kartellet ikke er blevet gennemført, eller at dets funktion er blevet forstyrret.

414 Henset til disse betragtninger må det fastslås, at sagsøgerne ikke har bevist, at der foreligger omstændigheder, som kan anses for formildende omstændigheder på grund af en manglende anvendelse af de omhandlede hemmelige arrangementer.

415 Det niende anbringende skal derfor forkastes.

Om det tiende anbringende om betydningen af den administrative procedures udstrakte varighed for bødens størrelse

Parternes argumenter

416 Sagsøgerne har anført, at den administrative procedures udstrakte varighed har resulteret i fastsættelse af en højere bøde, som direkte følger af forhøjelsen af niveauet af de bøder, som Kommissionen pålægger, i forhold til tidligere år. De har navnlig anført, at hvis der var blevet truffet en beslutning inden for en rimelig frist, ville bøden have været mindre.

417 Kommissionen har bestridt sagsøgernes argumenter.

Rettens bemærkninger

418 Det følger af fast retspraksis, at den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden i tilfælde af visse typer overtrædelser, ikke kan fratage den muligheden for at forhøje dette niveau inden for de i forordning

nr. 1/2003 angivne rammer, hvis det er nødvendigt for at gennemføre konkurrencepolitikken, idet en effektiv gennemførelse af konkurrencereglerne tværtimod kræver, at Kommissionen til enhver tid kan tilpasse bødeniveauet efter konkurrencepolitikens krav (dommen i sagen *Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 367, præmis 109, og i sagen *Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen*, nævnt ovenfor i præmis 314, præmis 169).

419 Henset til denne retspraksis kan en sagsøger ikke med rette anføre, at en bøde ville have været mindre, hvis Kommissionen havde afsluttet den administrative procedure tidligere, eftersom den har forhøjet det generelle bødeniveau under den administrative procedure (jf. i denne retning Rettens dom af 8.7.2008, sag T-52/03, *Knauf Gips mod Kommissionen*, ikke trykt i *Samling af Afgørelser*, præmis 486).

420 Henset til disse betragtninger kan varigheden af den administrative procedure, selv om den har været for lang, ikke anses for at have betydning for indholdet af den anfægtede beslutning, alene fordi Kommissionen i mellemtiden har hævet bødeniveauet.

421 Selv om Kommissionen under retsmødet har anerkendt, at den har hævet det generelle bødeniveau omkring 2005, dvs. under den administrative procedure, kan denne omstændighed i den foreliggende sag ikke indgå i bedømmelsen af relevansen af den manglende overholdelse af princippet om en rimelig frist for indholdet af den anfægtede beslutning.

422 Det tiende anbringende kan derfor ikke tiltrædes.

Om det 11. anbringende vedrørende omfanget af den bødenedsættelse, som er blevet indrømmet på grund af den administrative procedures udstrakte varighed

Parternes argumenter

- 423 Sagsøgerne har anført, at bødenedsættelsen på 100 000 EUR, som Kommissionen har indrømmet på grund af den administrative procedures udstrakte varighed, er for begrænset i forhold til størrelsen af den bøde, som er blevet pålagt.
- 424 Kommissionen har anført, at den har anvendt muligheden for ex officio at indrømme en bødenedsættelse, som henhører under dens enekompetence, og med hensyn til hvilken den råder over et vidt skøn. Sagsøgerne har ikke fremført noget argument, der kan begrunde en yderligere nedsættelse.

Rettens bemærkninger

- 425 Det bemærkes, at en processuel uregelmæssighed, selv om den ikke kan resultere i en annullation af en beslutning, kan begrunde en nedsættelse af bøden (jf. i denne retning dommen i sagen Baustahlgewebe mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 48, præmis 26-48, og i sagen Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groot-handel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 245, præmis 436-438).

- 426 En overskridelse af den rimelige frist kan begrunde Kommissionens beslutning om af billighedsgrunde at nedsætte bødens størrelse, idet muligheden for at indrømme en sådan nedsættelse henhører under Kommissionens enekompetence (jf. i denne retning dommen i sagen Technische Unie mod Kommissionen, nævnt ovenfor i præmis 286, præmis 202-204).
- 427 I den foreliggende sag har Kommissionen besluttet at indrømme sagsøgerne en nedsættelse af bøden på grund af den administrative procedures »urimelige« varighed (498. og 499. betragtning til den anfægtede beslutning).
- 428 Kommissionens udøvelse af denne enekompetence forhindrer ikke Retten under udøvelse af sin fulde prøvelsesret at indrømme en yderligere nedsættelse af bøden.
- 429 Det må imidlertid fastslås, at den faste nedsættelse på 100 000 EUR, som Kommissionen har indrømmet, på ingen måde tager hensyn til størrelsen af den pålagte bøde, som i den foreliggende sag inden denne nedsættelse udgjorde 219 375 000 EUR, og udgør derfor ikke en nedsættelse af bøden, som i tilstrækkelig grad kan opveje tilsidesættelsen som følge af overskridelsen af den rimelige frist for den administrative procedure.
- 430 Sagsøgerne har herved med rette anført, at Kommissionen ikke i tilstrækkelig grad har taget hensyn til konsekvenserne af en tilsidesættelse af den rimelige frist hvad angår nedsættelsen af bødens størrelse.
- 431 Hvad angår et passende niveau for nedsættelsen af bøden skal sagsøgernes argument, som for første gang blev fremført i replikken, hvorefter der, idet tilsidesættelsen af princippet om en rimelig frist udgør en skadestilføjelse i lyset af artikel 288, stk. 2,

EF, skal tages hensyn til skadens størrelse i forbindelse med nedsættelsen af bøden, forkastes.

432 Nedsættelsen af bøden i den foreliggende sag har således til formål at opveje tilside-sættelsen af princippet om den rimelige frist og skal derfor fastsættes til et passende niveau, henset til den bøde, som sagsøgerne er blevet pålagt. I modsætning til hvad sagsøgerne har gjort gældende, skal denne nedsættelse ske ud fra billighedsgrunde, og der skal ikke forud herfor ske en undersøgelse af betingelserne vedrørende Unio-nens ansvar uden for kontraktforhold som omhandlet i artikel 288, stk. 2, EF.

433 Eftersom sagsøgerne hverken i stævningen eller i replikken har nedlagt påstande om erstatning, er det ufornuddent at udtale sig om deres argument vedrørende erstatning for den påståede skade, som omhandler en hypotetisk vurdering af den bøde, som de ville være blevet pålagt, hvis Kommissionen havde afsluttet proceduren inden for en rimelig frist, eller om deres argument om en kausal forbindelse mellem tilsidesættel-sen af princippet om den rimelige frist og nævnte skade.

434 Henset til omstændighederne i den foreliggende sag er Retten under udøvelse af sin fulde prøvelsesret af den opfattelse, at den omhandlede nedsættelse, for at sagsøgerne kompenseres for procedurens udstrakte varighed, skal fastsættes til 5 % af bødens beløb.

Konklusion vedrørende bøden

435 Efter undersøgelsen af de af sagsøgerne fremsatte anbringender og Rettens udøvelse af sin fulde prøvelsesret skal størrelsen af den bøde, som sagsøgerne solidarisk er blevet pålagt, ændres dels ved at fastsætte udgangsbeløbet til 61 750 000 EUR i stedet

for 65 000 000 EUR som følge af annullationen af den anfægtede beslutnings artikel 1, for så vidt som den lægger bestanddelen af overtrædelsen bestående i en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser end priser, som blev tilbudt de individuelle kunder i »horeca«-sektoren i Nederlandene (jf. præmis 201 og 202 ovenfor), til grund, dels ved at fastsætte den nedsættelse, som er blevet anvendt på grund af overskridelsen af den rimelige frist for proceduren, til 5 % af bødens endelige beløb i stedet for 100 000 EUR (jf. præmis 434 ovenfor).

- 436 Som følge af denne ændring beregnes bødens beløb ved med henblik på afskrækkende virkning at multiplicere det ændrede udgangsbeløb med 2,5, ved dernæst at forhøje det med 35 % på grund af overtrædelsens varighed og ved at nedsætte dette beløb med 5 % på grund af overskridelsen af den rimelige frist for proceduren. Den bøde, som sagsøgerne pålægges solidarisk, fastsættes følgelig til 197 985 937,5 EUR.

Sagens omkostninger

- 437 Ifølge procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter.

- 438 I den foreliggende sag, hvor sagsøgerne har fået delvist medhold i sine påstande, finder Retten, at sagsøgerne efter en retfærdig vurdering af sagens omstændigheder bør bære to tredjedele af deres egne omkostninger og betale to tredjedele af Kommissionens omkostninger, mens Kommissionen bør bære en tredjedel af sine egne omkostninger og betale en tredjedel af sagsøgernes omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RET TEN (Sjette Udvidede Afdeling):

- 1) Artikel 1 i Kommissionens beslutning K(2007) 1697 af 18. april 2007 vedrørende en procedure i henhold til artikel 81 [EF] (sag COMP/B/37.766 — Det nederlandske ølmarked) annulleres, for så vidt som Europa-Kommissionen heri har fastslået, at Heineken NV og Heineken Nederland BV har deltaget i en overtrædelse bestående i en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser end priser, som blev tilbudt de individuelle kunder i »horeca«-sektoren i Nederlandene.
- 2) Den bøde, som Heineken og Heineken Nederland solidarisk er blevet pålagt i artikel 3, litra a), i beslutning K(2007) 1697 fastsættes til 197 985 937,5 EUR.
- 3) I øvrigt frifindes Kommissionen.
- 4) Heineken og Heineken Nederland bærer to tredjedele af deres egne omkostninger og betaler to tredjedele af Kommissionens omkostninger.

- 5) Kommissionen bærer en tredjedel af sine egne omkostninger og betaler en tredjedel af Heinekens og Heineken Nederlands omkostninger.**

Vadapalas

Dittrich

Truchot

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 16. juni 2011.

Underskrifter

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder	II - 3376
Den administrative procedure	II - 3377
Den anfægtede beslutning	II - 3379
Den omhandlede overtrædelse	II - 3379
Den bøde, som sagsøgerne er blevet pålagt	II - 3381
Retsforhandlinger og parternes påstande	II - 3383
Retlige bemærkninger	II - 3384
Om det femte og sjette anbringende vedrørende henholdsvis utilstrækkelige beviser for overtrædelsen og en mangel på aftaler og/eller former for samordnet praksis som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF	II - 3385
Parternes argumenter	II - 3385
Rettens bemærkninger	II - 3387
— Om erklæringen fra InBev	II - 3391
— Om andre beviser	II - 3402
— Om de faktiske omstændigheder vedrørende konstateringerne af dels en koordinering af priser og prisstigninger på øl, dels en lejlighedsvis koordinering af fordelingen af kunder	II - 3428
— Om de faktiske omstændigheder vedrørende konstateringen af en lejlighedsvis koordinering af andre handelsbetingelser, som tilbydes de individuelle kunder i »horeca«-sektoren	II - 3434
	II - 3503

— Om påstanden om en retlig fejl og en fejl ved kvalificeringen af de faktiske omstændigheder	II - 3436
— Konklusion	II - 3442
Om det syvende anbringende vedrørende overtrædelsens varighed	II - 3443
Parternes argumenter	II - 3443
Rettens bemærkninger	II - 3444
— Om fastsættelsen af datoen for overtrædelsens begyndelse	II - 3445
— Om fastlæggelsen af datoen for overtrædelsens ophør	II - 3448
Om det første anbringende om en tilsidesættelse af princippet om god forvaltningsskik og artikel 27 i forordning nr. 1/2003 hvad angår nægtelsen af at give indsigt i svarene på klagepunktsmeddelelsen fra de andre omhandlede virksomheder	II - 3450
Parternes argumenter	II - 3450
Rettens bemærkninger	II - 3451
Om det andet anbringende om en tilsidesættelse af princippet om god forvaltningsskik, »princippet om omhu« og kontradiktionsprincippet som følge af en angivelig mangel på en omhyggelig og upartisk undersøgelse	II - 3458
Parternes argumenter	II - 3458
Rettens bemærkninger	II - 3459
Om det tredje anbringende om en tilsidesættelse af uskyldsformodningen	II - 3460
Parternes argumenter	II - 3460
Rettens bemærkninger	II - 3461
Om det fjerde anbringende om en tilsidesættelse af en rimelig frist	II - 3462
Parternes argumenter	II - 3462
Rettens bemærkninger	II - 3463

— Om varigheden af den administrative procedure	II - 3464
— Om betydningen af den administrative procedures udstrakte varighed for lovligheden af den anfægtede beslutning	II - 3465
Om det ottende anbringende om en tilsidesættelse af artikel 23, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, retningslinjerne, ligebehandlings-, retssikkerheds og proportionalitetsprincippet, princippet om »rimelighed« samt af begrundelsespligten vedrørende fastsættelsen af bødens størrelse	II - 3468
Parternes argumenter	II - 3468
Rettens bemærkninger	II - 3469
— Om det første led vedrørende bedømmelsen af overtrædelsens grovhed ..	II - 3470
— Om det andet led vedrørende fastsættelsen af udgangsbeløbet og anvendelsen af den differentierede behandling	II - 3477
— Om det tredje led om forhøjelsen med henblik på afskrækkende virkning ..	II - 3482
— Om det fjerde led om forhøjelsen på grund af overtrædelsens varighed ..	II - 3485
— Om påstanden om en tilsidesættelse af retssikkerhedsprincippet	II - 3486
Om det niende anbringende om en manglede hensyntagen til formildende omstændigheder	II - 3488
Parternes argumenter	II - 3488
Rettens bemærkninger	II - 3489
Om det tiende anbringende om betydningen af den administrative procedures udstrakte varighed for bødens størrelse	II - 3495
Parternes argumenter	II - 3495
Rettens bemærkninger	II - 3495

Om det 11. anbringende vedrørende omfanget af den bødenedsættelse, som er blevet indrømmet på grund af den administrative procedures udstrakte varighed	II - 3497
Parternes argumenter	II - 3497
Rettens bemærkninger	II - 3497
Konklusion vedrørende bøden	II - 3499
Sagens omkostninger	II - 3500